

PLANINSKI VESTNIK 2

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXVI 1976

	Igorju Golliju – In memoriam	49
Tine Mihelič	Neuresničene sanje	51
Rudi Rajar	Med potomci Inkov	54
Marjan Osterman	Vzpon na Pisco (5800 m)	60
France Jeromen	O naši andski ekspediciji	61
Janez Rupar	Yanama	63
Vako Šlamberger	Chopicalqui	65
Dr. Igor Tekavčič	Zdravniško poročilo III. jugoslovanske odprave v Ande	66
Tine Mihelič	Cordillera Blanca	67
Janez Dolenc	Na Rdečem robu ob 30-letnici bojev Gregorčičeve brigade	70
Danilo Cedilnik	Beli vrh brez imena	76
Erna Meško	Jeruzalem	80
Andrej Grasselli	Dolge sekunde	83
France Vogeljik	Ptička Briegarca je vzletela	85
Jasna Kontler	Srečanje s pomurskimi planinci	86
	Veselo sporočilo s Pomurja	87
Franc Ekar	Reševanje s helikopterjem	89
	Društvene novice	90
	Alpinistične novice	92
	Iz planinske literature	93
	Razgled po svetu	95

Naslovna stran:

Bazni tabor v dolini Yanganuco, v ozadju Huscaran Norte (6655 m)

Notranja priloga:

- 1 Nevado Chacaraju (6113 m, 6000 m), spodaj desno Ledenik Igorja Gollija – foto Tine Mihelič
- 2 Vzhodni greben Chacaraja – foto Janez Rupar

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. – Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana – pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. – Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojnik, dr. Tone Vraber. – Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 610001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. – Tekoči račun pri NB 50101-678-47046, telefon 312-533. – Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 100 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 160 din (9 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. – Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. – Rokopisov ne vračamo. – Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

64225 SOVODENZ

ima v svojem širokem proizvodnem programu proizvodnjo vseh vrst PVC map za sodobno pisarniško poslovanje, vakumsko vlečeno embalažo, albume za značke vseh vrst, albume za slike in razglednice, albume za numizmatike, albume in torbice za kasete, itd.

Kupujte naše izdelke in zadovoljni boste!

Vse informacije dobite pri prodajni službi v podjetju, telefon: (064) 69-001, 69-012

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

76. LETNIK

2 1976

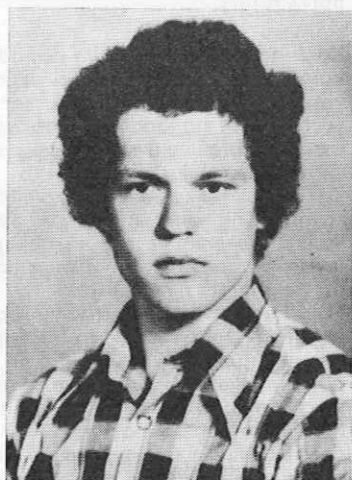
IGORJU GOLLIJU – IN MEMORIAM

S pobočij velike andske gore v daljnem Peruju se spušča v dolino širok ledenik. Blizu njegovega izteka stoji na skalnati grbi skromen lesen križ, pod katerim je v rdeč granit vklesanih nekaj besed in datum. Nad okolico vlada drzna podoba stolpaste gore. Od časa do časa bo zaneslo kakega človeka v to samotno krnico, ustavil se bo pred spomenikom, radovedno prečital napis in se zamislil. Kaj se je dogajalo na gori 4. julija 1975? Katera sila je mladeniča gnala v naročje nepristopne ledene pošasti? Kakšno je bilo njegovo hrepenenje, da je v boju z ovirami, ki mu jih je kopicila na pot visokogorska narava, šel do skrajne meje in na koncu stopil čeznjo? V čem je smisel vsega tega?

Vsaka smrt v gorah je v bistvu nepotrebna in nesmiselna. Vendar pa obstajajo razlike med posameznimi nesrečami. Gre za to, kakšnemu smotru je bilo posvečeno zadnje dejanje človeka, ki so si ga vzele gore.

Igorjeva pot, na kateri ga je bila zatekla usoda, je bila posvečena najčistejšemu in najosnovnejšemu cilju alpinistične dejavnosti – odkrivanju neznanega. Ogenj, ki je gnal Kolumba čez neznani ocean, Amundsena proti tečajema in Buhla na vrh Nanga Parbata, v ljudeh ne bo nikoli ugasnil. Takle drobcen plamenček razžarja tudi dušo slehernega alpinista. Ne živimo v dobi, ko bi bilo družini prijatelj ev še mogoče odkriti Ameriko ali kaj podobnega. Na tuje planete nas tudi ne vleče, je predrago in preveč »tehnično«. Zato smo si poiskali svoje majhne nedotaknjene stvari v gorski naravi. Vedno znova nas vleče v stene, kjer poskušamo preplezati pečino, ki je še ni pobožala človeška dlan. Naše sanje pa se nebrzdano bohotijo zlasti v visokogorjih, kjer je še mogoče najti v alpinističnem dejanju bogatejšo vsebino od običajne – športne, ki prevladuje v naših majhnih stenah pred domačim pragom. Temu smotru posvečamo vso svojo dejavnost v gorah. Kak smisel pa bi sicer imele stenske akrobacije in razne druge dogodivščine, zaradi katerih se križajo nepoučeni poznavalci?

V odkrivanju neznanega vidimo alpinisti resnično najgloblji smoter svoje dejavnosti. Prav v soočenju z neznanim pa je človek vedno najbolj ogrožen. Tu preži nanj največ pasti. Zato so pri iskanju odgovorov na nepojasnjena vprašanja vedno in na vseh področjih padale žrtve. Za borca, ki je padel na tej fronti, lahko rečemo, da se njegovo življenje ni izteklo tjavendan. Za nas, alpiniste, je vsakdo, četudi neznani somišljenik z druge strani sveta, ki ga je njegova strast potegnila čez rob, junak. In tak junak si tudi ti, Igor. Junaki pa so nesmrtni. Zato ti lahko rečemo v spomin: za nas, preostale člane odprave, za vso plezalsko bratovščino in sploh za vse, ki jim kaj pomeni večna borba ljudi, da bi našli odgovor na poslednji »zakaj«, boš ostal vedno živ.

Igor Golli

IGOR GOLLI se je smrtno ponesrečil 4. julija 1975 na deviškem vzhodnem grebenu šesttisočaka Chacraraja v perujskih Andih. Zahrbna grebena opast je kruto pretrgala življenjsko pot mladega fanta, ki je imel za seboj, čeprav komaj 21 let star, že bogate alpinistične izkušnje. Prve vpise njegovih uspešnih plezanj zasledimo v knjigah na vrhovih ali v planinskih kočah že okrog leta 1968, napisani so še z docela deško pisavo. Od takrat je Igorjeva alpinistična pot šla nenehno navzgor, dokler se ni mladi plezalec v zadnjih dveh-treh letih priključil vrhunskemu razredu našega alpinizma. Med njegovimi pomembnimi vzponi je treba omeniti predvsem prvo ponovitev ekstremne Čihulove smeri v Široki peči, v seznamu Igorjevih vzponov pa so tudi ponovitve smeri kot sta steber Rzenika in ljubljanska v Triglavski steni. Skupaj s svojim običajnim soplezalcem Matevžem Suhačem sta rešila enega izmed zadnjih lepih, logičnih problemov v stenah nad kanjonom Paklenice – zajedo desno od Brahmove smeri v Aniča Kuku. Smer sta imenovala Forma viva (ocena V, VI, A 3). Igor je vsako poletje zahajal tudi v Centralne Alpe, zlasti v gore nad Chamonixom. Tu sta mu uspela poleg drugih tudi dva pomembna vzpona: Gervasuttijev stebel v Mont Blanc du Taculu in Desmaisonova smer v Aiguille de Triolet.

Igor je vsekakor sodil med mnogo obetajoče mlade plezalce. Usodna opast na grebenu Chacraraja je pretrgala uspešno alpinistično kariero daleč pred njenim vrhuncem. V vrstah mladih slovenskih plezalcev je zazijala huda vrzel. Ob Igorjevi smrti so dostojno spoštovanje in pieteto pokazali tudi perujski planinci – andinisti. Sam predsednik perujske planinske organizacije Cezar Morale Arnao je dal pobudo, da so dotlej anonimni južni ledenik pod Chacrarajem imenovali »Glaciar Igor Golli – Ledenik Igorja Gollija«. Gre za ledenik, ki je najožje povezan z Igorjevo usodo, saj se je prav na njem iztekel usodni padec nesrečne naveze. Tako bo ime našega pokojnega prijatelja za vedno tesno povezano z goro, ki ji je daroval svoje mlado življenje.

PRIJATELJU

Ko sva se pred njegovim odhodom v Ande poslavljala, mi je ves nasmejan razlagal, katerih vrhov se bodo lotili. Izpolnjevala se mu je dolgoletna želja. Vendar sem kljub veselju čutil, da mu je žal, ker nisem šel zraven. V dveh letih, kolikor sva plezala skupaj, sem ga dodobra spoznal. Lahko trdim, da sva bila dobra prijatelja. Mnogo časa sva preživela skupaj, se pogovarjala in delala načrte. In danes je tudi meni žal, da nisem odšel z njim.

Za njegovo nesrečo sem izvedel na APD. Vsi smo bili prepadeni in potrti. V letih, kar je bil na društvu, je postal del celote in vsi smo se razumeli z njim. Spomnil sem se, koliko sreče in veselja sva skupaj doživela na vrhovih, v stenah, tistih nepozabnih trenutkov sprostitve in veselja nad uspehom, ki pa so resnično samo trenutki. Nikakor jih ne moremo podaljšati.

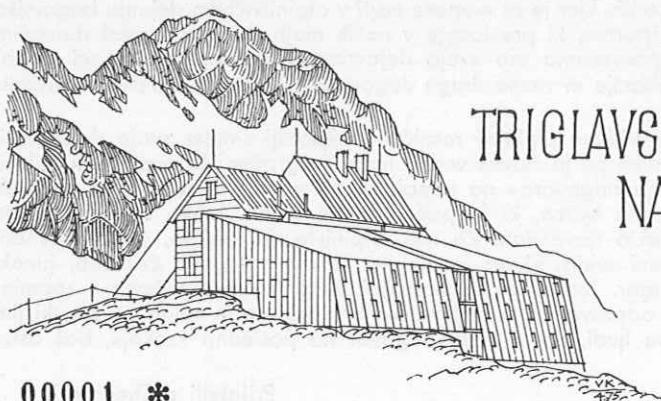
Pred letom sva stala na vrhu Tacula. Mesec nama je svetil, pihal je mrzel severni veter. Utrojena sva zvila vrvi in obsedela na mrkih skalah, ki so predstavljale vrh. Takrat se mu je izpolnila velika želja in mislil je na Ande. In kolikokrat sva se v hladnem poletnem jutru molče navezovala zato, da bi potem ves dan garala za kratek hip sreče na robu stene. Sedaj pa ne bo več tako.

Manjkal nam bo naš Igor, nič več ne bo izpolnjeval večerov po kočah s svojimi domiscami in šalami. Res je, da so bile mnogim zastrte, nekateri pa smo jih vseeno razumeli. Izginili so prešerni pogovori ob kozarčku piva in ob četrkih je pusto. Marsikdo iz naše družine čuti praznino, ki je ne bo mogoče izpolniti nikoli več. Kar preveč pogosto se srečujemo plezalci ob odprtih grobovih prijateljev in znancev. Žal mi je, dragi prijatelj, da je ostalo toliko načrtov, ki jih ne bova nikdar izpolnila, žal mi je zate, Igor.

Matevž Suhač

Bon za povečani Dom na Kredarici

Risal Vlasto Kopač

RAZŠIRITEV
TRIGLAVSKEGA DOMA
NA KREDARICI

00001 *

10

50

NEURESNIČENE SANJE

TINE MIHELIC

Prvič smo ga zagledali iz ptičje perspektive. Vkljeni v brezosebno udobje sodobnega letala smo opazovali parado ledenih ostric, ki so se v mogočnih četveroredih pomikale mimo okna. Gorovje je bilo videti skladno, vrhovi kot izklesani, doline lepo vzporedne, stene enako strme. Na delu je bil pač oblikovalec z jasno izraženim smislom za stil in mere. Vse je bilo na svojem mestu, le tam nekje na sredi mu je nekoliko spodrsnilo. Nekako zunaj vrste se je znašla nenavadna gora in sejala nemir v pravilnost okolice. Strmina njenih sten je lomila črte, ki so prevladovale naokoli, vrh je bil videti nekako drugačen od drugih. Opazovalca je gora nehote pritegnila, češ, glej ga no, divjačka, kako se šopiri in skače iz vrste! Čeprav smo bili v veliki jekleni ptici docela odrezani od sveta, je gora sprožila eno izmed svojih tipalk prav do naših src. Jasno smo začutili, da se tej ledeni lepotic ne bomo mogli izogniti.

Tak je bil naš prvi pogled na Chacaraju.¹ Teden dni kasneje smo stali pred njegovim obličjem. Vtis, ki smo ga prinesli semkaj od prvega srečanja z goro, je bil potrjen. Vsakomur izmed nas je bilo jasno, da je pred nami izjemna gora, ena tistih, ki ne privlačijo le s svojo lepoto in veličino, temveč izžarevajo svojevrsten čar. Mi se mu nismo mogli upreti. Bila je pravcata ljubezen na prvi pogled.

Brez odlašanja smo se je lotili. Ponujali sta se nam dve možnosti vzpona. Naravnost proti našemu taboru v dolini Yanganuco je padala južna stena. To je ena sama ledena strmina izredne naklonine, razbrazdana z ostro zarezanimi žlebiči. Z vršnega grebena se sklanjajo čeznjo cele zavese opasti.

Ta smer nam ni bila všeč. Zaradi osojne lege je bilo pričakovati v steni slabe snežne razmere in nevarnost plazov. Poglavlje zase pa je bil potem še vršni greben, na njem so bile opasti zvrtničene v cele kopice penastih zvrtkov.

Raje smo se obrnili k vzhodnem grebenu. Kljub njegovi dolžini in zapletenosti prehodov smo prav na njem videli naravno, logično pot proti vrhu. Greben ima dva različna dela. Spodaj se dve mogočni, strmi stopnici vzpeneta do vodoravne rame, zgornji, krajši del pa tvori strm skalnati raz, ki podpira bleščajočo ledeno ost – vrh. Čeprav smo prave tehnične težave pričakovali v glavnem na zgornjem delu grebena, nam je bilo jasno, da bo spodnji greben najzahtevnejši del vzpona. Tu namreč srše iz grebena številni ledeni roglji, oveseni z velikimi opastmi. Računati je bilo z dolgotrajnim nadelavanjem smeri, številnimi tabori in tudi z velikimi plezalskimi težavami. Vedeli smo, da bo potrebna skrajna previdnost. Zanašajoč se na svoje izkušnje in sposobnosti smo zavestno vzeli vse to v zakup.

25. junij. Prvi dan na gori. Petorica težko otovorjenih postav odkoraka iz tabora v noč. Sinoči je hušknila prek gorovja huda nevihta, zdaj pa se nebo iskri od samih zvezd. Na vzhodu se že nekoliko svetlika, gorske postave okrog doline Yanganuco obliva prva bledica. Pot je udobna, zložne serpentine nas peljejo čez poraščena pobočja. Močan slap napolnjuje okolico s svojim šumenjem, da komaj zaznamo oddaljeni ropot, ki nas vsake toliko doseže od zgoraj, kjer se vseprek zgrinja divji, ledeni kaos visokogarja. Kmalu bomo stopili v to vroče zaželeno svetišče.

Pot se prevesi. Na ozkem sedelcu se ugašajoče zvezde še zadnjič zaleskečejo v ogleдалu majhnega jezera. Kratek sestop nas povede v skrito dolino, onstran katere se pno visoke granitne stene. Čeznjo vise razmršene ledene zavese: tam gori je ledenik, na katerega moramo danes priti. Kolikor daleč sega pogled, ni najti prehoda čez oklopne plošče. Treba bo daleč desno, prav do zatrepja, kjer ledenik pohlevno usahne sredi moren.

Zdajci posije sonce, gorovje zažari v svežih barvah. Včerašnja nevihta je belo poprhala pobočja vse do dolin. Gazimo skozi visoko travo, ki se šibi pod težo zaledenelega okrasja. Za kratek čas zgrešimo stezo, da se sopihajoč spotikamo čez majavo moreno. Više gori jo spet ulovimo, hip zatem pa nas za ovinkom preseneti kočica perujskih glaciologov. Odpre se pogled na zgornjo krnico, ki jo zaljša šestero ledeniških jezer.

Preden stopimo na led, se za kratek čas zleknemo na zglajene granitne plošče in uživamo v neskalskem miru, ki preplavlja gorovje.

¹ Z nekoliko domišljije je njegova ime mogoče prevesti v slovenščino kot »Razbrazdana ledena gora«. Torej gre za nekak perujski Razor. Ob pogledu na njegove strahotne stene, ki jih parajo številne vzporedne brazde, je izvor imena takoj jasen.

Spodnji del ledenika je zložen in gladek. Prekriva ga odličen sneg, ki nam priključuje skomine po smučeh. Više nam jo zagode globok pršič v strmih žlebovih. Preden dosežemo zgornje planote, nas težka bremena in višina docela izmučijo. Na razgledni terasi si privoščimo daljši počitek, moči se hitro vračajo. Približujemo se višini 5000 m. Razgled je čudovit. Prostrane planote preplavlja opoldansko sonce, vsenokoli pa stoje trume visokih vrhov. Veljaki Huascaran, Chophysical in Huandoy zavzemajo večino obzorja, vmes se pohlevno stiskajo nižji vrhovi. Zala piramida Yanapaccha s svojimi načičkanimi grebeni se nam nastavlja prav pred nos. Pogledi pa nam ves čas visijo na črnem obelisku, ki se z vsakim korakom bolj približuje. Naš cilj je od tod videti grozljivo nepristopen. Stražijo ga nasršeni grebeni in z visečimi ledeniki oklopljene stene. Pod spodnjo ostrogo vzhodnega grebena slutimo snežno ravnico, kjer nameravamo postaviti prvi tabor.

Do njega nas loči še dolg pohod prek ledeniških planot, kjer pomeni vsak korak velik napor. Gazimo skozi pršič, iščemo prehode v labirintu razpok in serakov, lovimo sapo kot ribe na suhem, naposled pa nas strm žleb med skalo in snegom pripelje na cilj. Prostor presega vsa naša pričakovanja. Leži v zavetju velikanskega previsa, od zunaj pa ga ščiti mogočen zamet. V kratkem izdorbemo v sneg udobno ploščad, ki jo brž dopolnimo s platneno hišico.

Spušča se mrak. Igor, Dohtar in Rudi se poslavljajo. Prijatelji morajo nocoj še v bazo, urnih nog odhitijo po globoko vtrti gazi v dolino. Midva z Marjanom bova nocoj edina prebivalca tu gori. Počutiva se kot kralja. Gora nama bo naklonila večer, poln miru in vonja po neznanih, vroče zaželenih svetovih. Vse, kar je nad nama, je tako, kot je bilo v pradavnini. Jutri bova naskočila goro. Ne počutiva se kot zavojevalca, gore se ne bova lotila z brutalno silo. Tja gori naju žene ljubezen in občudovanje.

Vzpon je potekal tako kot večina drugih. Držali smo se pač pravil alpinizma, kot smo se jih bili naučili v dolgih letih po gorah. Svoje znanje in navade smo prilagodili razmeram, ki so bile značilne za tukajšnje gore. Tovorili smo opremo v višinski tabor, opremljali s fiksnimi vrvmi spodnji del grebena in vsakič iztrgali gori nekaj sežnjev. Naleteli smo na precejšnje težave in nevarnosti. Slednje so večinoma tičale v izredno slabih snežnih in vremenskih razmerah. Po prvih dneh na gori, ko nas je lepo vreme res močno ohrabilo, se je gorovje za dalj časa zavilo v oblake, ki so nalagali na že tako obložene grebene vedno nove količine snega. Pot do enke je bilo treba vedno znova pregaziti, na strmih prehodih na grebenu smo se do pasu vgrezali v pršič. Kljub temu je delo teklo brez zastoja. Vrh, ki se je v redkih večernih razjasnitvah pokazal nad oblaki kot fata morgana, je vsakomur pomenil ideal, za katerega bi storili prav vse.

Pri delu na gori so se naveze menjavale. Vsakdo je lahko prispeval največ, kar je zmogel. Nihče ni bil že v naprej izbran za na vrh. Bili smo pač družina starih prijateljev, odnosi med nami so bili že davno ustaljeni. V prijetni harmoniji smo preživljali dneve naporov in počitka. Gora se nam je spočetka res zdela odljudna in grozljiva. Zdaj se nam je vedno bolj odpirala. Vzljubili smo jo.

Nekega jutra sta odšla na goro Igor in Marjan. Vsi smo bili razigrane volje, saj je kazalo, da se bo nekajdnevno slabo vreme razvedrilo. Res je bilo tako. Tudi drugi dan, ko so prijateljema sledili Frene, Janči in Vako, je obetal najbolje. Zagrabila nas je mrzlična želja po dejavnosti. Zdajci smo hoteli vsi na goro. In res je naslednjega dne ostalo bazno taborišče prazno.

4. julij. Bleščeče lep dan. Od žarke svetlobe sčemi, da niti v dolini ne vzdržiš brez ledeniških očal. Vse moštvo je na gori, hotenja, želje in moči posameznikov so se združila v skupno rezultanto sil, ki je usmerjena naravnost proti vrhu Chacaraja. Razvrščeni smo po nadstropjih naše veličastne katedrale. Midva z Rudijem sva zaenkrat še v kleti: napoti iz baze proti ledeniku. Čeprav se vzpenjava po prašni stezi in se okrog naju še ni razgrnil beli prt visokogorja, so najine misli ves čas gori na grebenu, kjer se jasno odražata od ledu in neba dve temni točki. Igor in Marjan sta danes najvišja moža naše bratovščine. Prav zlahka si ju predstavljam, jasno vidim njuna žareča obraza. Vem, da plavata v omamnih sanjah. Dobro poznam občutke človeka, predanega goram, na taki poti. Koliko bogate simbolike skriva vzpenjanje po bleščečem, nedotaknjenem grebenu! Prijatelja se gibljeta v svetu, ki ga ostra črta loči od sveta ljudi. Tam gori vladajo zakoni vesolja. Človekovega duha tam nič ne utesnjuje, zato se nebrzdano razmahne čez vsa obzorja. Le telo pripada svetu izpod

črte, nanj še vedno vplivajo sile in zakoni, ki veljajo tam doli. Čim više prihajaš, tem bolj je ogrožen fizični obstoj. Bogastvo in intenzivnost doživljanja povzročita vznesenost, v kateri lahko pozabiš na vse.

Verujem, da je bil naš mladi prijatelj Igor Golli neizmerno srečen, ko je stopal skozi to sanjsko pokrajino. In prav tu, visoko nad svetom povprečnežev, se je pod njim nenadoma razklalo ledeno brezdno in ga posrkalo vase.

Nesreča nas je našla duševno popolnoma nepripravljene. Reševalno akcijo smo sicer izvedli stoodstotno. Marjan, ki je čudežno preživel strašni 400-metrski padec, hitreje ne bi bil mogel biti na varnem. Toda pri vsem tem smo bili docela odsotni. V nas je zazijala pošastna praznina. Na Chacaraju in njegov greben ni nihče več pomislil. Poprejšnja čustvena navezanost na našo goro se je v hipu sprevrgla v odrevenelo začudenje. Čeprav smo še teden dni po nesreči zaradi raznih dolžnosti lazili po pobočjih Chacaraja, se gori nismo upali pogledati v obraz. Morda se še nikdar nismo čutili tako majhne in potlačene.

Le počasi se je življenje vračalo v nas. Šele čez dolgo časa smo bili spet sposobni pogledati navzgor, kjer so se v nespremenjenem blesku razkazovale gore. Spraševali smo se, kaj nam pomenijo te mrzle, nežive tvorbe zdaj, ko so nam ugrabile prijatelja. Se je naš odnos do njih kaj spremenil, jih sovražimo, se jih bojimo? Odgovora nismo takoj našli. Toda vse bolj smo se zavedali, da bo življenje teklo dalje. Kar nas je hribovske družčine, pa si življenja brez opojnih trenutkov, ki jih doživljamo v višavah, ne moremo zamišljati. V prepričanju, da bi enako mislil in ravnal tudi naš pokojni prijatelj, smo si nekega dne spet oprtali nahrbtnike.

Namenili smo se na druge vrhove. Bleščeča podoba Chacaraja pa je ves čas lebdele na obzorju, nismo se ji mogli skriti. Čeprav smo si to goro hoteli izgnati

Dva izmed četvorice Huandoyev, levo severni (6395 m), desno vzhodni vrh (6000 m)

Foto Tine Mihelič

iz src, smo si morali na koncu vendarle priznati, da se je preveč vsidrila v nas. Še vedno nam njeno ime zveni drugače kot druga. Danes, ko je vse že davno za nami, često sanjamo o naši nesojeni gori. Skupaj z njeno podobo se nam v duhu vedno prikaže tudi ljubo obličje prijatelja Igorja. Da, bile so omamno lepe, a žal neuresničene sanje.

CHACRARAJU je mogočna, dvoglava gora v osrednjem grebenu Cordillere Blanca. Čeprav po višini nekoliko zaostaja za svojimi sosedi (stoji blizu najvišjih vrhov Cordillere Blanca – Huascarana, Chopicalqui in Huandoya), napravi na opazovalca najmogočnejši vtis. Njegova drzna podoba – lahko bi ga primerjali z gotsko katedralo z dvema stolpoma – ga uvršča med najlepše vrhove ne le v Andih. Nedvomno spada med najtežje dostopne vrhove na zemlji. Višji zahodni vrh meri 6113 m, vzhodni, ki nosi tudi samostojno ime Huaripampa, pa je visok približno 6000 m. Tako lepa in mogočna gora je seveda že zgodaj morala pritegniti zanimanje andinistov. To zanimanje pa je bilo dolgo omejeno zgolj na občudovanje lepote in drznih oblik te »nedostopne« gore. Predvojne odprave se ga niso lotile, plezalci niso opazili nobene možnosti prehoda. Šele moderni, z novimi tehničnimi pomagali oboroženi plezalci so tod uzrli prve možnosti. Nihče drug kot Lionel Terray je bil tisti, ki je leta 1956 na čelu močne francoske ekipe premagal severno steno in stopil na zahodni vrh »Chacra«. »Plezanje v kopni skali dosega stopnjo, na katero redko naletimo v taki višini, težavnost lednih odsekov pa je tolikšna, kakršne v Alpah ne poznamo.« To so Terrayeve besede, s katerimi je označil težavnost tega vzpona. Tudi vzhodni vrh – Huaripampa – je pripadel Francozom (leta 1962). Spet je bil zraven legendarni Lionel Terray, spet jih je gora spustila na vrh od severa in poročila spet govori o ekstremnih težavah. Tretji uspešni vzpon na Chacaraju (zahodni vrh) so leta 1964 izpeljali Američani. Ekipa, ki je izšla iz trde šole yosemitskega granita, je zmogla z ledenimi koralami oveseni severozahodni greben. Od takrat dalje gora ni več dovolila uspešnega vzpona. Še več, kar štirikrat se je doslej znesla nad vsiljivci na najstrašnejši način. Poskusi so se vrstili predvsem v južni steni vzhodnega vrha (Huaripampa), naša odprava pa je bila prva, ki je poskušala srečo na vzhodnem grebenu. Vsaka od smeri, ki bo kdajkoli preplezana v stenah in grebenih Chacaraja, bo pomenila alpinistično dejanje največjega formata. Lepo bi bilo, če naš osamljeni poskus ne bi bil edini in zadnji poseg slovenskih alpinistov na to sceno.

MED POTOMCI INKOV

RUDI RAJAR

Na svidenje, Južna Amerika! Res na svidenje, kajti sem se bom prav gotovo še vrnil. Pod nami se še enkrat prikaže »naša« Bela veriga – naše sanje, da jih bomo lahko odnesli s seboj v domovino. Te gore so preveč lepe, da bi jih človek lahko tako na hitro doživel. Pa – nesreča je v nas povzročila nekakšno otopelost, vse tako lepe barve so zbledele, vsa doživetja so izgubila velik del svojega čara.

Paldruhi mesec sem izgubil. Pa še marsikatero uro s pripravami in še marsikatero bom, ko bomo »pospravljali«. Pa sem doživel, kar sem hotel? Tokrat ne popolnoma. Videl sem najlepše gore na svetu, tudi pokrajino sem, lahko bi rekel, doživel. Doživel sem tudi lepe trenutke s prijatelji ob naporih za dosego skupnega cilja. Videl sem fantastične inkovske utrdbe, videl bogastvo in revščino Peruja. V gore pa bova šla prihodnjič sama z ženo. Kakor si vedno želim nekih težjih ciljev, ki napravijo življenje zanimivo in mu dajo vsebino, pa se mi sedajle zdi, da bova drugič šla na pot raje brez velikih načrtov, hotel bi le nemoteno uživati lepoto te veličastne prirode.

Gore, pokrajina, spomeniki, toda tu manjka še nekaj važnega – ljudje. Te sem v tej deželi slabo spoznal. Če ne spoznaš ljudi, ne spoznaš dežele. Nekaj slik iz njihovega življenja imam vendarle pred očmi...

V mraku sem se bližal veliki, preprosto zgrajeni koči. Nihče se ne oglasi, ko potrkam na grobo stesana vrata. Gost dim, pomešan z vonjem po pečenem mesu in po umazaniji, udari vame. V soju ognja na odprtem ognjišču počasi razločim v velikem prostoru nekaj žena, otrok in petero mož. Vsi gledajo vame in molčijo.

»Buenos tardes!« prisiljeno pozdravim. Neprijetno se počutim. Rad bi jim povedal, da sem prišel kot prijatelj, da sem sicer doma zelo, zelo daleč, da pa spoštujem njihove navade in da me zanima njihovo življenje.

Zakaj ne odgovorijo? Ali morda ne razumejo špansko, govorijo le svoj kečua?

»Buenos tardes!« se počasi oglasi starejši možak.

S težavo mu povem, da živimo v taboru ob bližnjem jezeru in da grem jutri zjutraj v dolino v Yungay, pa bi rad vprašal, če bo peljal morda kak njihov kamion ali kombi v dolino. Živahno mi pove, da jutri ne bo nič. Vmešavati se začno še drugi možje. Ženske se obrnejo k ognju in začnejo mešati godljo v kotlu, hraniti otroke in klepetati. Otroci nehajo zijati vame z velikanskimi očmi, celo ščene, ki je ves čas

pritajeno renčalo proti moji nogi, se vrne k svoji kosti. Ocenili so tujca, ni jim nevaren, tudi manj zanimiv je postal.

Njihova španščina je strašno nerazložna, moja pa preslaba, da bi se lahko pogovorili bolj sproščeno. Malo v zadregi potegnem iz žepa bonbone in jih ponudim otrokoma. Premišljujeta, ali naj jih vzameta. Ponos ali samo otroška nezaupljivost? Mama pa tako kot pri nas:

»No, kako boš pa rekel?« Otroci so res po vsem svetu enaki.

Zahvalim se in poslovim. Treba bo torej iti peš, vsaj malo sem videl te ljudi, zame še tako skrivnostne.

Naslednjega jutra sam korakam proti dolini. Srečujem domačine, Indijance in Indijanke, ki gredo čez sedla na amazonsko stran. Oslu in konji jim nosijo tovor, sami največkrat hodijo peš. Prek 4700 m visokega prelaza, ki je trenutno edina zveza z vami na začetku amazonskega kotla, tovorijo sol, blago in preproste industrijske izdelke, medtem ko gredo v nasprotno smer banane, jajca in domača obrt. Transporta je malo, večino stvari pridelajo sami. Na vzhodnem in zahodnem pobočju Andov pridelujejo žito, krompir, grah, zelenjavo in podobno hrano, redijo perutnino, ovce in lame, tako da si tudi volneno blago izdelujejo sami. Ročno ali strojno pleteni volneni puloverji iz lamine ali alpakine volne, ki jih izdelujejo po vsem Peruju s simpatičnimi vzorci s podobami lame, inkovskega simbola sonca, ali stilizirane indijanske glave, so vsaj trikrat cenejši kot pri nas in tujci jih radi kupujejo. Isto velja za »ponče«, indijanske plašče brez rokavov, ki so v bistvu le štirikočne ali trikotne odeje z luknjo za glavo. To okrasijo z najrazličnejšimi vzorci, resicami in ovratniki in človek res ne more mimo njih, ne da bi kaj kupil.

Odzdravljajo prijazno, vendar nekako zadržano. Rebitsch piše v svoji knjigi »Srebrni bogovi«, da so se ti ljudje v inkovskem absolutističnem režimu navadili samo ubogati, da so jih pestili vladni uradniki, celo jesti so morali pri odprtih hišnih vratih, da je bila kontrola možna v vsakem trenutku. Niso smeli imeti lastne volje. Rebitschu so se v letih po vojni še vedno zdeli taki. Ali jih svobodno življenje v lastni republiki ni nič spremenilo?

Prav pod Huascaranom me pelje pot. »Tam preko« pomeni to v jeziku kečua. Za njim je tisti vrh, ki me najbolj vleče med vsemi gorami doslej: Chopicalqui. Ta gora je kot val, ki se je v silnem viharju pognal proti nebu, pa je v trenutku, ko je dosegel najvišjo točko, zledenel. Kaj že pomeni to ime? Nekaj takega kot »Skrita gora«, kajti če jo gledaš iz doline, se skriva za Huascaranom. Kečua je bilo pleme Indijancev, ki so tvorili glavni del inkovske države. Inki so bili le manjši rod, lahko bi rekli celo družina, ki so temu plemenu popolnoma zagospodovali. Zato so nazadnje prebivalstvo države imenovali po njih.

Tudi naši nesrečni gori Chacaraju so oni nadeli ime. »Snežni vrh pod njivami«! Ali so torej takrat živeli tudi više gori, prav pod vrhovi? Ne vem, toda nekaj je jasno: ti ljudje so živeli z gorami, prav vsaki so dali ime, pa čeprav se skoraj gotovo niso niti poskušali povzpeti nanje. Taki so tudi saharški Tuaregi. Vsak vršiček v skrivnostnem Hogarju nosi zveneče ime v jeziku tega divjega ljudstva. Tudi pridno ljudstvo v turškem gorovju Taurus pozna ime vsake gore.

Drugače pa je pri lenih ljudstvih pod Araratom, ki komaj vedo za imena glavnih vrhov. Spoštujem ljudstva, ki dobro poznajo svoje gore. To označuje njihov pošten in morda nemirni značaj. Morda le zato toliko dam na to, ker mi gore toliko pomenijo. Tole je imenitno za snemanje. Tri kočice se stiskajo ob kamenito ograjo, zadaj fantič goni par krav po razmetanem žitu. Tako tu mlatijo. Nekaj otrok se podi naokrog, na levi je žitno polje, zadaj pa se pase čreda krav. Snemati ljudi mi je zoprno. Uživam, ko se valjam med rožami in uravnavam razdaljo, tudi prijatelje rad snemam. Kadar pa snemam domačine, se mi zdi, da sem vsiljiv, da jih ponižujem, da ravnam z njimi skoraj tako kot z objekti.

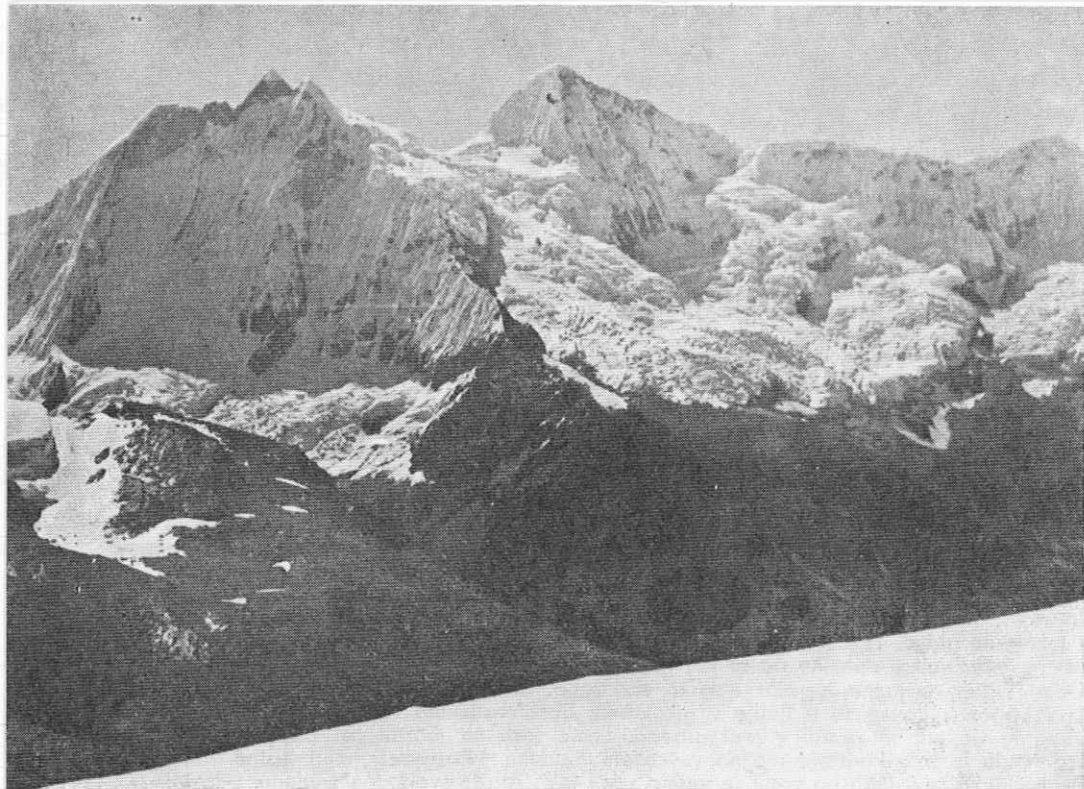
Začnem snemati fantiča s kravami kar s teleobjektivom. Kaže, da me je že ugledal, kajti hipoma izgine za kupom slame in se mi pobalinsko reži izza njega. Tako torej ne bo nič? Zgrabil bom bika za roge!

Preskočim plot, brcnem proti ščenetu, ki divje laja vame, in grem počasi proti fantiču.

»Buenos dias,« ga prijazno pozdravim, čeprav mi gre malo na živce. Previdno prileze izza kupa in me zija, reži se mi, češ, le kaj hočeš, ti zmešani tujec.

Nalašč mu ponudim roko kot odraslemu človeku in ga vprašam, kako se ima. Samo reži se. Ali sploh zna špansko?

Začnem mu razlagati, da sem iz Jugoslavije, ki je v Evropi in vprašam, ali ve, kje je to. Za Evropo je menda že slišal. Povem mu, da snemam za televizijo in da bi ga rad posnel, njega pa krave pa hiše, da imamo pri nas drugačne hiše in da je za nas vse tako zanimivo. Po izrazu v očeh začutim, da mi ga je uspelo deloma pridobiti. Gleda me že z zanimanjem, nekoliko pa še z nezaupanjem in delno posmeh-

Caras (6025 m), Nevado Santa Cruz (6259 m)

Foto Tine Mihelič

ljivo. Dam mu pet solov (ca. 1,5 din) in že je kar zadovoljen. Ko mu pomignem, naj gre gonit krave, se veselo zapodi z njimi naokrog. Krasno! Tedaj priteče bratec, kakih šest let mora imeti. Ko ga fotografiram, takoj šegne roko:

»Plata, senor.«

Plata pomeni sicer srebro, toda te besede sem že navajen. »Daj mi denarja,« bi se reklo po naše. Drobiža imam dovolj s seboj, že po izkušnjah iz Afrike vem, kako je treba. Ko mu dam kovanec, se veselo reži, češ, pa smo ga. Tedaj pride še mama:

»Plata senor,« ampak ta hoče imeti kar dvajset solov. Naj ji bo. Pa še plata za triletnega sinka, pa plata za obe kravi, potem pa plata za snemanje hiš. Režim se, saj vse skupaj ni več kot nekaj jurjev. Zavedam se, da me imajo za pravega norca, ki se pusti tako obirati. Naj imajo veselje, tudi jaz ga imam!

Mati je prvi človek, ki ne zna špansko, govori le kečua. Ampak, saj gre tudi z rokami. Rad bi, da bi mi pokazala kočo tudi od znotraj. Pa ni pri volji. Čudno, mislil sem že, da bi za dvajset solov storila vse. Torej imajo svoj ponos? Hišo mi bo pokazal deček, ki prihaja po cesti. Ta pa je namreč »ariero«, gonjač, ki nam je zadnjič s tremi oslički tovoril robo v tabor 1 pod Huascanom. Dober dečko. Smeji se, ko me spozna. Prijazno, brez »plate« mi pokaže notranjost hiš in okolico. V prvi koči okrogle oblike, zgrajeni iz kamnov, pokriti s slamo, je spalnica v enem samem komaj dva metra visokem prostoru, premer pa ima morda tri.

Druga kočica enake velikosti je »dnevna soba«, hiša. Klop, ognjišče, ob stenah izdelki in pridelki. Zunaj mi fantič pokaže vreče, ki jih izdelujejo sami, pa vreteno, na katerem mama prede volno. Okrog kočice se suši zrobnata koruza. Mraza tu skoraj ne poznajo, čeprav smo na višini 3000 metrov. Zato je dnevna soba kar vedno odprta. Še sanja se jim ne o naših stanovanjih, ki so v primerjavi s temi luknjami več kot razkošna. Tu gori imajo svoje kočice, njive in ovce, pa to fantastično sončno pokrajino. So srečni? Morda bolj kot mi v naših mestih? Je pravilen tisti rek: »Reven ni tisti, ki ima malo, ampak tisti, ki hoče imeti več.«

Je res tako? Velja to za vselej in povsod?

Ljudje, ki živijo v umazanih, zanikrnih in napol podrtih bajtah v predmestju Lime, so gotovo bolj bogati kot ti ljudje na pobočjih gora – in vendar so se mi smilili. Tista revščina in umazanija te prav bode v oči, morda zato, ker se vidi, da so si hoteli zgraditi hiše, podobne bogataškimi, morda zato, ker žive v stalni umazaniji, megli in

Nevado Chopicalqui (6400 m)

Foto Tine Mihelič

prahu, ki ga veter prinaša iz okoliških puščav. Morda tudi zato, ker mimo tistih koč stalno drviijo moderni avtomobili, v hišah pa je zbrana največja revščina tega sveta. Tu gori pa sploh nimaš tega občutka. Hišice se skladajo z gorami, ki so v ozadju, veličastna arhitektura, kristalni potočki, ki žubore skozi vasi, dajejo občutek čistoče in zdravja. Ljudje in njihova bivališča se prilagajo s to naravo.

Kako sem že spoznal tistega prijaznega dečka?

Gonjač-ariero, Igor in jaz smo dobili vsak svojega oslička. Da smo popolnoma zgrešili pot in izgubili tri ure, ker smo hoteli biti pametni in nismo poslušali ariera, to bi človek še prenesel, čeprav nam je zrahljalo živce. Toda, ko je pot postala bolj strma, je mojega oslička popadla trma! Nikamor več! Vlekel sem ga z vso silo za povodce, ampak – jaz naprej, on nazaj. Ko sem ga z veliko muko uspel potegniti navzgor, sem videl, da je bil pametnejši od mene. Ves tovor – trije nahrbtniki – mu je namreč zdrsnil s križa in se zakotalil nekaj deset metrov niže. Sedaj sva vlekla malo drugače: on naprej, jaz nazaj. Ampak tokrat je bil on močnejši. Nazaj ga nisem spravil niti za las. Ni mi ostalo drugega, kot da zamenjava vloži: on je lepo malical, medtem ko sem jaz prenašal nahrbtnike za njim. Najmanj četrt ure je trajalo, preden sem mu spet vse lepo natovoril in privezal. Kakih petdeset metrov je šlo, potem pa spet in spet po starem. Tako se je ponavljalo celo popoldne. Še danes ne vem, ali je nalašč tako ritual, da se je znebil nahrbtnikov.

Rešil me je šele fantič, ki je sam prevzel mojega osliča. Ne vem kako, ampak od tedaj naprej je šlo vse v najlepšem redu. Do večera smo le prišli do primernege mesta za tabor, čeprav se je dečko ves čas nemirno obračal proti zahajajočemu soncu, češ da mora biti še pred nočjo doma. Pregovarjali smo ga na vse načine, pa ni vse skupaj nič zaleglo. Nazadnje pa je le sam sprevidel, da nas ne more kar tako pustiti na cedilu in je s težkim srcem pristal na to, da prespi z nami v šotoru. Ko smo mu postregli z večerjo in mu dali spalno vrečo, je bil zadovoljen in postali smo pravi prijatelji. Zjutraj je vrečo na vsak način skušal odkupiti, vendar to seveda ni bilo mogoče.

Letalo pristane v Guayaquilu – v Ekvadoru. Treba je iz letala na zatohel tropski zrak, čeprav bi najraje še dalje sanjal o doživetjih v deželi Inkov. Še preden odletimo, sem spet med gorami.

Bližam se vasi Yungay, peš sem prišel po poti iz našega baznega tabora. Za mano goré vrhovi Huandoya v večernem soncu, da bi človek kar ležal na suhi planinski travi in užival. Ampak prenizko sem že! Tamle doli se že vleče zbit avtobus po preluknjani cesti, za njim pa zastava prahu. Še malo niže je celo pobočje posejano s križi. Eno samo pokopališče. Da, tu je pred 30. majem 1970 stal glavni del vasi. Ob enajstih zvečer je prihrumel plaz s Huascarana in v pol minute vasi ni bilo več. 20 tisoč mrtvih! To je bila ena od največjih naravnih katastrof v zgodovini človeštva. Ob potresu se je na zahodnem pobočju dobesedno odtrgal del gore in skupaj z ledom, zemljo in z vodo je s strahotno brzino zdrvel proti dolini. Prebivalci niso mogli niti dobro pomisliti, kaj pomeni ta hrup, ko jih je že zbrisalo z zemlje. Le kakih sto domačinov se je utegnilo rešiti na bližnje pokopališče, ki leži na vzpetini in jo je plaz obšel. Danes je na vrhu postavljen lep kip iz belega marmorja, ki s kulisami fantastičnih belih gora v ozadju tvori čudovito celoto.

Ampak Indijanci se ne dajo! Manjši del naselja, ki je skrit za robom doline, je ostal in okrog njega danes raste novo naselje, kjer se stare domačinske kočice lepo mešajo z modernimi bloki. Semkaj me nese pot, tu bom počakal na prijatelje, ki me bodo zvečer prišli iskat z avtomobilom in se bomo vrnili v naš raj ob jezeru.

»Gringo, gringo,« slišim od vsepovsod, ko grem po cesti proti središču vasi. To že dobro poznam. Vsi otroci se takole derejo za nami. Izgovarjajo bolj kot »gringou« in vsekakor posmehljivo. Beseda sicer pomeni tujca, inozemca, vendar je vedno uporabljajo z nekim posmehljivim prizvokom, kot nekakšen »zelenec, neizkušenec«. Če nisem izrazilo slabe volje, me ti otroški klici zabavajo in veselo jim maham, ko kličejo za menoj. Saj v vaši deželi sem res zelenec. Tudi vi bi bili, če bi prišli k nam!

Nese me proti edini restavraciji v vasi. Kaj dobrega tu ne bo. Prvič sva z Igorjem dobila pest suhega riža, zraven pa je bila kost, s katere tudi največji spretež ne bi spraskal toliko mesa, kolikor je za nohtom črnega. Ko sem bil že drugič tu, sem dobil tako podobno kost, da sem resno premišljeval, ali je ista kot pred dvema tednoma ali ne. Hotel sem jo že zaznamovati z nožem, da bi naslednjic to zanesljivo ugotovil, ampak upal sem, da mi ne bo treba obirati kosti. Imajo namreč tudi

Ko vstopim, se mi primaje nasproti gostilničar.

»Hej, mister, how do you do, mister?« me ves navdušen napade. Seveda, če se je treba tujcu prikupiti, potem nisi več »gringo« ampak »mister«. Razložijo mi, kaj imajo za večerjo. Z veseljem ugotovim, da mi ne bo treba obirati kosti. Imajo namreč tudi ocvrta jajca – seveda z rižem.

Piva tu nimajo, ampak ker je »mister« tako hotel, pošlje gostilničar sina v bližnjo trgovino ponj. Počutim se silno imenitno. Cene so tu za naše pojme seveda zelo nizke.

V gostilni niso videti preveč revni. Notranjost je taka kot v gostilnah naših odmaknjenih hribovskih vasi. Tamle trije starčki debatirajo ob inca-coli, licenci coca-cole, v drugem kotu starejši par večerja v popolni tišini, zlikan mladenič pa je pravkar pripeljal vaško lepoticco, vso namazano in nališpano. Tedaj se na pragu prikaže berač ogrnjen v umazano in raztrgano ogrinjalo.

Kaže, da je v tej deželi še vedno nekaj beračev. Že dva ali tri sem videl. Le tega ne vem, ali nočejo delati ali ne morejo. Ta je videti zdrav in niti ne preveč star.

Zavijem na ulico in nato v bife, ki je tik zraven, z upanjem, da me bodo prijatelji tudi tu odkrili. Popolnoma je prazen. Dremljem za mizo, pošteno mi je dolgčas. Tedaj priskaklja mimo mene nekaj živega. Povsod te presnete mačke, si mislim. Toda zmotil sem se, to je pravi pravcati zajček! Mirno vohlja okrog miz in včasih pobere kako drobtinico s tal. Potem gre pogledat na cesto, če je kaj novega, pa počasi nazaj za nekakšno špansko steno za mano. Ker mi je pošteno dolgčas, grem pogledat za njim. Seveda, tu je cel živalski vrt: kure, zajci, mački! In vsi se mirno sprehajajo po bifeju!

Končno se primaje gostilničarka. Tu na srečo imajo pivo. Ker ne mislim ničesar več naročiti, me gostilničarka prepusti svojim zajčkom, kuram in mačkom in odide.

»Gringo gringo,« me napade gruča razposajenih otrok, ki jih kar razganja od smeha, čeprav ne vem zakaj. Simpatični so.

»Do you speak english?« se postavlja najstarejši. Seveda razen teh besed ne zna skoraj ničesar. Potem me v španščini sprašujejo vse mogoče. Ko zvedo, da sem alpinist, umolknejo in se zresnijo. Kaže, da so že izvedeli, da smo imeli nesrečo

in bi mi radi povedali, da jim je žal, samo da tega ne znajo. Odpravim se nazaj v bife.

Tu skupina domačinov igra nekakšno igro. Steklenica »pisca«, perujskega žganja, kroži od ust do ust. Nekaj časa jih opazujem, tudi meni ga prijazno ponujajo. Proučujem njihovo igro. Zelo je enostavna. Nekakšne velike kovance mečejo z razdalje treh metrov na mizo, kjer padejo v posebne odprtine, na sredi mize pa je kovinska žaba z odprtimi usti. Zadetek v ta usta šteje največ, druge odprtine pa imajo tudi vsaka svojo vrednost. Povabijo me, naj vržem še jaz.

Prav z veseljem se spravim zraven. Priznavajoče mrmrajo, čeprav v primerjavi z njimi bolj slabo merim. Seveda, vidi se jim, da to igro igrajo vsak večer.

Končno jo primahajo v sobo štirje domačini. Z enim se pozna, to je policijski uradnik, ki je zadnjič v našem taboru mlatil po pisalnem stroju. Zelo je prijazen, smeji se mi in me predstavlja svojim kolegom. Prisedejo k moji mizi in vzamejo s police tri steklenice piva, potem ko nekaj časa zaman vpijejo na gostilničarko, ki še dalje smrči na tleh za pultom.

Pošteno prav mi pride njihova družina. Skušam se vživeti v njihovo življenje. Kaže, da jim ni hudega. Vsak večer se menda takole dobijo. Počasi ugotavljam, kako se tu pije pivo. Tu ne dobi vsak svoje steklenice, ampak steklenica gre od ust do ust. Kmalu je osem praznih steklenic na mizi. Naročijo še štiri. Eden kar naprej ponavlja: »Bil sem v Mehiki. Učil sem Mehikance loviti ribe.« Ker se že pošteno maje in se mu oči kar zapirajo, ne vem, kaj naj si mislim. »Policaj« mi začne pripovedovati, da je ta človek res bil nekakšen poveljnik ribičev v Mehiki in da je zelo dober. Sedaj dela v rudniku na drugi strani »Bele verige« in se mora že ob štirih zjutraj peljati tja z avtobusom, ob petih popoldne pa pride nazaj. Tako vsak dan. Ni torej čudno, da je tako zaspan!

Počitek na pobočju Pisca, zadaj Huscaran, levo južni vrh (6768 m), desno severni vrh (6655 m)

Foto Tine Mihelič

Policijski uradnik prizna, da nima težkega dela. Vendar niso zadovoljni z oblastmi. Omenim, da so ljudje sicer revni, toda zdi se mi, da niso lačni. Pa se pritoži, da živi v Peruju veliko ljudi, ki so izredno bogati. Ko se spomnim bogataške četrti v Limi, moram priznati, da je to res. V revnem delu so same napol podrte bajte, umazanija in revščina, drugi del pa bi se lahko mirno kosal s kako bogato četrtjo v San Franciscu. Vendar pa »policaj« prizna, da bogatim počasi jemljejo višek imetja. Kljub temu pa ljudje niso zadovoljni.

Policaj mi pripoveduje o alpinistih, ki so že bili v teh krajih. Večinoma morajo skozi njihov birokratski stroj, zato jih nekoliko pozna. Poudarja, da je Jugoslavija njihova prijateljska država. Ni vsiljiv. Ne pozabi poudariti, da je danes v družbi, jutri pa bo v službi in da je službo treba opravljati vestno in se ne sme ozirati na prijateljstvo.

Noč je že. V letalu dremljemo. Ni bilo škoda časa. Toliko sem tu videl in doživel. Tega bi mi ne dala nobena knjiga. Samo eno je tu, česar ne bo mogoče nikdar popraviti – prijateljeva smrt! Ampak kdo bi mogel računati na to? Pa tudi sedaj, ko se nam je to zgodilo, ko vemo, da se lahko še kdaj zgodi, ali bomo zdržali brez naših gor? Gotovo ne, ker ne moremo. To je del našega življenja.

VZPON NA PISCO (5800 m)

MARJAN OSTERMAN

Naši dnevi v bazi so se nagibali h koncu. Zavedali smo se, da kakšnega resnejšega vzpona ne moremo več opraviti.

Ostalo nas je še nekaj, ki bi se bili radi povzpeli na Pisco, na nezahteven, a zelo razgleden vrh. Težko sem pričakoval trenutek, da bo Igor odločil. Bil sem še rekonvalescent, saj sem se komaj opomogel od strašnega padca na Chachraraju. Zdravnik me je razumel in mi dovolil.

Nekega dopoldneva nas je tako odšlo proti Piscu pet: Sandi, Tine, Rudi, Igor Tekavčič in jaz. V nekem kotu smo opazili bazne šotore peruanskih andinistov. Vedeli smo, da bomo prihodnjega dne potrebovali precej časa za vzpon, zato smo se odločili, da še isti večer pridemo na moreno, jo prečkamo in pod ledenikom postavimo šotorček za Sandija in zame. Čeprav je svetil ščip, sem težko hodil po ledeniški groblji in sem zaostajal. Naposled sem le prisopihal do našega šotorčka, ki sta ga medtem že postavila Tine in Igor. S Sandijem sva se zarila vanj, Rudi in Igor sta legla med skale, le Tine je še bedel in se predajal zapeljivostim srebrne noči.

Jutro je bilo čudovito, Tine pa je vseeno venomer mrmljal: »Uh, kakšna noč!« Pri depoju peruanskih andinistov smo se navezali in poslovlili od Sandija, ki nas je pospremil do tu. Ravnokar se je namreč vrnil iz Lime, kamor je spremljal našega prijatelja Igorja Gollija na njegovi zadnji poti v domovino. Dolgo bivanje v dolini mu je vzelo vso aklimatizacijo. Ko smo dosegli sedlo med vzhodnim vrhom Huandoya in Piscom, sem doživel enega od najlepših trenutkov v Andih. Do takrat smo opazovali le vršace, ki so bili v naši bližini, tu pa so se grebeni, ki so nam poprej zakrivali razgled, razgrnili in pogled nam je zaplaval daleč proti severnim verigam Andov. Nadaljevali smo pot po širnih planotah, ki so vodile proti našemu vrhu. Medtem ko sta bila Rudi in Igor že pred nama, se je Tine potrpežljivo ukvarjal z menoj, da sem počasi a vztrajno napredoval. Poznalo se mi je, da sem zadnjih štirinajst dni preležal, pa tudi to, da poprej še nisem bil na takšni višini.

Takšno napredovanje je bilo za Tineta gotovo precej dolgočasno, ker je bil pred dnevi na 6400 m visokem Chopalquiju in zato odlično aklimatiziran za te višine. Ko sem se privlekel na vrh, smo si pristrčno čestitali, takoj zatem pa so me zavili v veston, kajti bil sem zelo utrujen, resnično nebogljen. A treba se je bilo posvetiti čarom narave. Ko sem takrat strmel v tiste donebesne kot orgle izoblikovane ledene stene, sem doumel, zakaj so davna ljudstva verjela, da so gore domovanje bogov. Tako veličastne, tako drzne strmine, ena sama tvorba najbolj drzne domišljije!

Okoli mi je begalo od Cachraraja do Artensonraja in Alpamaya. Kod naj se ustavi – na drznosti Huaripampe ali na geometrijski pravilnosti najlepše gore sveta – Alpamaya? Morda pa nas vleče v notranjost Zelene celine, k pragozdovom na vzhodni strani Cordiller, ob Marañonu?

O NAŠI ANDSKI EKSPEDICIJI 1975

FRANCE JEROMEN

Zalostna ugotovitev

Prav nobenega dobrega izgovora ne najdem več. Zunaj burja podi nizke oblake in radio je pravkar opozoril voznike, da na mejnih prehodih sneži. Jasno, saj je snežilo tudi predčerašnjim zvečer v Tamarju. Vikend, ki je bil že dober mesec rezerviran za uživaško jesensko plezarijo, je šel k vragu. No prav, sem se tolažil med vožnjo proti Ljubljani, se bom vsaj končno spravil k pisanju. Sedaj pa nič. Ne gre in ne gre. Več kot dve uri sem potreboval, da sem spravil prvi stavek na papir. Saj tudi druge stvari niso prijetna opravila, na primer vstajanje v kakšnem višinskem taborišču ali pa navezovanje derez v jutranjem vetru, ko se prsti lepijo na kovino ali pa kuhanje zajtrka. Ampak, potem je vsaj nekaj opravljeno. Tole pisanje pa je čisto druga stvar. Vprašanje, ki me že vnaprej muči: Ali bo sploh imelo rep in glavo in ali se ne bom z njim večini bolj zameril kot ustregel.

Ali je Cakra bolj strma kot Beli val, so opasti večje? Kaj je z višinsko razliko? To so bila vprašanja že na Brniku, ko smo se po skoraj dvajsetih urah leta nenadoma znašli med prijatelji in domačimi. Takrat sem na ta vprašanja odgovarjal po občutku, brez posebnih razmišljanj, še pod vplivom dogodkov. Ker pa je bila primerjava med Himalajo in Andi še kasneje večkrat zanimiva tema, se mi zdi vredno, da bi poskusil to tudi zapisati. Brez kakršnih koli znanstvenih ambicij.

Cilj

Kangbačen je bil naš stari dolg, nedokončano delo. Žal so nam ga bili izpred nosa odnesli Poljaki, nam pa je ostala zavest in tolažba, da so vrh osvojili po naših sledih izpred devetih let. Poleg tega lahko sklepamo iz opisov vzpona poljskih alpinistov, da je njihova odprava osvojila vrh precej na silo in z velikim tveganjem. V primerjavi z njimi smo dosegli vrh precej bolj sistematično, ob znatno manjšem tveganju. Napačen bi bil sklep, da objektivnih nevarnosti ob našem vzponu sploh ni bilo, mirno pa lahko trdimo, da smo storili vse, da jih zmanjšamo. Na vrh je stopila dobra polovica članov odprave. Ostali pa so imeli dovolj moči in volje, da so stopili na dva še neosvojena skoraj sedemtisočaka. Odprava je bila tako močna, da bi lahko osvojila tudi kak težji in alpinistično pomembnejši cilj.

Pri odhodu iz Ljubljane naš cilj v Cordillero Blanci ni bil točno določen. Gorovje je bilo za nas tuje, čeprav smo dobro preštudirali vse možnosti. Izbrali smo si cilj sorazmerno kmalu potem, ko smo postavili bazni tabor in opravili prve ogledne in aklimatizacijske pohode. Zavedali pa smo se, da delo ne bo lahko, kajti »odkar sem spoznal Ande, se mi zde ledene stene v Alpah pohlevne šolske strmine«, tako je napisal Terray. Če kdo, je bil pač on upravičen dajati ocene. Delo na gori je dobro napredovalo, premagali smo že začetni strah in se sprijaznili s tem, da bo naš greben zahteval dva do tri tedne trdega dela. Greben sam je bil ovešen z ogromnimi opastmi, katerim se je bilo treba umikati zdaj levo zdaj desno. Ker smo hoteli napredovati čim bolj varno, smo se precej zamudili s pritrjevanjem vrvi na vseh kritičnih mestih. Kljub vsej previdnosti se je pod našo vršno navezo odkrutila velika opast. Udarec je bil strašen. Za nas, ki smo padec doživeli v neposredni bližini, je bila ena sama možnost. Klici, ki so kmalu prišli do nas, so se mi zdeli neresnični in prepričan sem bil, da gre za prisluhe. Kakšna sreča, da sem se motil! Po nesreči smo se umaknili s čudovitega grebena. Za napredovanje nismo bili več psihično sposobni, pa tudi premalo nas je bilo za težko delo. Tako ostaja problem Chacaraju nerešen dolg našega alpinizma. Prepričan sem, da smo tudi ta dolg zmožni poravnati.

Sestava ekipe

Odprava na Kangbačen je bila po imenu jugoslovanska, po sestavi moštva pa slovenska odprava. Člani smo se med seboj poznali sicer že prej, vendar v marsikaterem primeru le po imenih. Seveda je bilo med nami že nekaj standardnih navez in vsaj teoretično je obstajala nevarnost, da bo celotno moštvo razpadlo na posamezne grupice, kar bi seveda močno škodovalo učinkovitosti celote. Organizacijski ukrepi, pa tudi čisto navadni dogodki, kot so na primer zobobol ali pa kašelj, so pripeljali do tega, da sploh ni bilo važno, kdo je Kamničan ali pa matičar ali Mojstrančan. Delovne skupine na gori so se oblikovale ne glede na kastno pripadnost. Lahko napišem, da med nami ni bilo ne »bramanov ne parijeva«.

Odprava v Cordillero Blanco je bila društvena, čeprav se je ponašala z imenom jugoslovanska alpinistična odprava v Ande. Vsi smo se dobro poznali, saj nekateri med nami plezajo skupaj že več kot deset let. Ker pa gora, katere smo se lotili, dopušča alpski slog napredovanja, so večkrat ostale skupaj stare naveze, v katerih se plezalci že več let privajamo drug na drugega. Seveda pa je v kritičnih trenutkih moštvo delovalo kot homogena celota.

Dostop

Celo za himalajske razmere je dostop na Kangbačen resnično dolgotrajen. Hodili smo skoraj tri tedne od zamočvirjenega bengalskega pragozda Teraj do neprijaznega ledenika Ramtang. In vendar mi bo prav ta pot skozi dež, pijavke in nepalske potoke ostala v prijetnem spominu. Čimbolj čas odmika dogodke, tem bolj živo se spominjam mogočnih pipalov, dima v čajnicah, toplega čanga, zateglega petja ob skalah pri Sekatumu ter rezkih žvižgov, s katerimi so gonjači iz Gunze usmerjali otovorjene jake. Vsega tega v Andih ni bilo. Skoraj v bazni tabor nas je s tovornjakom pripeljal stari gospod Max Buchmüller, Švicar, ki že štirideset let živi v Južni Ameriki in nemščino tolče le s težavo. Iz Lime, ki jo v poletnih mesecih prekriva večna megla, smo se peljali po Panameričani skozi pravo puščavo dobrih dvesto kilometrov proti severu, nato pa preko Cordillere Negre v dolino Santa, iz nje pa v dolino Yanganuco, kjer je bil naš bazni tabor. Petnajst ur vožnje s kamionom je res slaba zamenjava za dvajsetdnevni pohod. Zato se ne čudim prijateljem, da smo raje izbrali potep v Yanamo, kjer smo vsaj malo prišli v stik z domačini, kot pa vzpon na sicer prekrasno razgledni Pisco. Menim, da naj odprave ne postanejo pusta službena potovanja, čeprav mi je z druge strani jasno, da je organizacija in izpeljava odprave zapleteno poslovno dejanje.

Organizacijska vprašanja

Nepalska vlada še vedno s skopo roko deli dovoljenja za posamezne vrhove. Že samo delo za pridobitev takega dovoljenja zahteva celo vrsto različnih naporov, predvsem na diplomatskem področju. Poleg tega povzročajo še dodatne težave razni carinski in transportni predpisi, s katerimi se morajo ukvarjati člani odprave. Če k temu dodamo še razne nosaške štrajke in najemniško filozofijo Šerp, potem je jasno, da mora imeti celotno moštvo, zlasti pa vodja, precej organizacijskega znanja. Jasno je, da se to znanje seštevava in naša odprava je porabila znanje in izkušnje prejšnjih.

V Cordilleri Blanci nismo naleteli na kakšne posebne organizacijske probleme. Ljudje na carini in prevozniki so nam šli zelo na roke in nas venomer presenečali s točnostjo in zanesljivostjo. Zdi se, da čas postaja tudi v Južni Ameriki vedno bolj upoštevana vrednost in da bo tradicionalna »mafiana« kmalu le še stvar preteklosti.

Prehrana

Če se spomnim raznih neprijetnih zgodb s Himalaje in konzerv, ki so bile osnova prehrane na nekaterih naših manjših odpravah, lahko takoj napišem, da je bila prehrana na Kangbačenu in v Cordilleri odlično organizirana, čeprav na dva popolnoma različna načina. V Himalaji smo velik del hrane pripeljali s seboj. Imeli smo zelo širok izbor, kar je najbrž najpomembnejše, saj se človek preobije še take dobrote, če je je preveč. Kljub vsem tem dobrotam nam je razumljivo najbolj tehnika sveža hrana. Jasno pa je, da je transport sveže hrane v višinska taborišča večkrat nemogoč. Zanimivo je, da nam je tudi v zgornjih taborih teknila relativno močna hrana, ne pa različni zvarci za dojenčke. Sicer pa zasluži človek, ki pošteno gara, tudi dobro hrano, čeprav se to mogoče ne sklada z različnimi medicinskimi dognanji.

V Andih smo skoraj vso hrano nakupili v Limi, oziroma v Huarasu in to precej ceneje, kot če bi hrano nabavljali doma. Če upoštevamo še stroške prevoza, ki znašajo minimalno dva dolarja za kilogram, potem je jasno, da smo vsak delček naše prtljage natančno stehali in izločili vse, kar ni bilo neobhodno potrebno. Izbira hrane v veleblagovnicah Lime in v trgovinah Huarasa ni bila bistveno slabša kot pri Merkatorju ali Emoni. Še posebej pa bi bile naše gospodinje in kuharice navdušeni nad dobro založenim zelenjavnim trgom v Huarasu. Ker je bil trg oddaljen od našega baznega taborišča le dobre tri ure vožnje s kamionom in polurnega sprehoda, je bila naša baza vedno vzorno oskrbovana. Še celo več. Tudi v višinske tabore smo si nanosili razne specialitete, kot npr. pomaranče in korenje, skratka stvari, o katerih smo na Kangbačenu le sanjali. Seveda pa ima vsaka himalajska odprava glede organizacije prehrane v primerjavi z našo odpravo v Ande neko zelo pomembno prednost, to je kuharje in njihove pomočnike. V Andih smo bili za to zelo prijetno ugodnost prikrajšani. Res je, da so nekateri prijatelji pokazali prav neverjeten smisel za kuharsko fantastiko, z druge strani pa so čisti laiki vpraševali v slogu: »V kakšno vodo že gredo makaroni?«

Tabori

V Himalaji je bila višinska razlika med baznim taborom in vrhom skoraj tri tisoč metrov. Če upoštevamo se absolutno višino, po kateri presega Kangbačen vrh Čakraraja skoraj za dva tisoč metrov, potem je jasno, da je bilo treba na Kangbačenu postaviti več taborišč kot pa na Chacarajaju. Seveda smo morali v Himalaji v višinske tabore znositi tudi precej več opreme in hrane, kajti pričakovati je bilo, da bo ta ali ona naveza ostala na gori dalj časa. Poleg tega pa je bil še način dela pri napredovanju tak, da so si grupe sledile druga drugi in so morali biti zato tabori primerno oskrbovani. Razdalje v Andih niso tako orjaške. Iz doline, kjer je stala baza, smo dosegli višinski tabor v enem

dnevu. Iz višinskega tabora pa smo se že lahko lotevali grebenov in sten v nekakšnem alpskem slogu. Jasno je, da pri takšnem načinu dela organizacija višinskih taborov ni tako bistvenega pomena kot v himalajskih odpravah.

Financa

Točne številke o stroških za eno in drugo odpravo lahko najdemo v uradnih poročilih v obeh odpravah. Za grobo oceno pa lahko povemo, da je odprava v Cordillero Blanco trikrat do štirikrat cenejša od odprave na Kangbačen. Naj naštejemo par najtežjih postavk v zbirki stroškov za himalajsko odpravo: nosači, šerpe, oprema. Vsega tega v Andih ni bilo in zato so številke znatno nižje. S tem pa ni rečeno, da je enostavnejše tudi reševanje denarnih vprašanj za andsko odpravo. Upoštevati moramo, da je dobila himalajska odprava finančno osnovo z dotacijo Zveznega izvršnega sveta, za financiranje andske odprave pa so morali poskrbeti udeleženci sami.

Pokrajina

Mogoče je ena bistvenih značilnosti himalajskih gora njihova enkratna razsežnost. Skupina Kangčangdzege, v kateri je tudi Kangbačen, je že iz daljave dajala vtis ogromnosti in po pravici zasluži ime »Petero zakladnic snega«. Kombinirana snežno-skalna gmota Kangbačena je skoraj fizično pritiskala na naš bazni tabor. Za vzpon po razbitem ledeniku in nevarnih snežnih vesinah smo potrebovali skoro tri tedne. Če povem še to, da je bil naš vzpon ocenjen kot izjemno hiter, potem postane opis še bolj nazoren.

Pogled na Cordillero Blanco je bistveno drugačen. Zdi se, da vrhovi kar tekmujejo drug z drugim, kdo se bo drznejše vzpel proti nebu. V teh vrhovih in grebenih sta vgrajeni elegenca in lahkotnost. Celo normalni pristop na marsikateri vrh v Cordillero Blanci zahteva popolno alpinistično znanje, čeprav višinskih problemov tu praktično ni.

YANAMA

JANEZ RUPAR

V žgočem soncu ledenika sestopamo z gore, vsi »pretrgani« od naporov zadnjih dni, ko smo oblegali Chopalqui. Včeraj nas je pestil veter po grebenu, da so mi zacveteli uhlji po robovih zaradi ozeblin in nam je našo gaz sproti zasipalo. Redko se zgodi človeku, da ob lepem, sončnem vremenu gazi na vrh in z vrha. Danes se nam po namazanih obrazih cedi znoj v oči in povzroča pekočo bolečino, ki izziva solze. Zoprno, vendar so vsi lepi spomini na visoke gore povezani s tem občutkom. Želodci so že dva dni prazni, nahrbtniki pa prepolni. Nihče od nas si ne želi še enkrat sem gor, da bi dokončno pospravili višinski tabor. Deset do dvanaest ur hoda zahteva pristop do sem od baznega tabora, od tega je vsaj osem ur dolgočasne ledeniške morene. Zato pospravimo vse; nekateri od nas nosijo prek trideset kil. Tega pravzaprav ne delamo le zaradi hoje, ampak tudi zaradi časa. Še štiri dni bomo v hribih, potem se vračamo spet v civilizacijo. Za te štiri dni pa ima že vsak svoj načrt. Nihče od nas ne namerava počivati; potepuški živec še ni do kraja utrujen. Vsi trije tovariši že delajo načrte za pristop na nov vrh Nevado Pisco, meni pa nov pettisočak ne pomeni toliko kot indijansko naselje Yanama, ki leži onstran andske verige, že v porečju Amazonke. Prvič sem slišal ime Yanama, ko sva s Frenetom šla na prelaz Portachuelo. Prelaz je visok skoraj toliko kot Mt. Blanc, pa sva si ga prve dni izbrala za aklimatizacijsko turo. Približno na pol poti naju je dohitela karavana Indijancev, ki so tovorili v glavnem pijačo in jedačo, pa čudne naprave iz bambusa, za katere sva sklepala, da bodo za bengalični ogenj. Šli so na tridnevno praznovanje v Yanamo.

Bili so prav prijazna družčina, saj so nama ponudili celo konja, da se ne bi preveč utrudila. Za mojega konja so mi povedali, da mu je ime Juan in ko sem rekel, da sem pravzaprav tudi jaz Juan, ni bilo enega Indijanca, ki se ne bi do solz nasmejal. Pa tudi dekleta so se izkazala. Na vrhu prelaza naju je prsata mladenka povabila s seboj na ples v Yanamo. »Vidva z menoj,« je kazala s prstom na naju in nase. »Danca, danza,« je govorila in se cepetajoč vrtela.

Hitro sva ugotovila, da bi bila oba premalo zanjo, pa sva se izgovorila, da nimava časa. Jutri moramo že na Nevado Chacaraju. Vendar sva bila oba mnenja, da »živet ne znamos«.

Od takrat je meni ime Yanama pomenilo »nekaj več«. Vedno sem gledal za Indijanci, ki so gonili karavane čez prelaz in sem si želel z njimi. Saj verjetno tam sploh ni tako, kot si jaz pred-

stavljam, vendar pa bi se vse življenje žrl, če si ne bi bil tega sam ogledal. Prestopiti Ande in se spustiti v porečje Amazonke, že to je zvenelo precej pustolovsko. Edina nerodnost je v tem, da sem sam. Ti trije silijo na Nevado Pisco, Frene, Vako in Igor, ki so tudi kandidati za Yanamo, pa že dva dni počivajo v baznem taboru. Zaradi tega divjam navzdol; Igor in Rudi sta ostala že daleč zadaj, le Tine se mi pridruži pri tej dirki. Bohinjec je, pa ne zna hoditi počasi. Prav kmalu sva pri španskem taboru. Skupaj smo se dajali po Chopicalquiju, sedaj pa že pospravljajo tabor. Obrnili so štiri ure pod vrhom; ne vem zakaj. Najbrž niso bili pripravljene na tako slabe snežne razmere. Bil sem ves iz sebe; hotel sem kar takoj z njimi. »Samo nahrbtnik izpraznim in druge čevlje vzamem, počakajte me.« Prijatelji, ki so zaradi polnih želodcev lahko bolj jasno mislili od mene, so mi seveda odločno branili. »Najej se in spočij, pa pridi z nami.« Bal sem se, da se v Yanami ne bi zgrešili, pa so mi obljubili, da bodo prespali pred vasjo. Zjutraj jih pa že lahko dohitim. »Bolj ob poti zaležite, da vas bom prej zjutraj našel,« jim pravim in odpravimo se vsak svojo pot.

Deset minut pred tretjo se mi je res posrežilo vstati. Obul sem lahke terenske čevlje, v katerih si noge prav lepo spočijem, vzel v roke popolno palico in se odpravil v noč. Za vsak primer sem vtaknil v žep svojo večjo izvedbo žepnega noža, ki ima simpatično ime »maniaco«. Saj ni bojazni, da bi te tu kdo napadel; tu živijo revni ljudje, dobri in pošteni. Le »civilizacija« pokvari živa bitja. Kadar smo imeli opravka z Indijancem, ki je bil že nekaj »jefe«, smo jo volji slabo odnesli. Če si srečal Indijance, ki so vpili nate s konja »gringo, gringo«, si bil lahko brez skrbi, čeprav ima beseda gringo posmehljivo žaljiv pomen za ljudi, ki nimajo iste barve las in oči kot oni. Če pa si srečal Indijanca, ki te je ogovoril z »mister«, je bila potrebna previdnost.

Spet hodim po srebrnini in iz prsnega žepa na vetrovki počasni robkam kruh in sir. Čudovit kruh imajo v Peruju – hlebčke, nič večje od naših žemelj, pa lepo zapečene. Zal ne smem jesti, kolikor bi hotel, hrane mora biti za ves dan. Še sreča, da pot v glavnem poznam, na dvomljivih mestih pa si pomagam s palico, kot slepec. Kljub temu sem na vrhu prelaza hrabro stopil na led, ki se je hreščeče razlomil. Hitro sem odskočil in se otreles – lahko bi bilo še slabše. Vstopam v svet, ki ga še ne poznam; kar drgetam od radovednosti (ali pa od mraza). Tu je pot taka, kot sem včasih bral v knjigah. Na eno stran stena, na drugo prepad, široka pa kak meter in pol. Tu celo indijanske »mujeres« razjahajo, konji pa sami previdno prestopajo okrog ovinkov. Tu se pobočje začne bolj zlagoma spuščati, tako da sem kmalu na varni poti, ki se vije po pobočjih travnikov. Tudi svitati se je začelo in vrh Chopicalquija si že nadeva rožnato barvo. Lep vrh, z vseh strani. Za ovinkom se pošteno prestrašim; dve črni senci planeta na noge, očitno nič manj prestrašeni od mene. Na srečo je to le dvoje telet, ki se mi umaketa s poti. Ptiči se prebujajo, toliko ptičev kot tu, nisem videl še nikjer. Od kolibrije do kondorja; male pisane papige se sprehojajo po rjavorumenih slamnatih strehah, kot pisani cvetovi. Človeku res razveselijo srce.

Nobene previsne skale ni, ki je tu pogoj za bivak. Ne zaradi slabega vremena, ampak zaradi Sedaj se že lahko razgledujem po prijateljih. Nobene previsne skale ni, ki je tu pogoj za bivak. Ne zaradi slabega vremena, ampak zaradi nočnega mraza. Vsako jutro je trava na debelo prekrita z ivjem, včasih pa tudi s snegom.

Previdno se približujem bolvanu, kajti že sem opazil nekaj rdečega pri vhodu. Najbrž nahrbtnik. Prijatelji ležijo v spalnih vrečah in brezskrbno čakajo. Iz polnih pljuč zarenčim: »Dajmo, dajmo!« Hitro me porabijo; prinesem vode. Začne me mraziti, zato tudi jaz zlezem v luknjo, kjer se pokrijemo z bivak vrečo. Namesto treh sedaj čakamo štirje. Tu nam je toplo in brnenje kuhalnika je tako domače, da se nam nič ne ljubi na mraz.

Ko nas sonce ošlata, se res odpravimo naprej. Prijetno je hoditi po soncu, ko lahko obleko kos za kosom odlagaš. Čez pol ure se soteska zlomi v naslednjo stopnico. Spodaj v kotu zagledamo prve kočice – na koleh in s slamo prekrite. Kot v filmu! Posamezne kočice se pojavljajo ob stezi, svet okrog nas pa je že obdelan. Prevladuje žito in pogled na valovita strma pobočja z verigo Andov v ozadju je prav fantastičen. Kočice so skoraj praviloma na spodnji strani steze, tako da imamo odprt pogled na dvorišča, kjer se razprostrta po tleh suši koruza. Tako lepe koruze še nismo videli, od svetlorumene do zivordeče. Prava paša za barvne filme! Navdušeni gremo naprej in otroci nas ob poti pozdravljajo: »Gringo, gringo.« Tu živijo še tako, kot je treba; svobodni kot ptički letajo okrog, pestujejo mlade prašičke in pse, skratka, čas ni njihov gospodar. Zato pa mi vedno bolj pogosto pogledujemo na uro; od baze smo oddaljeni že devet ur. Sprašujemo Indijance, če je to pot za Yanamo in vsak nam sveto zatrjuje, da je. Čez tri ure se za gorskim hrblom res razprostre pred nami raztegnjena vas. Končno! Tropsko sonce je že v zenitu in dvanaest ur gor in dol po pobočjih nas ni ravno osvežilo. Vendar tu ni tako lepo kot doma, tu smo naleteli najprej na vaški arest, vendar je danes, v nedeljo, zaprt. Le velik grb nad zaklenjenim vhodom nam pove, zakaj so vsa okna zamrežena. Takoj pri sosedu je njegova podružnica – vaška šola. Višee dvorišče je ograjeno z visokim plotom, najbrž zato, da ne bi mulci ušli. »Ravnateljstvo« je zidano, iz blata seveda, razredi pa so na dvorišču. Dve slamnati strehi, spodnja ima na tramu s kreda napisano št. 1, druga, višje v bregu, št. 2. Najbrž ni naključje, da je višji razred višje v bregu. Pri naslednjih kočah gremo poizvedovat, kje je vaška gostilna. Izvemo grozno novico, da sicer ni daleč, je pa ob nedeljah zaprta. Vendar je Indijanec pravi sin kečuvanskega naroda; povabi nas na dvorišče, kjer nam postreže s kuhano koruzo. Kasneje nas pospremi do središča vasi, kjer izbega na plan vaškega

trgovca. Ta nam izjemoma odpre trgovino, kjer prodaja tudi pivo. Posedemo v prijetnem hladu trgovine in z zadovoljstvom prigrizujemo zapečen kruh ob pivu. Kmalu se na pragu trgovine pojavi oblast – policaj, ki je prav kmalu izvedel, da so v vasi gringí. Z nami postopa korektno, ko se pogovorimo kako in kaj, nas prijazno zapusti. Budnost je kar v redu. V trgovini si nakupimo še hrane za večerjo. Do sem smo hodili dvanajst ur, zato se nam mudi nazaj; vsaj do našega lepega bivaka bi radi prišli danes. Ko smo trgovca vprašali, koliko časa on porabi od Yaname do one strani Portachuele, kjer je naš bazni tabor, nam pove enako kot ostali – pet ur. Šele sedaj se zavemo, da so bili vsi Indijanci, ki smo jih to spraševali, na konjih! Že sredi pobočij nas lovi mrak, vendar se tolažimo, da bo noč ščip. To je sicer res, vendar prav takrat, ko bi jo najbolj rabili, vstopimo v sotesko, kamor mesečina ne more. Ob devetih zvečer dosežemo naš bivak, danes smo hodili osemnajst ur.

CHOPICALQUI

VAKO SLAMBERGER

Na sedlo Garganta med obema Huascaranima z naše strani še ni nihče prilezel. Karavanica, ki je nosila kakšnih stopetdeset kilogramov, je krenila na pot dopoldne. Arierro Lorenzo jo je vodil. Po strmih travnatih vesinah so se trije otovorjeni osli pošteno namučili s težkim tovorom, še bolj pa prijatelji, ki so nerodno naložen tovor popravljali in prekladali vso pot. Neuhojena kozja steza je bila včasih tako strma, da je osla s tovorom vred enostavno prevrnilo nazaj na hrbet.

Vežerni pogovor po radiu ni za objavo, ker je pridušanje prijateljem šlo kar preveč od srca. »Zgornjo bazo smo postavili. Približno dve uri hoda imamo do ledenika. Jutri bomo poskusili priti prav do serakov pod sedlom in pogledali, kako je s pristopom. Na svidenje!« je zaključil pogovor Tine.

Ponoči je močno snežilo. Po šotoru, v katerem sem spal kot polh, je celo noč sneg z značilnim šumom drsel po foliji, s katero smo pokrili šotore, da nam jih ni premočilo. Zbudili smo se v snegu, ki ga je topel dan hitro pobral. Temne megle so še vedno vlačile po dolini Llanganuco, višje gori pa je dež počasi prehajal spet v sneg. Vreme nam jo je pošteno zagodlo. Arierro Lorenzo je prišel v bazo obut v protektorje, ki mu jih je posodil Rudi. Sredi dneva so se oglasili prijatelji po radiu. Novice niso bile vzpodbudne. »Stalno plazi s sedla, včasih pa se zapelje v dolino tudi serak. Ko pridete gor, se bomo odločili.« Tine je na kratko opisal težave prijateljev.

Težko sem skril slabo voljo. Oprtani s težkimi krošnjami smo se Frene, Janči in jaz v dežju podali na pot proti zgornji bazi. Po dveinpolurni hoji smo se po razmočeni zemlji in visoki travi, v kateri so se še skrivale krpe snega, prerinili do zgornje baze. Oba Igorja, Rudi in Tine so nas že čakali. Utrujeni po celodnevni hoji so razočarani nad ogledom kar molčali. »Vzpon na sedlo je izredno tvegan. Stalno plazi in seraki padajo na ledenik prav tam, kjer bi mi morali plezati petsto metrov ledene strmine. Skale na desni pa nam bi gotovo vzele več dni časa. Pa tam ravno tako plazi in je vzpon tudi zelo tvegan!« je pribil Tine.

Odločili smo se za Chopicalqui.

Prebudili smo se v novem snegu. Sive megle so nam zapirale razgled. Pumini sledovi so držali naravnost izpod skale, kjer smo prejšnji večer pustili hrano. Zmanjkal je precejšen kos napol suhega mesa, ki smo ga prihranili za večer pred vzponom na vrh. Nabasali smo krošnje s hrano in opremo in zagrizli v strmo ledeniško moreno. Čez Huascarano ledenik smo v čudnih pentljah vijugali okrog razpok in nagrmedenega kamenja. Megle so se vzdignile in čudovit razgled v dolino nam je poplačal na ledeniku preliiti znoj. Po strmeh morenskem grebenu smo zlagoma napredovali. Tine je lezel daleč pred nami, Rudi pa je napredoval kar po Chopicalquijevem ledeniku. Naleteli smo na markacijske zastavice, za katere so bili prijatelji izvedeli, da so španske. Španski andinisti so si pred desetimi dnevi izbrali isti cilj. Vodil jih je Pons, soplezalec znamenitega Anglade. Pred leti sta bila v zmagoviti španski odpravi, ki je splezala španski greben v Huascarano s petimi bivaki. Tri ure smo rabili do skalnatega vrha, s katerega smo prečili na ledenik. Po izdatnem kosilu smo si obuli protektorje, navezali dereze in pričeli z vzponom po ledeniku. Redke megle so otežočale orientacijo. Dohtar in Tine sta gazila nav sneg in naglo napredovala. Orjaški seraki na novozelandskem sedlu so viseli nad nami, strm ledenik pa nam je pobiral zaloge moči. Divji ledenik, kakršni so lahko somo v Andih, nas je vse navdušil. Tine je ril v novi sneg kot buldožer. Megle so se odvlekle nad Huascarano in pokazal se je vrh Chopicalquiija v vsej svoji razsežnosti in lepoti. Orjaška opast na vrhu je visela v dolino. Čez strmo ledeno stopnjo, ki nama je s Frenetom delala preglavice, smo prilezli na planotico v višini 5300 metrov do dveh zametenih šotorčkov. Španci so tu postavili tabor. Tine nas je zgodaj zjutraj zbudil. Humana, ki jo je skuhal Rudi, priznani »humanist«, nas je spravila pokonci. Debela odeja novega snega nam je jemala moč in dragocen kisik. Dohtar in Tine sta prepuslita vodstvo Frenetu, ki je s preizkušenim korakom prtil debelo plast novega pršiča. Sredi dopoldneva

so se spet potegnile megle iz doline, zapihal je močan veter in pričelo je mesti. Razbiti ledeni greben, ki je bil od daleč videti kot kompaktna streha iz snega in ledu, nam je pokazal zobe. Marjan, naš novorojenček, ki je čakal v dolini, v bazi vsaki dve uri na zvezo, se ni oglašal. Tine je z odprtim walkie-talkijem hodil sem ter tja, pa se nismo slišali. Megla je bila vse gostejša. Pred nami je zrasel serak, visok pol raztežaja. Igor ga je po drugem poizkusu zmolgel. Snežilo je vse močnejše. Buljili smo v meglo, pa nismo videli dajl kot par metrov naprej. Od šotorov, ki sta bila približno 5800 metrov visoko do vrha seraka, smo gazili osem ur. »Počakajmo, da se megla malo razkadi,« je predlagal Tine. Posedli smo v sneg in čakali. Počasi nas je prevzel dremež. Megla se ni hotela razkaditi, pa tudi sneg ni in ni prenehal. Odločili smo se za vrnitev. Malo nad taborom pa se je kot v posmeh spet zvedrilo. Sklenili smo naslednji dan spet poskusiti.

Lep sončni zahod in tišina sta bila enkratno doživetje. Zgodaj smo zaspali, Igor pa naju je ponoči prebudil in nama ponudil vročega čaja. »Zadnji je! Kar pijta. Sedaj nimamo drugega več, kot kuhalniki in seveda toplo vodo.«

Zgodaj smo se odpravili. Veter, ki je ponoči pihal, je razpodil megle in jutro nas je pozdravilo v vsej svoji lepoti. Po zameteni gazi smo napredovali dokaj hitro.

Kot zakleto je spet začelo mesti. Megla in metež sta bila vedno gostejša. Stari previdneži pa smo natanko pregledali greben prej, preden ga je zagrnila megla. Našli smo ključno mesto. Prepozno se je gora zagrnila v megleni plašč! Kljub megli in snegu se je Igor kar zapodil v strmo snežno vesino pod serakom. Kupi novega snega so se mu valili izpod nog. Dosegel je stojišče pod serakom. Ledena razpoka, na robu katere je varoval, mu je bila opora. Sopeč sva potem zabila moje ledno kladivo do okla v trdi led seraka. »Vsaj varovanje bo dobro, če je že vse drugo proti nam,« sem godel, ko sem varoval Igorja. Čez navpični ledeni odstavek, visok pet metrov, je skozi plazič, ki se mu je neprestano vsipal na glavo, Igor zlezal v strmo ledeno vesino. Vrv se je ustavila. Napetost v meni je rasla. Tulil sem na vso moč. »Zakaj ne potegneš?« Odgovora ni bilo. Nato pa nenadoma olajšanje. Vrv je stekla. Igor je za stojišče izkopal celo banjo, da bi bilo bolj varno. Raztežaj više je dosegel razpoko, v kateri je z idealnega stojišča varoval naju dva. Ob štirih smo bili na vrhu. Spet je pričelo snežiti, močan veter in megla sta nas zopet strahovala. Ob šestih smo že ležali v šotorčku. Igor je namesto tople vode prekuhal pest kislih bonbonov, ki so toplo vodo spremenili v vroč, okusen čaj. Zjutraj je veter kot ponorel tulil okrog šotorov.

Kot v sanjah sem zaslišal glasove, ki so postajali vedno močnejši. Španci so poskušali priti na vrh. Čez razpoko so izginili v temi.

Počasi smo se spravili v dolino. Pri sestopu smo srečali dohtarja, Tineta, Jančija in Rudija, spočite za nov spopad z goro.

Drugi dan so nam ob dveh popoldne javili po radiu: »Smo na vrhu!« Na novo so morali zgaziti vso pot do 6400 metrov visokega Chicalaquija. Španci pa na vrh niso prišli.

ZDRAVNIŠKO POROČILO

III. JUGOSLOVANSKE ODPRAVE V ANDE

Kot zdravnik odprave sem skrbel za izbor ekipe glede na zdravstveno stanje, za preventivne preglede, za načrt in izvedbo treningov, za cepljenje članov, za pripravo seznamov zdravil, inštrumentov, obvezil in najneprijetnejše, za zbiranje zdravil pri najrazličnejših domačih in tujih proizvajalcih.

S pripravami smo pričeli v jeseni 1974. Skupne priprave so bile omejene na enkrat tedensko igranje košarke in na skupne nedeljske ture. Vsak je kondicijsko krepil še po svojih možnostih in nagnjenjih. Skupina članov si je v ta namen omislila dirkalna kolesa in izkazalo se je, da je bila to najuspešnejša oblika nabiranja kondicije. Verjetno gre to na račun kvantitete in ne toliko kvalitete kolesarskega športa. Pred začetkom priprav sem dobil v roke Cooperjevo knjigo »Aerobica« in se zato deloma ravnal po njej. Večkrat tedensko sem v hitrem tempu pretekel trim stezo, se ustavljal na vsaki postaji za 20 sekund in skušal čim večkrat ponoviti zahtevane vaje. Poleg tega sem se v službo in po opravkih v glavnem vozil s kolesom. Največ pa je kondiciji pomagala nedeljska smuka in hoja v hribe. Splošno je namreč znano, da se kardio-respiratorna kapaciteta večja šele, če traja obremenitev dalj kot 3 minute in je vsaj tolikšna, da poskoči utrip srca na

120 udarcev na minuto. Idealen potek priprav žal pri večini udeležencev prekinjale službene obveznosti, dežurstva in proti koncu tudi mrzlične priprave. Temu se seveda ni mogoče izogniti.

Na Interni kliniki 111 v Trnovem, smo bili vsi člani pregledani dvakrat, pred odhodom in enkrat po prihodu z odprave (januarja, maja in avgusta). Vsak član je že pred pregledi dobil zdravniški vprašalnik. Iz njega smo izvedeli precej natančno bolezensko anamnezo za vsakogar. Poleg kliničnega pregleda, sta bila vsem članom laboratorijsko pregledana kri in urin, slikana pljuča in srce ter posnet EKG v mirovanju, med obremenitvijo in po njej. Kardio-respiratorna kapaciteta smo testirali na vrteči se preprogi. Obremenitve smo stopnjevali do submaksimalnih vrednosti s tem, da smo večali hitrost in nagib preproge. Zmogljivost smo merili v wattih. Pri oceni telesne pripravljenosti smo zmogljivost (watt) preračunali na velikost, težo in starost posameznika. Tako so bili rezultati med seboj primerljivi. Pri prvem testiranju smo dosegli kondicijo med 110 in 145 %, če imajo enako stari, enako težki in visoki, zdravi, a netrenirani ljudje telesno kondicijo 100%. Po omenjenih pregledih smo ugotovili, da je bilo splošno zdravstveno stanje vseh preiskovancev dobro in v nobenem primeru ni bilo ovira za odpravo.

Pri drugem testiranju, nekaj dni pred odhodom, se je kondicija večine popravila za 10-15 %, nekaterih posameznikov pa celo za 40 %. Tri mesece intenzivnega treninga je torej le obradilo sadove. Pred odhodom smo bili vsi cepljeni proti črnim kozam in rumeni mrzlici. Proti malariji smo šest tednov jemali daraprim tablete. Na Zavodu za transfuzijo krvi so nam določili krvne skupine, Rh faktorje in naredili križne preizkuse krvi.

Kot vsakemu odpravarskemu zdravniku je tudi meni povzročala sive lase odločitev glede vrste in količine zdravil, obvezilnega materiala in instrumentov. Rad bi bil čim bolj založen in pripravljen na »vse«, obenem pa vsi pričakujejo, da bo tovor zdravil čim lažji. Pri izboru sem se opiral na izkušnje prejšnjih odprav zdravnikov in osebne izkušnje dr. Andlovica, dr. Pirca in dr. Sokliča, obenem pa sem seveda upošteval posebne okoliščine, v katerih naj bi delovala naša odprava. Zdravstvena služba v dolini je tam namreč relativno dobro urejena. Končno se je nabralo vse zdravniške ropotije za zajeten sod – 60 kg. Večino zdravil so nam velikodušno podarile kot vzorec farmacevtske tovarne. Instrumentarke Nevrokirurški klinike so nam pripravile serijo sterilnih operacijskih kompletov za najnujnejše posege.

Preden preidem na opis kazuistike med odpravo, moram omeniti še to, da smo nekaj mesecev pred odhodom pri enem članu odprave odkrili parasagitalni meningeom. Nemudoma je bil uspešno operiran na Kliniki za nevrokirurgijo. Pičle tri mesece kasneje pa se je aktivno udeležil naše odprave, kar je prav gotovo svojevrsten rekord. Ves čas odprave razen težje aklimatizacije, občasnih glavobolov in vrtoglavic ni imel težav. Le težje se je aklimatiziral, sem in tja je imel glavobole in vrtoglavico.

Po pripovedovanjih starih odpravarskih mačkov sem pričakoval precej manjšo obolevnost med člani odprave. Začelo se je pravzaprav že v Limi. Zaradi neradne, močno začinjene in verjetno tudi higiensko oporečne prehrane smo imeli kar vsi po vrsti prebavne težave. To se je po prihodu v bazo kljub terapiji stopnjevalo. Niso pomagali niti dietetski niti higienski ukrepi niti antibiotiki in mexaform. Pri enem članu odprave je bila klinična slika celo povsem podobna naši krvavi grži. Temu primerno dolga je bila tudi rekonvalescenca. Pri prvih aklimatizacijskih turah prek 5000 m, so se pri nekaterih pojavila začetna znamenja višinske bolezni (nespečnost, slabši apetiti, naussea, bruhanje, splošno nerazpoloženje in močan glavobol), ki pa so takoj po sestopu v bazo (3950 m) izginili. Razen blažjih analgetičny terapija za te težave ni bila potrebna.

Nekaj dni po prihodu v bazo je težak respiratorni infekt povsem onesposobil še enega člana odprave. Visoki temperaturi in tipični klinični sliki pljučnice se je pridružila še zmedenost. Stanje se je po maksimalnih dozah antibiotikov v nekaj dneh popravilo. Za aktivno delo na gori pa je bil bolnik sposoben šele po dobrih desetih dneh. Poleg tega težkega sta nas prizadela še dva lažja

respiratorna infekta in angina. En član je prebolel lažje vnetje mehurja, drugemu pa se je ponovilo staro vnetje prostate. Diareje so se v tedenskih intervalih ponavljale tako med pristopom, v bazi in pred odhodom v civilizacijo.

Vse te številne težave z zdravjem so seveda načele tudi psihično odpornost moštva. Ko je bila morala prav na dnu običajne sinusoidne, smo sami sebe imenovali »Invalidska odprava upokojenih paraplegikov AAO«. Dela na gori pa to ni zavrla. Po jugovzhodnem grebenu Chachararaja smo kar dobro napredovali do usodnega 4. julija. Tega dne se je prvi navezi odlomila ogromna grebenska opast in v plaz, ki je tako nastal, sta zletela okrog 400 m globoko na južni ledenik Igor in Marjan. Igor je dobil pri tem smrtno poškodbo (obtočlenine možgan, krvavitve v trebušno in prsno votlino, številne odprte zlome stegenic in goleni, zlom reber). Marjan pa je imel izredno srečo. Preživel je grozljivi padec in dobil le lažje poškodbe, tako da se za transport v bolnico nisem odločil. Poleg pretresa možgan in lažjega šoka je dobil dve večji rani – na glavi in na stegnu. V bazi sem ju kirurško oskrbel. Največ težav so mu delala zlomljena rebra, nekaj pa tudi odprti kanali zlomljenih zob. Zasilno sem mu jih zaprl s cavitom. Klana narava pa je hitro premagala vse in tri tedne po nesreči je naš »novorojenček« z veliko voljo in malo višinsko boleznijo prilezel na 5800 m visoki Pisco. Tako ugoden razplet dogodkov je bil prav gotovo tudi posledica hitrega transporta v dolino. V pičlih 24 urah smo Marjana prenesli v bazo, kjer je ob stalni prijateljski negi hitro okreval. Prav gotovo ne bo nikdar pozabil »omelette soufflete« izpod večše Vakotove roke, pa Tinetovih juhic in Rudijevih pudgov.

Čim bolj je šla odprava h koncu, tem bolj se je zdravstveno stanje vseh članov popravljalo. Verjetno je k temu pripomogel tudi uspeh na Chopicalquiju. Prav za konec nas je zdelala še ena črvesna ujma, tako da nekaterim ob prihodu domov niso dišale niti ananasove torte.

Takoj po prihodu domov smo bili ponovno na testiranju naše telesne pripravljenosti na vrteči se preprogi. Opazili smo majhen, a statistično pomemben dvig kondicije vseh članov za 10 do 15 %. Tako majhen dvig je bil prav gotovo posledica izčrpanosti. Slika bi bila verjetno dva do tri tedne kasneje precej drugačna.

Zdravniško pomoč so omogočile naslednje tovarne in zavodi:

Alkaloid – Skopje, Bayer Pharma – Ljubljana, Belupo-Ludbreg, Bosnalijek – Sarajevo, Byk Gulden – Ljubljana, Ciba Geigy – Basel, Cilag – Ljubljana, Galenika – Beograd, Hoechst Jugohemija – Beograd, Krka – Novo mesto, Lek – Ljubljana, Nada Dimić – Zagreb, Pfizer Fabeg – Beograd, Sandoz Velebit – Ljubljana, Zavod SRS za zdravstveno varstvo – Ljubljana, Zavod za transfuzijo krvi – Ljubljana, Zdravilje – Leskovac.

dr. Igor Tekavčič

CORDILLERA BLANCA

TINE MIHELIC

Ime. Špansko ime Cordillera Blanca pomeni v slovenščini »Bela veriga«. O izvoru imena seveda ni nobenega dvoma, treba si je le ogledati bleščečo vrsto ledenih vrhov. Indijansko ime za skupino ni znano.

Legi, geološka zgradba. Cordillera Blanca je razpofegnjena, premočrtna skupina vrhov z jasno oblikovanim glavnim slemenom, ki poteka v smeri SSZ-JJV približno vzporedno z manj kot 200 km oddaljeno obalo Tihega oceana. Leži na perujskem ozemlju med 8. in 10. stopinjo južne širine. Kljub

majhni oddaljenosti od Pacifika poteka čeznjo razvodnica celine.

Cordillera Blanca je le ena izmed številnih verig matičnega gorovja Andov, ki se v dolgih, razvejanih spleth vleče vzdolž celotne zahodne obale Južne Amerike. V Peruju in južneje ležeči Boliviji je to gorovje najbolj razvejano. Tod se razprostirajo prostrane visoke planote, ki jih obdajajo verige zaledenelih vrhov, često višjih od 6000 m. Te verige so nastale na mestih, kjer je globinska prakamnina predra zemeljsko skorjo in brizgnila v višino. V Cordilleri Blanci je ta kamnina svetli

granodiorit, ki je prodril skozi manjše črne skrilce. Ta področja se še do danes niso docela pomirila. Celotna dežela Andov spada med najizrazitejša potresna področja, vzdolž gorovja so posejani številni delujoči vulkani.

Zahodna pobočja Cordillere Blanco se strmo spuščajo v gosto naseljeno dolino Santo, ki se je zaradi njene lepote in visokogorske okolice oprile ime »Perujska Švica«. Svoj žalostni svetovni sloves si je ta dolina pridobila kot eno izmed najpogostejših prizorišč naravnih katastrof. Česti potresi, zemeljski plazovi in ledeniški podori zahtevajo vedno nove žrtve. Najstrašnejša nesreča je bila leta 1970, ko je potres sprožil ogromen zemeljski plaz, ki se je s pobočij Huascarana zgrnil nad mestce Yungay in ga zbrisal z zemlje. Takrat je bila vsa dolina močno prizadeta, bilo je na desetisoče žrtev. Sledovi katastrofe bodo v dolini še dolgo vidni.

Onstran doline Sante se vleče dolg, pohleven hrbet Cordillere Negra (»Črna veriga«), ki le tu in tam za malo metrov preseže višino 5000 m. Ta skupina ni zaladenela in alpinistično ni pomembna. Planote in prednje verige na vzhodni strani Cordillere Blanco se znižujejo bolj polagoma in naposled utonejo v pragozdovih ob Marafionu, enem izmed glavnih izvirov Amazonke. Na severu Blanca nima visokih sosedov, tu se razprostirajo v dalj razvejani hrbti sredogorske Sierre. Drugače pa je na jugu. Na tej strani se izza kratke depresije grebeni spet vzpno v mogočno gorsko verigo Cordillero Huayhuash, kjer dominira drugi najvišji vrh Peruja – Yerupaja (6634 m).

Razčlenitev. Sleme gorovja se vleče prek 180 km daleč. Visoki vrhovi so precej enakomerno porazdeljeni na vso verigo. Ker pa se vznožja precej strmo spuščata od juga proti severu, ima severni del bistveno večje relativne višine kot južni.

Vsi vrhovi Cordillere Blanco imajo pred imenom še pridevek Nevado (npr. Nevado Huascarán), ker pomeni Snežnik. Doline imajo tovrstno ime Quebrada (npr. Quebrada Huairampaj). V imenih vrhov se čisto ponavljajo besedica -raju, kar pomeni led (npr. Quitaraju). Imena so skoraj do zadnjega indijanskega izvora (v jeziku kečua).

Zahodna pobočja Cordillere Blanco stoje razkrita in brez predgorij nad dolino Santo. Zato ima opazovalec na dnu doline čudovit razgled na večino glavnih vrhov gorovja. Posebno mogočni so videti tisti vrhovi, ki so pomaknjeni s slemena na zahod (Huascarán, Huandoy, Santa Cruz...). Posebno lep pa je pogled na skupino z grebena Cordillere Negra, čez katerega pelje nekaj cestnih prelazov.

Vzhodna, manj obiskana in težko dostopna stran Cordillere Blanco pripada porečju Amazonke. Ta stran je reliefno bolj zapletena od zahodne, za andiniste pa ni posebno privlačna, saj se vsi glavni vrhovi skupine nagibajo na zahodno stran (izjemi sta Chinchey in Contrahierbas).

Ledeniki, doline, vodovje. Cordillera Blanca je zaradi svoje velike višine najbolj zaladenelo izmed vseh tropskih gorovij. Snežna meja leži med 4500 in 5000 metri. Višinska razlika med njo in vrhovi je približno tolikšnja kot v Zahodnih Alpah. Za tropska gorovja so značilni specifični ledeniški pojavi, ki jih drugod ni srečati. Led se tu lepi in kopiči prav na najožje grebene, kjer ustvarja na pogled čudovite in slikovite »ledene korale«, ki pa so za plezalce huda in nevarna ovira. Opasni na grebenih so takih dimenzij, o katerih se plezalcu iz Alp niti ne sanja. Pogoste so tudi rebrasto razčlenjene ledene stene. Ta slikoviti pojav povzročajo stalni vzhodni vetrovi, ki pihajo od spodaj navzgor. Zaradi velikih temperaturnih razlik med nočjo in dnevom so za te gore značilne tudi velikanske ledene sveče. Ledeni rogljiči, imenovani penitentes (»spokorniki«), ki so tako značilni za južneje ležeče skupine (npr. Cordillera Real), nastopajo tod v manjši meri. Sami ledeniki so v primeri z alpskimi zelo kratki (najdaljši je severni ledenik pod Huascaranom – 4 km, ostali so še občutno krajši), zato pa bolj strmi in izredno razbiti. Mnogi ledeniki so docela neprehodni, plezalcu si utirajo pot ob robu.

Morene, ki so jih pustili umikajoči se ledenodobni ledeniki, so marsikje zajemale doline. Za njimi so

nastala številna ledeniška jezera. Te stare morene so že toliko utrjene, da jezera ne morejo več izteči. Drugače pa je pri jezerih novejšega izvora. Ledeniki namreč v tem gorovju, tako kot povsod po svetu, nazadujejo. Nastajajo vedno nove morene, za njimi pa jezera. Ta sveži material ni prav trden, če se nabere preveč vode, lahko naravni jezero popusti. Tako je prišlo v teh krajih do številnih ledeniških katastrof, ki vedno znova trpinčijo že od potresov in zemeljskih plazov prizadeto dolino Santo.

Po drugi strani pa so jezera čudovit okras sicer puste in enolične pokrajine tik pod snežno mejo. Indijanski naziv za jezero je kocha. To besedico vsebuje vsako ime jezera (npr. Atunkocha).

Vode, ki pritečejo iz andskih ledenikov in jezer, so začuda skromne. To gre pripisati izredno suhemu zraku, kar povzroča, da se sneg manj tali kot npr. v Alpah, ampak direktno izpareva v ozračje (sublimacija).

Podnebje in vreme. Geografsko sodi Cordillera Blanca v tropsko področje, saj leži skoraj na ekvatorju. Vendar pa ima celotna planota notranjega Peruja zaradi svoje višine nekakšno celinsko podnebje. Za celotno področje osrednjih Andov je značilna razdelitev leta na suho in deževno dobo.

Pri tem obsega mokri del leta tamkajšnje poletne mesece (oktober–marec), v zimi (april–september) pa vlada suho vreme. V deževni dobi je gorovje ves čas zavito v oblake, sneži skoraj vsak dan, v dolinah pa obilno dežuje. Kolikor je znano, ni doslej še noben andinist pomislil na to, da bi šel delat »letne prvenstvene«. V deževni dobi za plansko udeleževanje enostavno ni pogojev. Med aprilom in septembrom so padavine redkejšje, v dolinah pa jih skoraj ni. Nad pokrajino se boči jasno nebo, le visoki vrhovi se čez dan radi zavijejo v oblake. Najugodnejše je vreme v juniju in juliju. Takrat minejo celi tedni, ne da bi se vreme za hipce pokvarilo. V visokogorju seveda pride do koncentracije hlapov, oblaki in megle so pogosti, vendar se pod večer običajno razkadijo, jutra pa so čista kot ribje oko. Padavine so v tej dobi redke, kadar pa že kaj pada, je to zaveda nekaj uric ali enega dneva. Nenadnih vremenskih preobratov in viharjev sploh ni. Andinist zaradi vremena v glavnem ne more zaiti v nevarno situacijo. Nad seboj nima nikoli vremenske grožnje, ki nas vsekoli zasleduje po Alpah in drugod, zato so vzponi v Andih velik užitek. Temperature so v tem času ugodne, značilne so velike razlike med dnevno in nočno temperaturo. Bivaki so nekoliko hladnejši od naših centralnoalpskih, dnevi pa utegnejo biti na ledenikih peklensko vroči. V glavnem imajo najugodnejše vremenske razmere, zahodna pobočja nad dolino Santo in vrhovi, ki so pomaknjeni daleč na zahod. Seveda pa imajo tudi v tem gorovju svoja deževna leta, ko lahko andinist sredi obljubljenih suhe dobe doživi kaj neprijetnega. Domačini trdijo, da se je vreme po katastrofalnem potresu 1970 precej pokvarilo in da ni več mogoče zanesljivo pričakovati dolgotrajno lepo vreme, o katerem poročajo starejši poznavalci gorovja. To spremembo vremenskih razmer je na lastni koži občutila tudi naša odprava.

Značilnost za tropska področja je skoraj vse leto enak dolg dan. Ta traja 12 ur in se skoraj v trenutku sprevrže v noč. Zato so bivaki tod precej dolgi.

Ker leži to gorovje pod ekvatorjem, je sončna seveda severna stran. Na tej strani so tudi ugodnejše snežne razmere. Čeprav so to običajno bolj strme strani, so vzponi tod prijetnejši. V južnih, osojnih stenah često naletimo na pršič.

Rastlinstvo in živalstvo. Čeprav leži Cordillera Blanca prav na obrobju vlažnega porečja Amazonke, na njeno rastje bolj vpliva suha in vroča pacifiška klima. Čeprav se spusti spodnji del doline Sante na majhno nadmorsko višino, je tu čutili trope bolj po soncu, ki visi navpič nad glavo kot po drugih znakih. Vsa dolina nima omembe vrednega gozda razen številnih, umetno naseljenih nasadov avstralskega evkaliptusa. Od kulturnih rastlin gojijo prebivalci Sante nekaj sladkornega trsa in lucerne. Precej visoko (do 4000 m)

segajo skromne njivce krompirja, ki je prebivalcem poglavitna hrana. Zemlja je tako slaba, da lahko ista njiva obrodi le vsaka tri leta. Za te kraje so značilne številne agave in opuncije, ki se tudi povzpno zelo visoko. Bolj gozdatne kot glavna dolina so stranske, prečne. Tod v precejšnji množini rastele drevesi quenua in quisar, ki nekoliko spominjata na vrbo in hrast. Najbolj svojvrstna rastlina in obenem nekaj simbol tropskih Andov pa je agavi podobna Puya Raimondi. Ta veličastna, do 10 m visoka rastlina s strebrastimi cvetovi je izredno redka. To reliktno rastlino Indijanci namreč vneto zažigajo, ker baje izredno spektakularno gori. Pobožja v srednjih legah pokriva izredno gosto, bodljikavo grmičevje, nekakšna makija, ki je skoraj neprehodno. Ti grmiči imajo izredno lepe, raznobarvne cvetove, ki izredno poživljajo deželo. Pogosto je nizko drevo, ki rodi neke vrste granatna jabolka — zelo okusna! Drobnejše cvetke uspevajo višje gori in jih je najti tudi na skalnatih otokih sredi ledu. Lepe so nekatere vrste encijanov, ena izmed cvetic pa močno spominja na planiko. Področja že blizu snežne meje so poraščena s šopi visoke, ostre in trde trave.

Vodoravna dna dolin često pokrivaajo močvirja, kjer uspeva nekakšen mah, imenovan distichia. Ta tvori v močvirju velike, blazinam podobne otoke, ki so videti trdni, pa so povzročili že mnogo neprosto-voljnih kopeli, tudi med alpinisti.

V živalskem svetu je vrstnik Puya Raimondi, torej nekaj simbol Andov, velikanski ptič kondor. Ta ropar — največja ptica na svetu — je precej pogost. Pripisujejo mu grozljive zgodbe o ugrabitvah otrok in podobno, vendar so to izmišljotine. Okolice visokogorskih jezer obletavajo tudi roji manjših ptičev, med katerimi ne manjka niti kolibrijev. Po jezerih često plavajo divje gosi, imenovane huachua. Precej pogost je mali andski jelen (venado ali taruga), še bolj pa kuncu podobni vizcacha, ki se podobno kot v Alpah svizec skriva po skalovju.

Najlepša divja žival teh krajev je lami podobna vikuna, ki pa je zaradi dragocenega krzna že skoraj iztreljena. Edina žival, ki v teh krajih ni nenevarna, je ameriški lev — puma. V gorovju je precej pogosta, vendar jo je težko srečati, ker je izredno previdna. Napadena je zelo nevarna, sicer pa se človeka ogne. Povzroči pa dosti škode med živino.

Indijanci gojijo mnogo konj in oslov, ki so tod edino uporabno »prometno sredstvo«. V nižjih legah je srečati govedo in ovce. Lama — v Boliviji in južnem Peruju tako razširjena in vsakdanja domača žival je na področju Cordillere Blance redkejša.

Prebivalstvo. Prebivalci vzhodnih Cordillere Blance so pretežno Indijanci plemena Kečua, ki so neposredni potomci Inkov in govore njihov prastari jezik. Živijo v manjših vasiach, ki segajo izredno visoko, prav do 4500 m. Zaradi stoletne podjarmljenosti so ti ljudje na videz topi in odsotni. Pod to, nekoliko odljudno skorjo pa se često skriva čuteče in odprto srce. Tujec, ki se tod ne obnaša kot oholi, vzvišeni gospod, si lahko med domačini pridobi odlične prijatelje in pomočnike. V večjih dolinskih naseljih tvorijo tanko elitno plast beli potomci španskih priseljencev. Številni pa so mešanici, ki so nekaj most med priseljenci in avtohtonim prebivalstvom. Obe rasi in vsi različni živijo danes v Peruju v prikupnem sožitju, nikjer ni opaziti najmanjšega sledu rasne diskriminacije. Indijanci imajo ohranjeno pravadno, v inkovsko dobo segajočo folkloro, ki pride do izraza predvsem ob raznih praznikih. Izredno slikovite so njihove noše ob priliki verskih slovesnosti. Vse to seveda v zadnjem času pričrjena izkoriščati tudi turizem, ki vneto prodira tudi v ta, še pred kratkim od sveta pozabljeni predel, ki so ga, tako kot toliko drugih po vsem svetu, »odkrili« alpinisti.

Indijanci »Indios« skoraj vsi govorijo poleg svojega jezika tudi španščino. Sicer pa je jezik kečua postal pred kratkim drugi uradni jezik v Peruju in je popolnoma enakovredna španščini. Prav v Peruju se kažejo prva znamenja, ki dajo slutiti ponoven kulturni in tudi siceršnji vzpon rdeče rase.

Kratka planinska zgodovina. Začetki raziskovanja Cordillere Blance segajo v leto 1903, ko je Anglež Enock z indijanskimi nosači prekorčal greben Kordiljere prek enega izmed visokih sedel. Ze naslednje leto je sledil poskus vzpona na sam Huascarán. Enocku se je pridružil neki Italijan in nekaj Indijancev, ki pa so že pod snegom pobeignili. Oba Evropejca sta dosegla višino 5200 m in obrnila pred prvimi večjimi ledeniški razpokami.

V naslednjih letih je vrh vneto oblegala domišljava Američanka Annie Peck, ki si je hotela na vsak način pridobiti ženski višinski rekord in je v ta namen Huascarán »povišala« v soliden sedemti-sočak. Najela je najboljše zermatske vodnike, vendar ni uspela. Leta 1908 je dosegla svojo najvišjo točko — sedlo Garganta (»Grlo«, 6000 m) med obema vrhovoma Huascarana. Pri tem se je komaj rešila, njena vodnika pa sta dobila hude ozeblbine.

Po tem je Huascarán za dolgo let stopil v ozadje, med drugim tudi zato, ker so ga spet ponižali na njegovih »skromnih« 6768 m. Mimogrede rečeno, miss Peck je svoje dosegla. Trdila je, da se je vzpela prav na vrh. Vsa Amerika ji je še nekaj desetletij zatem verjela, prejela je celo visoko državno odlikovanje.

Prva resnična odprava je pripotovala semkaj šele leta 1932. Sestavljali so jo odlični nemški in avstrijski alpinisti. V Peruju jih je čakalo nekaj, o čemer lahko današnji alpinisti samo še sanjamo: nad dolino Santo se je bleščalo nedotaknjeno gorovje, eno najlepših na svetu, kjer ni bil osvojen še noben vrh. Začeli so kar od zgoraj navzdol. Po vrsti so stopili na Huascarán, Chopalqui, Huandoy, Hualcan, Artesonraju in na številne nižje. Izvedli so pomembne znanstvene raziskave in narisali zemljevid, ki je prav do danes ostal najpomembnejši pripomoček andinistom. Tudi naslednja avstrijsko-nemška odprava leta 1936 je dosegla nekaj lepih vrhov: Champará, Quitaraju, Pucahirca. Svoj monopol so Avstrijci in Nemci obdržali še leta 1940, ko so priplezali na Huascarán Norte, Contrahierbas, Toclaraju, Palcaraju, Chinchey in Ranrapalco.

Prvi povojni obiskovalci so bili Švicarji leta 1948. Uspeli so na vrhovih Santa Cruz, Pucaranra in Cashan. Kmalu za njimi so prvič prišli semkaj Francozi, ki jim je padel v naročje najlepši vrh Cordillere Blance Alпамayo (po Alpinismusovi anketi si je prislužil prvo mesto med gorskimi lepotci na vsem svetu!). Po tem je začel zahajati v te gore nepozabni Lionel Terray in pospravil še vse preostale pomembne vrhove, ki so bili večinoma zelo zahtevni: Pongos, Huantsan, Taulliraju in skrajno težavni Chacararaju. Drugim so ostali še mnogi pettisočniki, med katerimi so nekateri prav prvovrzdni. Klasika se je končala okrog leta 1960. Zadnja leta se plezajo v Cordilleri Blance težke smeri. Nekateri med njimi so po težavnosti enakovredne najtežjim alpskim turam. Zelo so aktivni Francozi, njihove smeri v Huascarano Norte in Huantsanu so med najlepšimi in najtežjimi v gorovju. Pomembne prvenstvene so si prisvojili Američani, kot mravlje pa so seveda navali tudi Japonci. V zadnjih letih so se prebudili tudi Peruanci, vendar še niso dosegli kaj posebnega. Kot najlepša gorska skupina Andov je prišla »Blanca« močno v modo in jo obiskuje vedno več plezalcev. Na Huascarán so se že povzpeli organizirani vodniški izleti. Kljub temu pa je večina grebenov in sten še nepreplezanih. V teh gorah bo lahko še nekaj generacij alpinistov »segalo po nedotaknjenih stvareh«.

Cordillera Blanca je prav idealno gorovje. Lahki, udobni dostopi do vzhodnih, čudovitih vrhov držnih oblik, ugodne vremenske in snežne razmere, vse to je vzrok, da pomenijo vzponi na vrhove tega gorovja neverjeten užitek. V tem bi skupini le stežka našli primero kjerkoli po svetu. Celo znanje je minimalno, saj vsi hlapi zaradi izredno suhega zraka takoj izparijo.

Predvsem pa izžareva gorovje, pa tudi vsa okoliška dežela nepozaben, vznemirljiv čar. Temu so največ »krivci« prebivalci, ki jih vsa stoletja podjarmljenosti niso mogla toliko streti, da ne bi še danes lebdel nad deželo duh davno minule junaške dobe rdečega človeka. Tujec se tu znajde v silno nenavadnem, tujem, a vendar prikupnem svetu, ki mu priraste k srcu. Redki so tisti obiskovalci Bele verige, ki se v to deželo nikdar ne povrnejo.

NA RDEČEM ROBU OB 30-LETNICI BOJEV GREGORČIČEVE BRIGADE

JANEZ DOLENC

Ko nad Rdečim robom
se razgrne zarja,
kot da spet čez skale
kri se je prelila ...

Avgust 1974 je bil tako sončen mesec, da je ljubitelje planin kar izzival. Če bi človek utegnil, bi vse dni kolovratil po gorah. Tudi jaz sem težko zdržal doma v Tolminu, saj so v soncu ožarjene gore vabile.

Že dolgo me je mikalo, da bi si od bliže ogledal mogočne slope Rdečega roba nad dolino Tolminke. Ko se je približala 30-letnica strašnih bojov na tej gori, sem se v lepem sobotnem jutru 17. avgusta sam odpravil na pot. Videti hočem od blizu kraje partizanskih zmag in porazov na tej gori, o katerih sem že precej slišal pa tudi bral v Ukani Toneta Svetine.¹

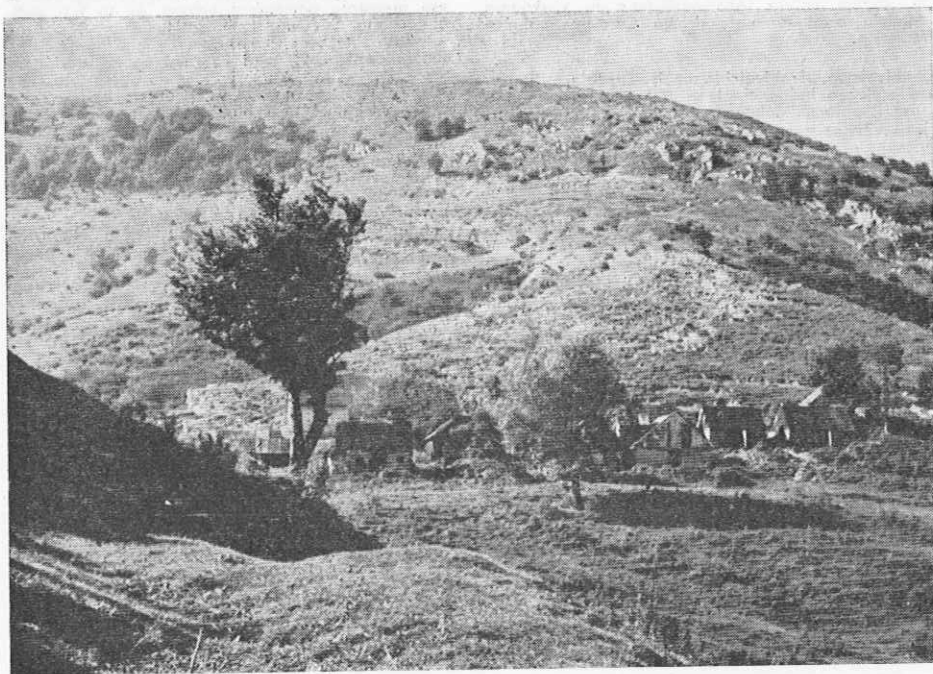
Na poti skozi Zatolmin mi je priletni možak, ki je popravljaj pot, povedal, da bom planino Sleme pod Rdečim robom dosegel v štirih urah in da so planšarji z živino sedaj na nižji planini Mederje. Pokazal mi je, katera pot se iz vasi usmeri tja, da ne bi zašel na nižjo pot v Polog.

Hodil sem skozi temačen jutranji gozd in čez rosne košenice. Ker je pot do sedla Selce kar strma in naporna, je turistično društvo ob njej postavilo nekaj klopc. Ko sem se nekoliko zadihal, sem se odpočil na eni od njih in užival lep razgled na tolimnsko kotlino, ki se je ravno motala iz meglene pajčolana. Kako se je v zadnjem desetletju Tolmin razmahnil! Pod Kozlovim robom in na Hribcih rastejo družinske hišice in tudi stanovanjski bloki kot gobe po dežju. Tolmin – prej stisnjen v breg nad Tolminko – je postal res prestolnica svoje dežele.

Od sedla, kjer stoji staro znamenje, je pot okrog Vodela čez Greben in Školj dosti

¹ Pisatelj Tone Svetina je obisk Rdečega roba jeseni 1945 popisal v PV 1955, str. 340–345, v članku Po sledovih boja.

Planina Pretovč (1127 m) s pašniki na Mrzlem vrhu

Levo: Spomenik partizanom Tolminske čete in Gregorčičeve brigade na Slemenu, zadaj Rdeči rob; desno: Jezerce v Peskih pod Maselnikom

bolj lagodna in senčna. Globoko spodaj pošumeva Tolminka. Pri prvi jasi se odpre pogled na dolino Polog, na brdo Javorca z razpadajočo spominsko cerkvico iz prve vojne,² nad njo pa na mogočni Rdeči rob v jutranjem soncu. Prav pri vrhu je rdeča pečina, po kateri je gora dobila ime. Na levi so po vrsti še Visoki vrh, Mrzli vrh in Vodol, na desni pa Bogatin, Kuk in Migovec. To je zame ena najlepših alpskih dolin. Na nasprotnem pobočju je vas Čadrg kot na lepi zeleni polici, malo nižje je par hiš zaselka Ozidje in potem velik prepad v strugo Tolminke. Pod prepadom je bila nekaj časa partizanska sanitetna postaja.

Takale pot skozi gozdno tišino je balzam za živce sodobnega, od boja za potrošniške dobrine izmučenega človeka. Vedno raje se bomo zatekali v take prvinske, od civilizacije še skoraj nenačete predele naše zemlje.

Plošča na pečini pod potjo me opomni, da ti kraji niso bili vedno idila. Nemški napis na njej nam pove, da je na tem mestu avstrijski vojaški zdravnik dobil smrtno rano. Spomnim se na tisoče mladih, ki so v prvi svetovni vojni padli na gorski fronti od Mrzlega vrha do Krna in sem njihova imena – največ hrvaško-bosanska – bral vžgana v hrastove stene cerkve na Javorci. Zaradi njih bi bilo treba to cerkev takoj obnoviti, v okolici cerkve in v zapuščenih domačijah ob njej pa urediti vojno-zgodovinski in etnografsko-planinski muzej.

Ko se pripravim, da bi fotografiral Rdeči rob, me zmotita dva fantiča, ki sta me že prej prehitela na poti sem gor. Lepo sta pozdravila in povedala, da so ju doma v Zatoľminu poslali pogledat, kako je z junčki in junicami, ki se sami pasejo po severnem pobočju Vodola. – Mahnem jo naprej okrog vzpetine Grmuče in kmalu sem na manjši planini Zagrmuč, kjer sedaj ni živine. Nekateri zatoľminski kmetje pasejo tu pred glavno pašno sezono v maju in po njej v septembru. Kar močno že pritiska vroče avgustovsko sonce in žeja suši usta. K sreči je takoj za Zagrmučem zelo dober studenec, kjer si utešim žejo. Zajet je v betonsko korito in na njem berem napis: RATVAY BRUNNEN (Erbaut von) K. u. k. BAUKOMP. 4/56/1917. Avstrijski vojaki so si torej vzeli pravico, da naše studence poimenujejo po svojih kompanijskih komandantih. Domače ime studenca je namreč Voda na Lazu. Velika prednost toľminskih planin je, da imajo obilo dobrih studencev, ki jih npr. zaman iščeš po Komni in še marsikje drugod.

² Fotografija nekdanje Javorce je objavljena v PV 1975, str. 186 v zvezi s člankom Slavka Tuta: Dolina Tolminke.

Ker je voda na Lazu zelo mrzla, hitim naprej mimo nekakega znamenja iz prve vojne z izbito napisno tablo. Preko pobočja Mrzlega vrha se že ugrevam in že je pred mano sedlo Pretovče (1127 m) in ob njem planina Pretovč na sedlu med Mrzlim in Visokim vrhom. Od tu se odpre prelep razgled na Krn, Batognico in planine pod njima vse do Vrsnega. Na planini Pretovč in Lapoč, ki je tudi v bližini, se pase živina iz obsoških vasi Gabrje in Dolje. Ob stanovih je vse tiho, verjetno planšarji po zgodnji jutranji molži in drugih nujnih opravilih sedaj počivajo. Ne mislim jih motiti pri tem. Tudi živine ni videti in slišati v bližini. Pozornost pa mi zbudijo mogočni »turki«, planinski osat, ki ga živina pušča. Zaželim si panoramo krnskih gora skozi ta osat, zato se spravim na tla in snemam iz žabje perspektive.

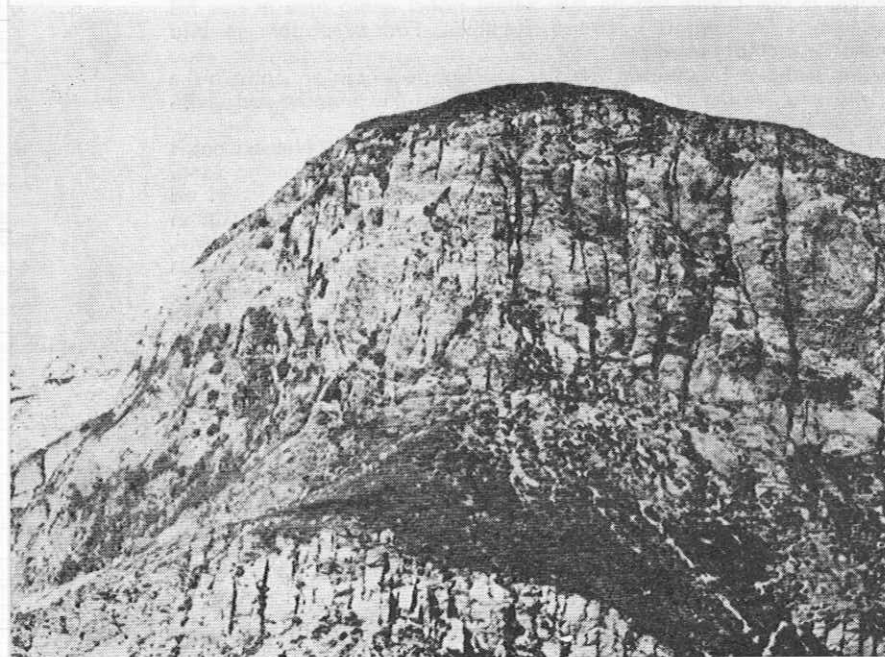
Čas priganja in treba je odriniti naprej; hitro še posnetek Pretovč planine z Mrzlim vrhom, nato se zagrizem v bregove Visokega (domačini pravijo Visočga) vrha, ki v Čelu doseže višino 1487 m. Kmalu se od glavne poti, ki pelje na planino Sleme, odcepi pot na desno na planino Mederje.³ Široka in zložna pot drži na to lepo planino. V sredi je mlekarški stan, levo in desno od njega pa je po ena dolga »štala«, tako ji pravijo. Ta tujka izpodriva domačo besedo staja. V stanu ni nikogar. S podstrešja leve staje pa je slišati govorico, zato pokukam tja. Na mrvici počivajo možaki, kmetje iz Zatoľmina, ki dežurajo na planini kot pastirji in mlekarji, saj pravih pastirjev ni več moč dobiti.

Prisedem v mrvo in pogovor steče. S kmečkimi ljudmi se rad pogovarjam, posebno me kot slovenista razveseli kaka stara domača beseda. Povedo mi, da sedaj priženo na Mederje v začetku junija okrog 75 govedi. Okrog svetega Ivana, 24. junija, jih premestijo na glavno planino Sleme, kjer je poleg mlekarškega stana še 8 staj. V začetku avgusta pa se živina spet vrne na Mederje in je tu do konca meseca. Pred vojno so pa pasli na obeh planinah hkrati 190 govedi. Za tolikšno število je manjkalo paše, zato so za dodatno krmo poželi vse zelene strmine po Rdečem robu. Delovni red je kot drugod: molža ob treh zjutraj in ob treh popoldne. Letos je huda vročina, suša grozi, živina pa veliko trpi zaradi mrčesa in se slabše redi.⁴

Pogovarjamo se še o vojskah, ki so se bile okrog Rdečega roba. Čez Sleme in Stador se še poznajo strelski jarki iz prve svetovne vojne. Dve leti so tu naskakovali alpini avstrijsko gorsko brigado; bilo je veliko žrtev, a nobenega uspeha. Obrambe teh vrhov ni bilo moč prebiti. Avstrijci so z žičnicami dovažali z baze v Pologu municijo

³ Mederje je skrajšano iz meddverje, ki je na kmečkih domačijah ograjen prostor med hišo in gospodarskimi poslopji.

⁴ Več o obeh planinah je v spisu Helene Čujec-Stres: Pastirvanje na planinah Sleme in Mederje; Tolminski zbornik 1975, str. 301–304.

Rdeče kamenine pod vrhom Rdečega roba

in vse drugo za oskrbo fronte. Padle so pokopavali sprva kar na Slemenu, kasneje pa so jih prenesli na avstrijsko vojaško pokopaliče na Ločah pri Tolminu. Povsod so še ostanki granat in drugega orožja. Več samotarjev je tu okrog nabiralo te ostanke in se s tem preživljalo; nekateri so to plačali z življenjem, ko so demontirali nerazpočene granate. Partizani so na Mrzlem vrhu imeli celo delavnico, v kateri so iz topovskih granat delali ročne bombe.

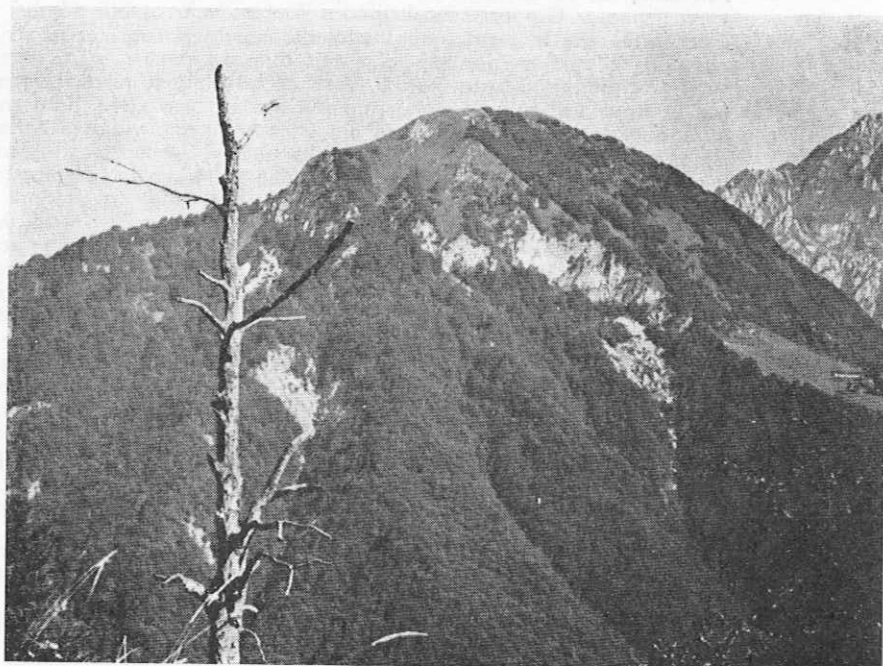
Med osvobodilno vojno so se bile okrog Rdečega roba najhujše gorske partizanske bitke. Tu se je borila brigada, imenovana po tolminskem puntarskem voditelju Ivanu Gradniku, pa tudi brigada, imenovana po tolminskem pesniku Simonu Gregorčiču. 17. julija 1973 so Italijani obkolili Gradnikovo brigado v krnskem pogorju. Naslednjega dne so začeli z naskoki. Borec 2. bataljona Jakša je še z enim tovarišem zavrnil šestnajst poskusov sovražnika, ki je poskušal priti na Rdeči rob iz Pologa.⁵ Ponoči se je potem brigada izmaknila iz italijanskega obroča, prešla pri Kamnu na drugo stran Soče in se vzpela na Kolovrat. Od tu je naslednjega dne gledala, kako so Italijani jurišali na prazno krnsko pogorje.

Žal ni imela take sreče Gregorčičeva brigada ki so jo dobro leto kasneje na planini Sleme obkolili Nemci in domobranci. Ko so 20. avgusta 1944 zgodaj zjutraj v stanu na Slemenu ravno zavreli kotel mleka za brigado, so Nemci s strojnimi in minometi udarili z Visokega vrha. Brigado so pa obkoljevali tudi iz vseh drugih smeri. Nastala je zmeda in bilo je veliko žrtev. Trpel je zlasti prvi bataljon, ki je štítil umik brigade čez Stador h Krnskemu jezeru. Rešili so se predvsem tisti borci, ki so se umaknili v grape in globeli, kajti Nemci so prodirali le po grebenih.

Nekaj pastirjev se je v strahu pred Nemci umikalo s partizansko komoro proti vrhu Rdečega roba, kjer so jih napadli in večinoma zajeli Nemci. Dvema mladima pastirjema se je posrečilo izmuzniti se. Potem sta se ponoči spustila čez prepadno Suho konto v grapo k skritim terencem. Pastirje in mlekarje, ki so ostali v stanu, pa so Nemci prisilili, da so med bojem spravljali v stan nemške in partizanske ranjence. Nemci so jih vse obvezovali, vendar nekateri trdijo, da so partizanom prej nasuli v rane strupa, preden so jih obvezali, ker so kmalu vsi pomrli. Nato so Nemci odpeljali v tolminski »paražon« vse pastirje razen dveh starejših, Pipa in Žorča, ki naj bi sama skrbela za živino; še sreča, da so jih kmalu izpustili.

Ranjene in padle Nemce so nosili v Tolmin ujeti partizani; nosili so tudi dva prašiča, ki so ju Nemci na planini zaplenili in zaklali. Vodili so tudi dve zaplenjeni kravi; eno od krav so spotoma zgubili, splašil jo je bik, ki ga je od nekod prignalo streljanje.

⁵ Podrobneje poroča o tem junaštvu Stanko Petelin v knjigi Gradnikova brigada, str. 53; Nova Gorica 1966.

Visoki vrh (1487 m)
s poti na Pretovč,
na desni planina
Mederje

Planina Sleme pod
Rdečim robom

Slike posnel avtor
Janez Dolenc

O samem boju z Nemci vedo najbolje povedati tisti, ki so v njem sodelovali.⁶ Moji sogovorniki pravijo, da so bili takrat še mladi »pobi« in so prišli po boju na planino pomagat, ker so starejše Nemci odgnali. Bilo je strašno: povsod so ležali mrtvi partizani in partizanke. Domnevajo, da jih je bilo okrog sto mrtvih in ujetih. Nekateri so se skrili v špranje in na police v stenah Rdečega roba in štiri dni trpeli strašno žejo, lakoto in strah, zlasti ranjenci. Po umiku Nemcev so jih prišle partizanske patrolje reševati iz stene z vrvmi. Patrolja, ki je prišla pokopavat padle, pa je bila celo žrtev nemške zasede.

Pripovedovali so mi še o nekaterih posameznih tragedijah, npr. komandanta brigade Jožka Uršiča so Nemci ujeli ranjenega nad Javorco in ga tako mučili, da se je slišalo kričanje dol na Javorco. Ko so ga privlekli tja dol, so mu iz škornjev kar izlili kri. Kasneje so ga pokončali v Rižarni. — Partizane domačine Vidučevega, Maregovega in Skrtovega z Mosta pa še Tona s Kozaršč so Nemci ujeli in jih ustrelili nad Jaričkom, da so strmoglavili v prepad. — Neki fant iz Gabrij je malo prej odšel v partizane, v Gregorčičevo brigado. Po tem boju so bili domači v groznih skrbeh, zato sta se oče in sestra napotila gledat na Rdeči rob, kaj je z njim. Našla sta ga mrtvega na stezi in ga kar ob stezi tudi pokopala. — Takih in podobnih grozljivk se je tiste dni zgodilo še mnogo. Vseh ne bo mogoče nikoli izvedeti.

Možje so se vzdignili. V stanu smo pili močno črno kavo, nato smo si izpred stanu ogledali Rdeči rob. Zanimala so me ledinska imena vidnega ostenja. Ugotovil sem, da starejši vedo za imena skoraj vsake pečine, vsake zelenice; ta imena pa gredo v pozabo, saj mlajšim ni treba več v stene žet travo in jo spravljat v staje. Nekdaj so rekli: Danes bomo želi travo Pod snegom, jutri za snegom itd. Treba se bo čimprej lotiti zapisa vseh teh imen in njihove lokalizacije po gorah in tako dopolniti Tumovo imenoslovje. Tu naj navedem le glavne predele Rdečega roba: Od leve proti desni sta nad Slemenom najprej Pelinovec in Stador; naprej desno je Jaričk in nad njim Suha konta, pod njim pa Podpotočna. Še bolj desno so prepadni Slupi, pod njimi zeleni Jesenk. Na skrajni desni, že na položko stran, je še viden podstavek kamnite figure, ki so jo imenovali Štefenajka in je bila podobna divji ženi, a se je pred desetletjem zrušila. Nanjo se veže stara pastirska pripovedka o bajni ženi Štefenajki. Preizkusila je vsakega pastirja, ki je prvič prignal živino na Sleme: trikrat jo je moral nesti okrog stanu. Če ni zmožel, je moral pojesti kos osmrkanega kruha. Škoda, da ni več te pečine, da bi jo fotografiral; zadovoljiti se moram le s posnetkom staje in Rdečim robom v ozadju. Potem sem se možem zahvalil za prijaznost in se po prijetno senčnih stezah napotil proti Slemenu.

Okrog enajstih sem prisopihal na planino Sleme, ki je 1448 m visoko tik pod sedlom med Visokim vrhom in Rdečim robom. Prek sedla se je pomikala vrsta planincev iz Idrije, namenjena na Krn. Ko so se ti izgubili za grebenom, je zavladala na planini božanska tišina. Vrata stanu so zaklenjena, na njih je napis s kredo Planina Sleme

⁶ O tem boju sta v Tolminskem zborniku 1975 pričevanji dveh sodelujočih partizanov: Leopold Košir-Zmago: Napad na Gregorčičevo brigado na območju Rdečega roba, str. 51–56; Valentin Carli-Zdravko: Boj na Rdečem robu, str. 57–60.

(Začetek 22. 6. 1974). Na stolpiču stanu manjka zvon, ki je nekaj že ob pol treh zjutraj budil pastirje in mlekarije. Ob stanu je napeljava dobre pitne vode. Staje so tako čudno nametane pod sedlom, da jih je težko dobiti v objektiv. Počivam in se domislim, da svetolucijski župnik Tomaž Rutar v opisu tolminskih planin v zagrebškem Arhivu 1853 imenuje Rdeči rob kar Sleme. Čudno se mi zdi, da kot Poljubinjec ne bi vedel za to ime. Simon Rutar v zemljepisnem dodatku k Zgodovini Tolminskega navaja na str. 271: Rudeči rob 1914 m. (Danes veljavna višina je 1916 m.) Na planini Sleme se je končala prva tura mladega Kugyja v Julijce. Z večjo družbo je bil namenjen na Krn, a ga zaradi slabega vremena ni mogel doseči.⁷

Ko sem se okrepčal, sem nabral planinskega cvetja in ga nesel k spomeniku, ki stoji na sedlu in je posvečen, kot piše na njem, Hrabrim partizanom (Tolminske čete 1943) Gregorčičeve brigade 1944. Nikoli ne smemo pozabiti tistih, ki so prelili svojo kri v obrambi naših gora.

Najnapornejši del poti je s Slemena prek Stadora na vrh Rdečega roba. Ker sem ga opravil ravno v popoldanski vročini, sem se pošteno spotil. Toda takšna naravna savna kaj dobro de organizmu: mišice, srce in pljuča polno angažira, troši odvečne kilograme itd. Pa še estetski užitek: lep razgled po Soški dolini in Krnskem pogorju, poleg strmih steza pa polno murk, sleča in tudi drobnih očnic. Prestati mi je dobro uro vzpona in sončne kopeli po vzhodnem pobočju nad planino Leskovco. Stezi s te planine in s Slemena se združita tik pred gorsko kotanjo Lužnico med Stadorjem (1905 m) in Maselnikom (1906 m). Sredi kotanje se sonči družina, ki se vrača s Krna. Nad kotanjo je dolgo melišče, potem pa kakih 50 m visoka stena posebne lepote: zložena je namreč iz rdečerjavega skrila, ki se vleče vse do vrha Rdečega roba in se delno vidi tudi z južne strani, tako da opravičuje gori ime – Rdeči rob. Ta del bi želel posneti v barvah, a nimam barvnega filma.

Napotim se pod to skoraj navpično steno in si naberem za spomin nekaj rdečih kamenčkov, odkrušenih s stene. Naj bodo spominček na goro, kjer je bilo prelito toliko človeške krvi. Stezica izpod stene drži desno proti vrhu. Čeprav še ne vidim, pa kar čutim, da je za ruševjem prepadna stena. Po trebuhu se splazim do roba, in ko se zazrem v brezdanjo globino, mi kar mravljinici lezejo po hrbtu. Staje na Slemenu so videti kot hišice iz kock. Le kako je bilo pri srcu tistim, ki so jih Nemci zmetali tu dol – ranjenec menda kar žive! Pastirji na Mederju so pravili, da so kotlonoscu navezali kotel okrog vratu in vse skupaj pahnili čez steno, da je pošastno bobnelo v globino. Še posnetek prepada Suha konta in nazaj v Lužnico!

Rdeči rob pa ima še presenečenja za ljubitelja gora. Vsaj enega moram še videti: Malo jezero! Po zloženem vzponu med Maselnikom in Škofičem (2012 m) dospem do tega čudovitega gorskega bisera, ki se leskeče sredi doline Peski. Nekaj vračajočih se planincev s Krna si v njem namaka razbolele noge. Seveda je treba napraviti posnetek jezercica, potem pa hajd naprej po dolini Peski, ki je kot majhna Sahara, saj z obeh strani drči pesek v dolino. Na Paščenicah obira redko rastlinje trop ovc brez pastirja. Verjetno zaidejo sem z ovčje planine na Polju nad Krnskim jezerom. Še en vzpon do transverzale 1 Krn–Razor. Po njej obkrožim dolino Peske, hodim ob strelnih jarkih iz prve svetovne vojne, izsekanih v živo skalo. Potem pa se mimo spomenika tej vojni spuščam navzdol proti Prehodcem in se usmerim proti Bogatinu. Za mano žari v poznem popoldanskem soncu nepozabno veličastje Rdečega roba.

⁷ Dr. Julius Kugy: Iz življenja gornika, str. 26; Maribor 1968.

BELI VRH BREZ IMENA

JAHO PEAK 6500 m

DANILO CEDILNIK

4. oktober

Bila je ena tistih čarobnih noči, ko se vse blešči v mesečini in se snežna pobočja kovinsko leskečejo. Zvezde so svetlo utripale nad grebeni. Ledenik, po katerem sva stopala z Romijem, je pokal nekje v svoji beli notranjosti, včasih prav pod najinima nogama. Baterij nisva prižgala in tako je bila noč še bolj čarobna. Po poledenelih kamnih sva prečkala vodo in se na drugi strani začela strmo dvigati po meliščih.

Tu sem bil že dvakrat in sem poznal prehode. Nad ravnico pa nama je bilo vse novo. Bazno taborišče je izginilo v temi pod nama, na pobočju pa sva videla vsak kamen in tako sva kar hitro napredovala. Spremljali sta naju dve dolgi senci, ki sta se plazili po skalah. Včasih se je sprožilo pod nogami, da je čudno zaropotalo in zmotila najine misli. Le palice so škrtale po granitu. Nad ravnico sva zavila levo, da sva obšla strme sklance plati in slap.

Kljub hitri hoji naju je zeblo. Nad seboj sva videla zid serakov, ki so viseli prek pobočja in tam čez nekje sva hotela najti pot na zgornji ledenik.

Nekje med Ramtangom in Kangbačenom se je začelo svetlikati, zvezde so bledele, luna je postala svinčeno sive barve, prehod iz svetle noči v jutro je bil skoraj neopazen. Pod seraki sva napravila vsak en posnetek Jannuja onstran doline. Sončni žarki so nam zlato obrobili ogromno skalno steno. Potem sva zopet naložila pretežke nahrbtnike, v katerih sva imela vso opremo za prenočevanje, pa plezalno opremo in nekaj hrane. Višinomer nama je pokazal 5600 m. Prišla sva na led, pokrit z gruščem, da nama je nevarno drselo. Ko sva obšla nekaj razpok, sva se nazadnje znašla pred prvo oviro na najini poti. To je bil leden odlom, prek katerega sta že prišla prejšnji dan Janez in Bojč, ko sta bila na ogledih. Našla sva njune stopinje v snegu. Midva sva ga prosto preplezala bolj na desni in se začela strmo vzpenjati po zmrznjenem snegu. Za naprej sva vedela le, da morava najti prehod med seraki in razpokami.

Serak za serakom je bil nanizan nad nama, viseli so drug čez drugega, vsi pa so

50-LETNICA SMERI SOLLEDER-LETTENBAUER V CIVETTI

Civetta je gotovo med dolomitskimi masivi ena najbolj znanih, za alpiniste pa ima poseben mik njena orjaška severna stena, ki sredi tehnično odprtega turističnega sveta mami človeka s svojo prvobitnostjo, širino, višino in silovitostjo. Nobeno alpsko področje ni tako razvito, kot so Dolomiti, ponekod je morda tehnike že preveč. Na Marmoladi (3342 m), najvišjem vrhu v Dolomitih, je postaja žičnice blizu vrhu Punte di Rocca (3305 m), zraven restavracija in ne daleč sistem smučarskih liftov in drugih naprav, ki omogočajo smučarski šport turistom in tekmovalcem leto in dan. Dolomiti so čarobno gorsko področje, pravi Hiebeler v »Alpinismusu« v 1975/9. Vse je tu, le velikih lednih sten nimajo.

Civetta (3218 m) spada k vzhodnim Dolomitom, leži v provinci Belluno. Spada med najmirnejše dolomitske vrhove, nima še žičnic, superhotelov in cementiranih cest. Mirna je tudi zato, ker je prihranjena najsposobnejšim plezalcem. Njena razorana severna stena kipi 1200 m visoko, preprežena s počmi, zajedami in brezni. Imenujejo jo »stena vseh sten«. V Alpah so še druge, višje, vendar tako orjaških ni – severna stena Civetta je široka 6 km. Z vrha do idiličnega jezera Alleghe pod njo je 2200 m višinske razlike. Kdor se vanjo zazre, očaran ostrmi.

Na vrh Civette je prvi stopil lovec Simeone de Silvestro iz Pecola, s priimkom Piavonel, verjetno že leta 1855. Prišel je po relativno lahki jugozahodni strani. Velika severna stena je prišla na vrsto šele po prvi svetovni vojni, do leta 1925 se je vse končalo s poskusi, bilo jih je kak ducat. Naveze so obračale že v spodnjem delu stene. 7. avgusta 1925 sta prišla pod steno Monakovčana Gustav Lettenbauer in Emil Solleder in v 15 urah plezanja zmogla priti na vrh. Imela sta 15 klinov, ki jih je Lettenbauer sam koval. »Drugim ni zaupal,« je pravil Hiebelerju. Pomagal si je tudi z lesenimi zagozdami, med njimi in steno je robati klin zelo dobro sedel. Smer Lettenbauer-Solleder štejejo med prve velike šestice v visoki steni. Kronist

bili okrašeni z ogrlicami ledenih sveč, po več metrov dolgimi. Kot registri orgel so igrale na prve sončne žarke in jih razpršile v najrazličnejše barve.

Pritrdila sva se dereze in se navezala. Veselo sva pozdravila sonce, saj naju je močno zeblo v noge. Pozneje sva si jih kar ogrela, vseeno pa so mi prsti rahlo ozebli, ker nisem imel toplih višinskih škornjev, le navadne čevlje. Prišla sva v območje razpok, ki so prežale, pokrite s snegom. Iskala sva levo in desno med seraki in prek vsakega sva našla dober prehod. Končno se nama je odprl razgled na celotni ledenik pred nama. Obkrožen je bil s stenami Wedge Peaka in vrha brez imena, precej raven in brez razpok, nekakšna zasnežena krnica. Toda široka razpoka in za njo še nekaj manjših, ki so se vlekli prek vsega ledenika, so nama zaprle pot. Edino možnost nama je ponujal greben ob ledeniku.

Med prečnimi razpokami sva se le s težavo prebila proti levi in prišla do napol zasnežene, napol kopne strmine. Snela sva dereze in se pričela vzpenjati. Približno pol ure sva rinila navzgor, prožila kamenje, noge so spodletavale na strmem snegu. Nazadnje sva le prišla do škrbine na grebenu. Na drugi strani je zazijal pred nama globok ozebnik, vse naokoli pa so bile krušljive granitne stene značilnih rjavorumenih in rdečih barv. Tam sva pustila hrano in skoraj vso opremo za noč.

Sredi grebena se je prijatelj odločil, da ne gre več dalje. Vneto grlo je imel in za seboj je imel vzpon na Kangbačen. Zelo sem mu bil hvaležen, da je kljub temu prišel do sem z menoj, saj spodaj sam ne bi mogel priti prek ledenika. Približno 6000 m sva bila visoko.

V trenutku sem se odločil, da grem sam naprej. Sedeč na skali mi je Romi zaželel mnogo sreče in obljubil, da me bo počakal. Vedela sva, da bo uspeh enega uspeh obeh. Šest ur me je čakal na grebenu.

Grebeni okrog naju niso bili več dosti višji in odprl se nama je razgled prav tja do Makaluja in Everesta.

Pregledal sem nahrbtnik, dodal še nekaj plezalne opreme, vzel sem palici v roke in odšel sem naprej. Nisem se ozrl, čutil pa sem, da prijatelj spremlja vsak moj korak. Kmalu je bil le še modra pika na grebenu in ko sem prešel prvi rob, sem ostal sam z belim vrhom.

Višina me ni skrbela, saj sem bil v zadnjih dneh dvakrat višje od 7000 m na Kangbačenu. Počutil sem se odlično, nisem pa vedel, kako bom prišel prek raza, nisem vedel, kaj me čaka med visečimi seraki niti kaj je za prvim skalnim stolpom pred menoj na grebenu. Ko sem prišel prek prvega, je bil pred menoj že naslednji. Spustil sem se 30 m navzdol po pršiču in pomislil sem, da mi na poti nazaj ne bo

Civette Domenico Rudatis je v svoji knjigi »Skrajni dosežki v skali« (Das Letzte im Fels) zapisal: »S svojim uspehom sta utrla prvo smer šeste stopnje v steni, poleg tega pa je bila to prva zgledna in popolna šesta stopnja v Dolomitih. Do leta 1950 je bila desetkrat ponovljena, v njej so uspeli Toni Schmid, Anderl Heckmair, Mathias Auckenthaler, Attilio Tissi. Pri deveti ponovitvi je bila prva ženska, Paula Wiesinger iz Bolzana s Hansom Stegerjem. Leta 1932 je stena izterjala prvo žrtev: 200 metrov nad vstopom je v zaprtem kaminu med mrzlim neurjem klonil Leo Maduschka, znamenit alpinist, mislec in pisatelj.

Po drugi svetovni vojni so po smeri zdrveli mogočni solisti. Cesare Maestri leta 1952 v sedmih urah in pol, naslednje leto je Nemeč Karlheinz Gonda izplezal v šestih urah, leta 1954 pa je Avstrijec Toni Egger to smer »pretekel« v štirih urah in pol. Maestri še živi, Gonda se je nekaj tednov po vzponu v Civetti ubil v Eigerju, Egger pa je leta 1959 umrl na Cerro Torre.

Od 28. febr. do 7. marca 1963 so Piusi, Redaelli in Hiebeler steno zmogli v trdih zimskih razmerah. Osem dni in sedem noči! Hiebeler se noči takole spominja: »To so bile največje dogodivščine mojega življenja, obenem pa najlepše. Nastajale bodo v steni še bolj strme, še bolj drzne smeri, tudi pozimi v zimskih razmerah. Toda tudi najdrznejša plezalska fantazija ne bo zmogla v Civetti odkriti še eno tako smer, kot je smer Lettenbauer-Solleder.«

T. O.

JUNKO Tabei, PRVA ŽENSKA NA ČOMOLUNGMI

To je bila seveda senzacija, ki je šla daleč čez rob planinskih publikacij, in je zajela ves svet. Dotlej neznano ime je odmevalo do zadnjega kotička zemlje, ki ima svoj tretji tečaj na Everestu. In res je značilno dejstvo, da je Tabei, čeprav v družbi Ang Tseringa, stopila na najvišji kuceľ sveta, za katerega so se dajale najboljše naveze

prijetno. In še večkrat pozneje, ko sem plezal po razu, sem pomislil na to, vendar le za hip. Z vajenimi gibi sem premagoval skalne skoke in snežišča, s pogledom uprtim predse sem iskal prehode, misli pa so bile tačas že više gori, na beli piramidi. Greben se je končal z zadnjo škrbino in nazadnje sem stal ob vznožju raza, ki je kipel nad menoj približno 400 m, prav do belega vrha na temnem nebu.

Odložil sem nahrbtnik in palici. Popravil sem si ogležnjico, ki mi je zlezla prek čevlja, vzel sem cepin in dereze, okrog pasu sem privezal vetrovko v kateri sem imel rokavice in kapo ter teleobjektiv. Čez ramo sem dal plezalno vrv, vzel še nekaj klinov in pomožnih vrvic ter fotoaparata. Drugo obleko, prvo pomoč in stvari, ki jih nisem nujno potreboval, sem stlačil v nahrbtnik in ga položil v sneg. V žep sem potisnil jugoslovansko zastavico in nekaj bonbonov.

Najprej sem moral premagati skalni kamin, zato derez še nisem navezal na noge. Oprt v obe steni kamina sem previdno otipaval krušljive skale. Na vrhu kamina sem nevarno zaplezal v trdo snežno pobočje, ki je padalo prek stene nekaj sto metrov na ledenik. Moral bi si navezati dereze. Z nogami sem brcal v sneg in delal drobne stopinje, okel cepina sem poslušal zasadi čim globlje, pa sem ga lahko zabil le nekaj centimetrov v trdo podlago. Kopal sem oprimke za roke in po nekaj metrih sem imel rokavice mokre, da se mi je zanohtalo. Zadnje metre do skal sem moral kar hitro pohiteti, ker so me začele boleti napete mišice na nogah, ki so le stežka našle trdno stopinjo. Takoj, ko sem bil pri skalah, sem si pritržil dereze. Pa sem teže napredoval po skalah, kjer so na granitnih ploščah dereze spodletavale.

Ure so bliskovito minevale. Z mislimi sem bil le delno pri plezanju, večkrat sem zaslišal svoj glas, ko sem glasno govoril sam s seboj. V dolinah pod seboj sem videl bele oblake, ki so počasi plavali med gorami. Nekje na Belem valu je zagrmel plaz in takoj zopet utihnil. Ko je priletel prek stene, ovit v bel oblak pršiča, je ponovno zagrmel. Sledila je grobna tišina, nič se ni zganilo, tudi vetra ni bilo več.

Prek nekaj metrov dolge skale sem se moral plaziti po trebuhu. Zagozdena je bila pod previsnim snegom in je visela čez steno. Prehod je bil zelo ozek in zdelo se mi je, da stoji skala čisto v zraku. Najprej sem razbil ledene sveče, ki so visele čez sneg, nekajkrat sem udaril po skali pa se ni premaknila. Plazil sem se nekaj metrov, se obesil na skalni rogelj in se potegnil na polico. Nazaj bo tukaj težko, pa saj imam vrv s seboj. Čakala me je prečka v skoraj navpičnem snegu, potem pa strmina pod serakom. Skopal sem nekaj stopov in oprimkov, se boril z ravnotežjem in se počasi pomikal rahlo navzgor proti desni. Sneg je sonce že malo omehčal, tako da mi je bilo lažje.

Vedno bolj sem čutil utrujenost po celem telesu. Osem ur brez počitka je že trajal

kar tri desetletja. Stara je 35 let, poročena, ima enega otroka, pred šestimi leti je bila na Annapurni III (7577 m), po južni strani, po izvorni smeri. Bilo je devet deklet in dve šerpi. Bila je tudi na Demavendu, na Monte Roso pa ni mogla priti, ker je bilo spremljevalcu slabo. Ironija!

Na Everestu je šlo vse kakor po maslu, pravi v intervjuju v »Bergsteigerju 1975/8. 15. maja so postavili šesti in zadnji tabor, 16. maja pa sta z Ang Tseringom že stala na vrhu. Rabila sta sedem ur za zadnjo etapo.

Vreme je bilo dobro, razgled imeniten, bilo je toplo, da je lahko fotografirala brez rokavic, sicer pa je bil vzpon naporen, tudi do kolen je gazila sneg, vmes je nagajal požled. V vodstvu sta se izmenjavala, le proti vrhu je šel Ang Tsering naprej. Še isti dan sta sestopila na Južno sedlo.

»Na vrhu sem bila srečna kot alpinist, ne kot ženska.« Na Everest se je pripravljala štiri leta. Glede mešanih ekspedicij meni, da imajo veliko problemov in to že pri pripravah, pri treningu, povsod. Kljub temu ni proti taki vrsti ekspedicij. Narobel Junko Tabei je bila pred Everestom urednica strokovnega glasila za fiziko, zdaj pa uči otroke klavir. Vse je tako enostavno, kot da ne more biti drugače. Tudi Everest ji je pokazal lep obraz.

T. O.

GRUPNA DINAMIKA IN EKSPEDICIJE

Vedno bolj se omenja potreba po »duhovni masaži« ekspedicionistov, kajti le redka ekspedicijska se je dozdej vrnila brez notranjega razpada. O vzrokih je bilo že marsikaj napisanega tudi pri nas, na prvem mestu se omenja osamljenost ekspedicijskih mož in vse, kar k taki izolaciji spada. Zdej se že ugotavlja, da je treba poznati psihološke in sociološke osnove grupne dinamike, da je treba iti za gospodarstvom –

vzpon na ta beli vrh brez imena. Vse pogosteje sem moral počivati in loviti sapo. Zrak se je redčil. Odločil sem se, da odložim del opreme, da bom hitreje in lažje plezal dalje. Najtežji so bili klini in vrvi. Po kratkem obotavljanju sem oboje položil na skalo. Pogled navzgor mi je razkril le še nekaj snežnih odlomov in strmih pobočij. Prek seraka sem se vzpenjal počasi in pazljivo. Cepin sem z ročajem zasajal globoko v sneg in z rokami iskal opore. Ko sem bil že tik pod vrhom, sem s cepinom začel odbijati sveče, ki so me ovirale. Nenadoma me je spodneslo. Gora se je zavrtela, pomislil sem samo na to, da je pod menoj strmina, ki se že po nekaj metrih prevesi prek stene. Priletel sem na tla v kup napihanega snega in se zaril vanj. Nekaj časa sem ležal, lovil sapo. Potem pa sem se, na glas govoreč, zopet zagrizel v sneg. Po trebuhu sem se priplazil čez rob skoka in nekaj časa ležal v tem položaju, da sem se nadihal. Nogi sta mi bingljali čez rob.

Vedno pogosteje sem se moral ustavljati. Nazadnje sem začel šteti korake. Na vsakih nekaj korakov sem počival in korakov je bilo od tam do konca strmine še nekaj sto. Od vrha me je ločilo samo še strmo pobočje (50°). Meča so me zelo bolela, ko sem po konicah derez stopal po trdnem plaznem snegu. Če bi šel bolj desno, bi gazil do kolen v pršiču. Sonce je močno žgalo, da so me bolele oči skozi ledeniška očala.

Nisem več mogel požirati sline. Z odprtimi usti sem zajemal zrak in poskušal misliti na kaj drugega. Bil sem popolnoma izsušen, ledvice so me močno bolele. Zavpil sem Everestu v pozdrav. Nepalci mu pravijo Sagarmata in nekajkrat sem glasno ponovil to ime. Včasih sem se zastrmel proti vrhu, ki je bil že tik nad mano. S pogledom sem preplezal zadnje težko mesto, naprej je bil samo še vršni greben, lahek in položen. Še 20 metrov. Ledeniki Kangčendzenge so se bleščali, pred menoj je bila tibetska visoka planota, sivorjava z belimi vrhovi. Everest in Makału, 150 km oddaljena, sta segala visoko nad svoje sosede. Na stotine neznanih vrhov je bilo okrog mene.

Še nekaj korakov po globokem, suhem snegu vršnega grebena. Potem obstanem brez misli in gledam v tla, v najvišjo točko gore, na kateri stojim. Iz žepa vzamem trikotno zastavico, vse delam samodejno, kot da bi to že večkrat počel. Privežem jo na cepin, ga zasadam v sneg, vzamem fotoaparata in napravim dva posnetka.

Nikoli še ni nihče hodil po tej poti, ni stal na tem vrhu. Samota pritiska name, samota belega vrha nad ledenikoma Ramtang in Kangchengdzenga. Prvi sem na tem lepem vrhu, odkar je vzplapolal v nebo, ko je mogočno vzvalovila zemlja.

Če bi bil Šerpa, bi vzel v roke pest riža, razmetal bi ga na vse strani, poradil bi ga vetru, žrtvoval bi ga bogovom, ki so mi dovolili stopiti na vrh, in jim šepetal svojo brezmejno hvaležnost.

to se je že davno zateklo k institutom, ki proučujejo vodstvo podjetij. Ogroženost avtoritete je trdo stopila pred nas in izkušnje kažejo, da v ekspedicijah prav tako. »Der Bergsteiger« 1975/8 pravi, da so paralele med dogajanjem v gospodarstvu in ekspedicionizmu očitne: naloge se rešujejo v popolnoma spremenjenih okoliščinah, v toku socioloških predpostavk, ki jih vsebuje nanovo zgnetena skupina nadpovprečno samostojnih, visokokvalificiranih specialistov. Nujno je, da pride med njimi do razprave, posebno med vodstvom in tistimi, ki menijo, da so sposobni za vodstvo. Gre za avtomatsko dogajanje, ki ga je treba pričakovati, in ga ni treba prikrivati. Vodje ekspedicijskih bi morali upoštevati Laotsejeve besede: »Če hočeš ljudi voditi, moraš hoditi za njimi.«

T. O.

GORE IMAJO SVOJE KORENINE

Bogastvo gorskega sveta, kakršnega se danes veselimo v Alpah, je nastajalo 50 do 150 milijonov let, nastajalo z gubanjem in s površinskim spreminjanjem. Geologi, mineralogi in geofiziki si že dolgo prizadevajo, da bi odkrili skrivnostni nastanek Alp, pravita H. J. Götze in W. Schöler v »Alpinismusu« 1975/9.

Mnoge uganke in najrazličnejša pojmovanja o bistvenih podrobnih vprašanih so vse do danes preprečevale, da bi bila izrečena zadnja beseda o gorotvorstvu.

Geofizika mora pojasniti nedostopne temelje gorskih sistemov. Edina pot je merjenje fizikalnih količin na zemeljski površini. Za zgled naj bo težnost ali magnetno polje

Pomemben dosežek pri raziskovanju Alp je odkritje gorskega korena. Pri vrednotenju potresnih valov in umetno povzročenih seizmičnih valovih so najprej prišli do spoznanja, da tanka zemeljska skorja, debela komaj 10 do 15 km, sega tudi do 40, 50 km

JERUZALEM

ERNA MEŠKO

Tam, kjer se reka Drava začne, obotavlja se, poslavlja od prelepe slovenske zemlje in se s svojo desno polovico že spušča Hrvaški v naročje, stoji lepo, čisto mestece Ormož s svojo 700-letno zgodovino. Tu se začno in se razprostirajo vse do Ljutomera, prijazne prleške metropole, ormoško-ljutomerske gorice v severovzhodni Sloveniji. Še enkrat se naša planinska dežela vzvalovi in kakor s čipkami obrobljena zaključuje svojo mejo tam pri Kogu. Ob koncu druge svetovne vojne je od tukaj rdeča armada štiri tedne napadala Nemce in je razumljivo, da je bil ta del s Humom vred zelo, zelo opustošen. Danes so rane po večini zaceljene.

Ormoško-ljutomerske gorice so pravzaprav del Slovenskih goric s to razliko, da je tu svet po vseh gričih zasajen z vinsko trto. Čudovito lepo je tukaj in tudi na ta košček slovenske zemlje je mislil, ko je Fr. Ks. Meško zapisal:

»Dežela, čudovita kakor iz lepih sanj – tista moja domovina tam doli, naše Slovenske gorice. Dežela, polna naravnih lepote, ne sicer divjih, ne s svojo veličastnostjo mamečih kakor visoke gore, ne, preprostih, idiličnih skoraj. A je prav zaradi tega s tem mehkejšo poezijo ožarjena in tem prisrčneje govori srcem...

Dežela, polna petja, a tudi za človeška srca in človeško življenje dovolj bogata z jokom; polna dela in potu, a tudi polna otroške lahkomišelnosti in objestne razposajenosti... Dela in muči se tam naš človek, kakor bi nameraval večno živeti...

Čudovita dežela, griči in doline kakor pesem v daktilih in anapestih! Po hribih bele zidanice, krotke globobice, ki so med zelenje sedle, da bi se od dolgega poleta odpočile. Dežela polna poezije, polna čarov. Koliko poezije v zemlji sami, v tistih, po gričih položenih vinogradih, v tistih sanjavih gozdovih, v tistih tihih dolinah... Popoten človek, ki hodi tam z odprtimi očmi in s čutečim in razmišljajočim srcem in gleda vso to poezijo, kako ne bi postal pesnik?»

Na ta slovesev svoji rodni zemlji sem se spomnila, ko sem zaželela, da napišem pričujoče vrstice o Jeruzalemu.

Jeruzalem, najvišji breg in lepote ormoško-ljutomerskih goric, svetovnoznan predsem po izvrstni vinski kapljici. Jeruzalečan – ki lahko tekmuje z najboljšimi vini

globlje v spodnje plasti in to pod mladimi nagubanimi gorovji. Ta udor ali utor gorovja v zemeljski »plašč« si najlaže predstavljamo, če pogledamo, kako v vodi plava ledena gora: Iz vode se vidi le manjši del, v vodi pa je skrit daleč večji del. Enako je z gorskim masivom, s to razliko, da zemeljski plašč ni tekočina, marveč skoraj trdna snov, katere gibanje poteka tako silno počasi, da si to komaj lahko predstavljamo. Za znanost je zelo važna meja med skorjo in plaščem, za dimenzije korenskega pasu, ki ga ima kaka gora, pa so važna merjenja njene teže. Te meritve so zadnja leta opravljali geofiziki na Dunaju, v Nemčiji in drugod. Strukturo skorje so kartirali v skupini Venedigerja, v Krimmler Achetal in Dorfer Tal. V globini so v masivu Venedigerja odkrili »metagranit«. V višini 2000 do 2500 m so jim prav prišla vrtnanja za cestni predor skozi Felbertauern. Kjerkoli že – merjenja so bila težka, polna problemov, saj imajo kamenine različno specifično težo in gostoto. Na splošno je obveljalo, da je apnenec »lažji« kot gnajv v Centralnih Alpah. Posledica manjša gostote nekega kameninskega kompleksa je manjša pritezna sila, ki se meri z gravimetrom, zelo občutljivo tehtnico na pero, tehtnico, ki bi pokazala, da smo od tone železa odpilili en sam miligram. Kljub natančnosti je bilo delo z gravimetrom na brezpotnem terenu kočljivo, terjalo je mnogo časa in natančnosti. Ni šlo samo za merjenje, težko je bilo na zemljevidu označiti mesto merjenja (na 20 m natančnosti), določiti višino merilne točke (na 1 cm natančnosti) in še marsikaj. Merilne podatke so z elektronskimi računalniki obdelali na univerzi in izdelali geološko interpretacijo podatkov. Splošni podatek: Čim višje so vrednosti teže, tem večja je gostota kamenine na merilnih točkah. Enota za težo je miligran (mgal).

Na zemeljski površini znaša skupna teža milijon miligalov, geološka krivulja kaže odmik od »normalno« porazdeljene teže. Potek te teže v profilu Alp (Mittenwald–Brenner–Verona) res pokaže, da ima gora svojo »korenino«. Znanstveniki upajo, da bodo sčasoma rešili zadnja vprašanja o nastanku in razvoju Alp.

T. O.

na svetovnem tržišču, je tu doma. Pravijo, da se čudeži več ne gode. Ali ni to čudež, da iz te ilovnate in peščene zemlje, zraste trta in iz nje kapljica, ki blaži duha in razveseljuje srce – seveda le, če jo po pameti uživamo? Žal, da prenekateri pozablja na mejo uživanja in potem se korist sprevrže v prekletstvo in propast. Zato prav pravi naša stara zdravljica: »Le po pameti ga pijmo, da še glave ne zgubimo, jaj kak' žalostno bi blo, vedet ne, kam it domov.«

Za Jeruzalem sem zvedela že kot šolarca. Če je kdo omenil ta kraj, se mi je vedno vzbudilo hrepenenje, da bi ga tudi sama spoznala. Neke jeseni pride sestrična Lujza, ki je imela pri Jeruzalemu vinograd, vabit na trgatve. Joj kako sem se razveselila, ko je oče odločil, da bom lahko šla jaz. Še spatí nisem mogla. Nagovorila sem sosedovo Toniko, naj gre še ona in tako sva se odpravili s škafi, novimi predpasniki in balažeki (nožki) na bratvo. Tako pri nas pravimo trgatvi. Peljali sva se z vlakom do Ivanjkovec, od tam pa pešačili dobro uro do Jeruzalema. Bilo je konec oktobra, vreme se je skisalo, začelo je pršeti in dež je kmalu prešel v sneg. Bilo nas je precej bračev. Starejši so se grelí s »kačjo slino« (žganjem), mi deca pa bi se najraje stisnili k peči, a kaj, ko ni bilo časa. Trgatev je bila zelo pozna in bilo je že mnogo jagod na tleh. Morali smo hiteti, da nam sneg ne bi vseh prekril. Ugotovili so, da drobni otroški prstki lažje berejo okrogle jagode, kot pa okorne, izdelane roke odraslih. Kljub tej ugotovitvi ni bilo prav nič »lušno« in s Toniko sva že obžalovali, da sva šli. V življenju je pač dostikrat tako, da česar se človek najbolj veseli, nima dobrega konca. Tak je bil moj prvi stik z Jeruzalemom. Poznejši so bili vsi veseli. Nikoli ne smemo vreči puške v koruzo že kar ob prvem neuspehu.

Iz zgodovinskih virov je znano, da je v začetku 13. stoletja Friderik I. Ptujski podaril hrib z okolico nemškemu viteškemu redu – križnikom, ki so po hribih postavili stolpe in v njih namestili božje podobe. Na samem griču so postavili stolp s podobo jeruzalemske Marije. Po tej podobi, ki je sedaj nameščena v glavnem oltarju, je kraj dobil ime Jeruzalem. Sredi 17. stoletja je razsajala kuga in ljudje so se na različne načine zaobljubljali. Tako sta se zakonca Drumpič Janez in Saloma Marija, lastnika gornjeradgonskega gradu, zaobljubila, če preneha kuga, da postavita cerkev. In res so l. 1652 v 3 mesecih zgradili cerkev in 21. oktobra na god sv. Uršule, je bila prva maša.

L. 1662, ko sta generala Montecuccoli in Zrinjski v bitki pri St. Gothardu premagala Turke, so se ti v posameznih skupinah vračali in pustošili. Ena teh skupin je prišla skozi naše kraje. V Babjem klanecu pri Jeruzalemu so jih žene z zvijačo porazile. Na rob globokega z drevjem obraslega klanca so nanosile kamenje in postavile kotle, da so skuhale krop. S tem kamenjem in vrelo vodo so pregnale Turke. Izročilo pravi, da je pritekel 12 letni deček in s staro, zarjavelo puško ustrelil poveljnika Turkov. Vse žene so ostale nepoškodovane.

L. 1704 so prišli Kruci iz Madžarske k Sv. Miklavžu, kjer so vse izropali. Župnik Stariha je uvidel, da se pri Sv. Miklavžu ne bo mogoče braniti, zato se je z župljani umaknil na bližnji Jeruzalem in ga utrdil. Starce, bolnike in otroke so spravili v cerkev, možje in žene pa so se borili. Poslali so sla v Verže k ljudskemu junaku Ropoši po pomoč. Ta je prišel Krucem za hrbet. Z združenimi močmi so bili Kruci tako poraženi, da se v te kraje niso več nikoli vrnili. To je bil njihov zadnji napad. Po tej zmagi je župnik dobil ime Victoriosus: zmagovalec.

Danes je ves hrib zasajen s prelepimi vinogradi. V samem Jeruzalemu je 80 ha v vsem delovišču 220 ha vinogradov. Polovico tega je obnovljeno v terase, polovica pa je še klasični vertikalni nasad. Vse je družbena last, vzorno negovano in dosežejo vrhunske kvalitete. Na vrhu hriba je park, v katerem je 80–100 raznih rastlin in dreves, med njimi tise, japonski dren, Kristusov trn, citronovec, japonske jabolke in češnje, različni berderesi, čudovite srebrne smreke idr. Tu je tudi vremenska opazovalnica. Kombinat Jeruzalem – Ormož ima tudi svojo točilnico, od njej pa prostorno parkirišče. Mnogi avtobusi pripeljejo semkaj izletnike, da se naužijejo svežega zraka, naravnih lepot pa tudi pristnega jeruzalemčana. Čudovit je pogled na te mehke griče, ki se s trto porasli kot polne prsi mlade matere napenjajo vse naokrog. Sedaj v jesenskem času, ko klopotci vedno oznanjajo trgatev, so gorice polne zadovoljnih bračev, pod njimi pa polja oračev in sejačev. Tako skrbe eni za pijačo, drugi za kruh in ni se nam bati. Svet je tu tako privlačen, da niti ni treba naštevati, kaj vse vidimo daleč naokrog in krog. Že to samo, kar nas obdaja, nasičuje naše hrepenenje in vzbuja občutek sreče ob zavesti, da je to naša ljubljená slovenska zemljica.

Pred leti je Planinsko društvo Ljutomer odprlo kakih pet minut od cerkvice prijazno planinsko postojanko. Prleški planinci smo bili presrečni, ko nas je dobro markirana pot privedla iz Ivanjkovec v ta dom. Žal, naše veselje ni trajalo dolgo. Za društvo ni bil rentabilen in tako so ga opustili. Je pa tam še danes gostišče.

Jeruzalem – čudovita dežela ... kakor pesem (gl. F. K. Meško str. 80)

Preden se poslovimo od Jeruzalema, se še zazrimo proti vzhodu na dvorec Temnar, katerega prvi lastniki so bili ptujski grofje, pozneje so ga izročili križnikom kot nagrado za pomoč pri obrambi Ptujja. Vredno si je ogledati več sto let stare, kot katedrale obokane kleti.

Če ne nameravamo nadaljevati poti proti Ljutomeru, se iz Jeruzalema lahko vrnemo po lepi asfaltirani vinski cesti skozi čudovite Svetinje v Ivanjkevce in dalje po vinski cesti preko Litmerka v Ormož. Preden pridemo v Ivanjkevcih do križišča, opazimo na desni spomenik talcem in ko zavijemo na križišče na levo, prečkamo železniško progo in pridemo na vinsko cesto, zagledamo na levi lepo bivšo Peto-varjevo domačijo, kjer se je dne 3. 4. 1914 rodila herojka Milena Petovar poroč. Berce in bila dne 2. 10. 1942 na sodnijskem dvorišču v Mariboru ustreljena. Truplo je bilo takoj odpeljano v Gradec. Sprašujem se, ali res ni mogoče, da v svojih spisih ne bi omenjala smrti? Toda, mrtvi nas živeti učijo. Naj Mileni v spomin opišem en dogodek iz časa njene internacije na Borlu. Zapornice so sušile seno. Med njimi je bila tudi Milena. Opazile so, kako se je vsak hip sklonila in nekaj pobrala ter spravila v žep. Bile so vse molčeče, tisti dan so namreč opazile nov razglas o ustreljenih »banditih« in med njimi je bil tudi inž. Polde Berce, Milenin mož. Ko so drugo jutro vstale, je bil plakat ozaljšan z lepim cvetnim vencem. Spletla ga je Milena iz cvetja, ki ga je podnevi nabirala med senom. To je bilo 30. 3. 1942. In pol leta za tem je bila ustreljena tudi ona. Ni tu mesto, da bi opisovala njene vrline, samo to naj povem, da je bila izredno človekoljubna in nadvse junaška. Spominjam se je kot ene izmed mnogih, ki so v skrajnem delu severovzhodne Slovenije živeli in umrli za domovino!

V zadnjem času se mnogo govori o kmečkem turizmu v teh krajih. Ormož bi naj bil izhodišče v ta neomadeževani svet, ki ga še niso zastrupili tovarniški dimniki. Tu bi naj našel počitka potreben človek zaželeni oddih. Gotovo ga bo, če se bo vrnil k naravi in ga iskal z dušo in srcem.

Čas mineva, od spodaj pa nobenega glasu. Veter zavija in prusikova vrstica na klinu se silovito napenja. Padejo posamezne dežne kaplje. Končno! Vrv se sprostí, začnem s spustom. Trudim se čimbolj proti levi, toda naenkrat mi zmanjka moči in v velikem loku zaniham desno, nad previsle. Sedaj vidim Janeza, ki se v lopici trudi, da bi me potegnil k sebi. Vanjo se je spustil s pomočjo klinov, vsaj čez tri vponke teče vrv do njega. Z veliko težavo dosežem prvega, potem sem hitro na varnem pri tovarišu. Pozneje mi je povedal, da je tisti klin zabil s skrajnim naporom v zadnjem trenutku, sicer bi ga odneslo nazaj. V tem primeru bi morala prebiti noč v dnu kamina, ki v nalivih postane odtočni žleb za osrednji del stene.

Na hrbtu ležim v postelji, tema je, skozi odprto okno prihaja prijetno hladen, svež zrak z vonjem po dežju in štopot dežnih kapelj, ki bijejo po strehi karavle. Navdaja me prijeten občutek, da sem na varnem, da se lahko stegnem in v miru počivam, da si lahko pogasim žejo s pivom iz steklenice, ki jo držim v roki. Ničesar ne mislim, tudi ne pogovarjam se z Janezom, ki leži zraven mene. Bedim v težki utrujenosti, pred očmi mi živo vsajajo pretekli trenutki...

Prihajava po melišču, ozebnik za nama bruha črno meglo. Še malo, še malo. Moja notranjost spet zaniha, stoj, stoj, ukazujejo bolečine. Še korak, še korak, zahteva zavest.

Obhaja me tesnoba, obenem sem popolnoma sproščen, brez vsakega duševnega napora, kot da bi se pravkar zbudil iz morečih sanj in spoznal njihovo lažnost...

Za gladkim razom sta dve zajedi, izberem levo, po njej plezam kot stroj, ki uporablja izmed možnih opor najbolj primerne. Razum in telo delujeta usklajeno, preplavlja me občutek varnosti, drsno gibanje mi je v veselje. Zabijem CMV klin, ob vsakem udarcu odmevajo po steni višji toni, kar smejal bi se. Zdelam manjši previs in se zapodim po lahkem svetu nad njim. Zatulim, da bom naredil stojišče, od spodaj prihaja odgovor, da je vrvi še kakih deset metrov in da lahko nadaljujem. Najprej ne vem, kam bi se obrnil, potem izberem dokaj položno ploščo, ki se izteka v prdnat pomol. Gladka je, toda na njej opazim dober stop, obe nogi bi lahko spravil nanj. Previdno prenašam težo, z nogo neznatno obremenim sumljivo luskico, telo visi na prstih rok, malo se vzdignem, poiščem odločilen stop. Zona me spreleti, noga ne najde nobene prave opore, stop je rahlo nagnjen, zdi se mi, da se celoten podplat počasi tare ob skalo in drsi navzdol. Izvesi se, me prešine. Gornji del telesa oddaljim od stene, kolikor morem, drsenje se ustavi. Olajšano zadiham. Norci pa smo, norci, si mislim. Presneto sem se zmotil pri oceni tele plošče, ko sem si predstavljal, da bom tukaj stal z obema nogama, z rokama pa prosto šaril okrog in iskal oprime ali špranje za kline. Še en stop najdem, tako da razkročen stojim in razbremenim zdaj eno zdaj spet drugo roko in meditiram.

Kamniti skladi in še kamniti skladi, nekje med njimi visi plezalec, mirno kot pajek sredi mreže. Drobna črta drži od njega navzgor in na njenem koncu spet plezalec, ki prav tako miruje, nad njim skladi, ki se končajo pod oblaki. Nerazločni glasovi pretrgajo tišino.

»Zmigaj se! Ali je težko?« Da je kar dosti, previdno odgovorjam, ampak bo že šlo, zabil bom klin. Kar prijetno je bilo poklepetati, živčna napetost se je malo sprostita. Z zamotanim manevrom snamem s pasu klin, celo zobje pomagajo, da pride v pravo roko in potem ga potiskam v mah, ki v obliki ozke in dolge blazinice prerašča kot, v katerem slutim špranje. Nič! Klin odroma nazaj za pas.

Treba bo splezati lepo navzdol tistih par metrov na polico. Kar gre navzgor, se zmore tudi nazaj, oprime že poznam. Že se vidim, kako spodaj varujem. Iščem stranski oprimek, otipam nekakšno luskico. Ni trdna, spet tipam po skali. Saj je vseeno, ne morem biti tukaj celo večnost, karkoli storim, bo v redu. Primem jo spet in obremenim. Sedaj pride tisto odločilno, noga zapusti prejšnji stop in se steguje proti novemu. Ali se ni oprimek premaknil? No, te tri, štiri metre bom ja zlezal in na varnem bom. Rahlo zaškrta, luskica mi ostane v roki, nemočno jo spustim, da odžvenketa navzdol, potem se po trebuhu, s srcem v grlu in z izbuljenimi očmi, odpeljem v brezno.

Sredi lanskega julija sva z Janezom Marinčičem (oba AO Lj.-Matica) plezala steber Šit (VI). Okrog enih sva bila tam, kjer izraziti steber prehaja v vršno steno. Raztežaj, v katerem sem padel, sem plezal kot prvi. Janez je varoval stojé na ozki polici, na stojišču je imel zabit star klin. Plezal sem od njega prečno navzgor kakšnih deset metrov, zabil srednje dolg CMV klin, nadaljeval s prostim plezanjem in 15 metrov nižje padel. Varovala sva se z dvema 11 mm vrvema, od katerih je bila tista, ki je bila vpeta v vmesni klin in zadržala padec, popolnoma nova. Sunek ni bil močan, Marinčič je brez posebnih težav ustavil drsenje vrvi. Obvisel sem ob poševni, razčlenjeni steni, tako da sem lahko splezal na dobro stojišče. Spuščala sva se po isti smeri in bila zvečer v Tamarju. Risba ob strani kaže vzpon in sestop.

Imel sem večje odrgnine po vsem telesu, sicer pa sem bil brez drugih poškodb.

PTIČKA BRIEGARCA JE VZLETELA

F. VOGELNIK

Zorzutovo ime planincem ni znano: leto za letom se že skozi več desetletij vrste v našem glasilu njegovi prispevki v vezani in nevezani besedi. Njegove stvaritve prebiramo in jih sprejemamo kakor nekaj samo ob sebi umevnega, kakor dišeč domač kruh, kakor žuborečo, bistro studenčnico. Tako smo Zorzutove pesmi in članke leto za letom sprejemali kakor sončne žarke, ki se jim z ugodjem nastavljaš, zraven pa brez trohice nadležne hvaležnosti pričakuješ, da te bodo grelji v nedogled. Toda pesniško srce ne živi samo od lastnega ustvarjalnega opoja in njegovega izzvenevanja; kadar molči, zazrta v globine, prisluškuje in lovi odmeve in nove pobude. Od časa do časa se je ob visokih življenjskih jubilejih naše glasilo spomnilo briškega pevcu in mu naklonilo prgišče toplih, prisrčnih besed, vendar naš dolg s tem ni poravnat.

V zadnjem zapisu ob pesnikovi 80-letnici je urednik PV napovedal izid Zorzutovih izbranih pesmi. Lani – 1974 – je napovedana knjiga končno izšla pod simboličnim naslovom Ptička briegarca. Založila jo je celjska Mohorjeva družba, opremil in ilustriral akad. slikar Ivo Kovač, Riko Debenjak je narisal pesnikov portret, največji delež pa je prispeval novogoriški bibliotekar Marijan Brecelj, ki je Zorzutove pesmi izbral, uredil, jim napisal tehten uvod in opombe, dodal slovarček narečnega besedja in povrhu sestavil še bibliografijo.

Izid Ptičke briegarce je za briškega poeta pomemben dogodek, saj je to njegov prvenec, prva samostojna knjiga, ki jo je dočkal v svojem 82. letu. Z njo je pesnik postal dostopnejši ne samo planincem, ampak tudi literarnim zgodovinarjem, ki so ga doslej po krivici zanemarjali. Treba je razumeti: literarnih zgodovinarjev je malo, neopravljenega dela pa mnogo, leta minejo, preden se prikoplješ do razgleda nad literarnimi tokovi in vodilnimi ustvarjalci, in spet leta, preden se trdno zasidraš v tem ali onem obdobju, preden si kos kakšnemu problemu, ki ga ni še nihče načel, zraven pa še kopica neodložljivih dolžnosti.

Zbirko sestavlja šest ciklov pesmi: briške, slovenjbeneške, pohorske, planinske, ljubezenske in popotne – skupno 71 pesmi. Ze naslovi in razporeditev ciklov pričajo o pesnikovi globoki navezanosti na deželico, ki tam na zahodu meji na romanski svet, in na planine. Spoznaval jih je v mladih letih, spoznaval jih je v letih po krvavi vojni moriji, ki se je najbolj neusmiljeno znesla prav nad kraji, v katerih je preživel mladost, potem ko se je pred tujcem, kakor mnogo rojakov, ki se mu niso hoteli ukloniti, zatekel v Maribor, kjer je našel prijatelje v znanem kulturnem krogu (dr. Fran Kovačič, prof. Franjo Baš, prof. Janko Glazer, urednik Planinskega Vestnika dr. Josip Tominšek), zdravilo za domotožje pa v planinah in planinstvu (20 let je bil odbornik mariborske podružnice SPD), v neutrudnem delu in snovanju. Ze njegove stvaritve v nevezani besedi so zanosno vzdignjene nad vsakdanjo govorico, v verzih pa se razodeva resničen pesnik, ki je kljub bridkim preizkušnjam vedno odprt svetu in človeku:

Kdor jutranjih zarij prelesti s planine
ujame, jih skriva v molčeče globine,
ljubezni prežet,
bregov vse dišave, ves vonj domačije
in Brd polno čašo prežlahtnosti spije,
– je rojen poet.

(Pesniku Brd)

V nekaterih pesmih se v požlahtnjeni obliki – tudi narečni – približuje govoricu ljudske pesmi. Zorzutova pesem je tekoča, pojoča, svetla, le včasih se prikrade vanjo kakšna senca, a jo brž prežene; poklicana je, da se v njej izrazijo naše planine od Kanina do Pohorja, vsa slikovita milina gričevja od Brd do Slovenskih goric. Šele zdaj, ko jih imamo pred seboj zbrane in urejene, druga ob drugi prav živijo. Nič jim ni videti, da so nastale v dolgem razdobju, vse sveže so še dandanes in takšne bodo tudi ostale.

Na misel mi prihaja pohorski pesnik Janko Glazer. Z Zorzutom sta si podobna, oba izpovedujeta planinsko pokrajino – se pa tudi ostro ločita. Glazer je preživel večino svojega življenja v naročju Pohorja: svojevrstna pohorska pokrajina, njena neskončnost in umirjenost, njeni mračni, enolični temni gozdovi ne spodbujajo človeka k zgovornosti, prek k zamišljenosti, molčečnosti. Zat ni nič čudnega, če je Glazerjeva pesem tako redkobesedna, negibna, tihočna, na robu popolnega molka. – Zorzut prihaja v ta pohorski svet – obenem pa v ves naš gorski svet – popolnoma drugačen: razgiban, dovozen za najdrobnejši vtis in najnezatnejšo pobudo, prožen, zgovoren. Odkriva tudi v tem skrajno enoličnem, vase pogreznjenem svetu vsepovsod gibanje, ki ga izraža vsak njegov verz. Pohorje je Zorzuta prevzelo, vendar je vanj prinesel preveč življenja, da bi ga bilo moglo uročiti, kakor je uročilo Glazerja. – In kar velja za Pohorje, ki ga je Zorzut v družbi planinskih prijateljev obiskoval in spoznaval skozi dvajset let, velja prav tako in še bolj za ves slovenski planinski svet, zlasti ob Soči:

Planinstva prvo čašo v mladih dneh
ti, kralj goriških gor, si mi natočil
in v njo si vлил lepoto, zdravje, smeh;
vse to si fantu mlademu izročil.

In rekel si: Glej, tvoj planinski raj,
Vipavsko, Brda, Kras, goriške Gore! –

(Krn)

Dolgo se je plaha Ptička briegarca pripravljala, da poleti iz toplega gnezdeca, a zdaj, ko se naposled veselo spreletava nad našimi sončnimi griči in gorami, ji iz srca želimo s pesnikom:

»Vzleti, ptička briegarca, in dvigni se visoko nad Brda, potem postani in si na mehkih krilih v širokih krogih podrobneje oglej to svojo domovino – deželo sonca in vina, trpljenja in radosti! Oglej si jo: od Vrhovlja na skrajnem severnem koncu naj se tvoje oko razgleda, pa do skrajnega juga, tja do Vipolže in do paluda na prevalskem močvirju in vse do Moše, Koprivnega, do Krminske gore. In ko boš ta briški svet premerila še počez, da boš s pogledom kakor v križu zapečatila to svojo grudo, tedaj pojdi čez vse te griče in dolinice, od Števerjana, prav tako briškega, do Cerovega, od Kajskega, od Šmartnega in Kozane, Biljane, Dobrovega, do Fojane in še kar ostane vasic v tvojem severozahodnem delu, do sveta, ki se nagiba na Idrijo in tone v Furlansko ravan.«

Ne pozabi poleteti še daleč, tja nad temne gozdove obmejnih planin ob Dravi, kjer je tvoj mojster dolga leta hrepenel po planinskem rajju svoje mladosti, po toplim briškim soncu in briških ljudeh, in čakal, čakal, da se mu bo spočilo in prerodilo njegovo pojoče srce!

SREČANJE S POMURSKIMI PLANINCI

JASNA KONTLER

Stara resnica je, da planinstvo združuje ljudi. Tisti, ki se srečajo v gorah, večinoma postanejo kmalu dobri prijatelji. Vendar planinci prijateljska srečanja ne prepuste vedno le naključju. Tako je sredi novembra ljubljanski meddruštveni odbor planinskih društev organiziral srečanje s planinci Pomurja, ki je mnogim ljubljanskim planincem iz razumljivih vzrokov tudi najmanj poznano. Tako je izlet v Pomurje prijetno vzmernil udeležence, tokrat prav nič planinsko oblečene. Le nekaj izkušenih starih mačkov si je vendarle nadelo pumparice ali vsaj težko obutev, pač niso docela zaupali pomurski ravnici. In prav so imeli.

Ljubljanske planince so v Murski Soboti pričakovali predstavniki – planinci PD Murska Sobota in PD Mura. Poudarek bi bil lahko še širši, če bi deloval pomurski meddruštveni odbor. Pomurje še nima razvite mreže planinskih društev. V občini Lendava ni nobenega.

Prijazni gostitelji so ljubljanske planince popeljali na izlet po svoji lepi pokrajini, da bi jim pokazali posebnosti pomurskega planinstva. Pomurski človek je trdno navezan na domačo zemljo in tudi kot planinec išče predvsem v ravnici. Zato svojih uspehov ne merijo z nadmorsko višino, ki so jo premagali, ampak s prehojenimi kilometri po večkrat zelo težavnem terenu. Tej obliki planinstva se pridružuje še kolesarjenje in veslanje. Bivši dolgoletni predsednik matice Murska Sobota je planinstvo označil kot ljubiteljstvo naravnih lepot. To tu res najbolj ustreza. Sicer pa: pot na vsako planino nas drži tudi prek dolin, kot je dejala neka ljubljanska planinka. Seveda pa pomurski planinci radi organizirajo tudi izlete v planine, najraje na Triglav.

Nekaj simpatične nagajivosti je bilo v triurni hoji, na katero so popeljali ljubljanske planince. Od mejnega prehoda v Kuzmi so se pošteno prepotili tja do tromeje, kjer so v spremstvu prijaznih graničarjev pomurski planinci s ponosom razpeli državno zastavo, ljubljanski pa svoj prapor. Kot nalašč je bilo vso pot dovolj blata, ki je še posebno »narobe hodilo«¹ tistim z nizkimi čevlji. Zato pa smo v bližnji gostilni videli vneto čiščenje obutve, še za tople čas skoraj ni bilo časa.

Pred osmimi leti je Pomurje dobilo svojo planinsko pot, s čimer se je delno popravila krivica, da niso vključeni v slovensko planinsko transverzalo. Šegavi profesor Titan je tudi o tem imel svojo pripombo, češ: roka včasih ne ve, kako njen mali prst zebe. No, Pomurska planinska transverzala zdaj je in žigi ob poti so vredni občudovanja, saj likovno izražajo skoraj vse posebnosti pomurske dežele. Vendar bi ob tem imeli majčkeno pripombo: domala vse žige je mogoče dobiti dobesedno iz avtomobila. Tako so to pot ravnali tudi ljubljanski planinci, od katerih pa res ni bilo možno pričakovati, da bodo vso pot prehodili peš – kot je prav.

Pohvale vredna je pomurska mladina, ki predstavlja večino v njihovih društvih. Le to jih boli, da so pionirske sekcije, ki so jih v Pomurju imeli prvi, vse zamrle, nekatere so ugasnile skupaj z odpravljenimi osnovnimi šolami. Mladi v Pomurju, tisti pod nadzorstvom starejših planincev, obnavljajo markirana znamenja Pomurske planinske transverzale. V veslaški sekciji pa se jim ne zdi za malo spričo pomanj-

kanja čolnov spustiti se po Muri kar na avtomobilskih gumah. Kolesarji so se letos odpravili v Bratislavo: skratka podjetnosti mladim ne manjka in to zbuja tudi največje upanje v prihodnost pomurskega planinstva.

Na popotovanju križem kražem po Prekmurju je bil nemara najlepši pogled na gozdove, največkrat mešane in seveda v razkošnih poznojesenskih barvah. Nekoč so bili tu pragozdovi: no, divjad pa je še vedno – kajpada pripravljena predvsem za tuje goste. Navdušene oči so mimogrede zapazile nekaj srn, ki so skakljale preko polja v gozd, marsikje so se splašili fazani. Presenetile so breze, ponekod so se belile na gosto kot v Beli krajini.

Najmočnejše doživetje pa je bil morda obisk ljubljanskih planincev na domačiji pomurskega planinskega staroste Baligača ali kakor so ga klicali »Dimeka«. Ta edinstveni planinec iz Beltincev je vse svoje življenje posvetil planinam. Trdo kmečko delo ga ni oviralo pri tem: mnogo noči je pregaral, da si je lahko oprtal nahrbtnik in se odpravil v gore. Svojo najmlajšo hčerko je na Triglav nosil kar v nahrbtniku. Kot zagrizen planinec ni maral za nobeno prevozno sredstvo, le kolo je zajahal. Pred leti je Dimek utonil, toda njegova domačija je še vedno planinsko zavetišče, njegovi ženi pa pravijo kar »mati planincev«. Pač pa je prerana smrt preprečila načrt, da bi ta hiša postala pravi planinski muzej. Boleča točka pomurskih planincev je tudi sedanja lovska planinska kočica na Doliču na višini nekaj čez 400 metrov. To je bila še pred nekaj leti edina pomurska planinska kočica, ker pa je niso mogli vzdrževati, je prešla v lovske roke.

Predstavniki ljubljanskega meddruštvenega odbora so izhajali iz vseh teh spoznanj, ko so snovali načrt prijateljske pomoči pomurskim planincem. Ta odbor ima 27 tisoč članov in dovolj organizacijskih izkušenj. Pobudo za srečanje s pomurskimi planinci so dali že pred dvema letoma. Ustanovitev pomurskega meddruštvenega odbora je najbrž nujna, ker bi samo ta lahko delegiral tamkajšnje planince v skupščino in glavni odbor Planinske zveze Slovenije. Tudi vzgoja in izobraževanje ne moreta biti dovolj uspešni v okviru enega društva; čeprav se je matici Murska Sobota po sili razmer posrečilo ustanoviti planinsko šolo, bi morala biti taka šola in založništvo stvar vseh društev nekega področja. V Ljubljani so si izbrali zanimivo nalogo, da bi ob devetdesetletnici planinskih društev vsako društvo moralo imeti svoj prapor. V Pomurju ga za zdaj nima niti eno.

Pomurskim planincem je bila nedvomno velika spodbuda, da so jih ljubljanski planinci obiskali in jim ponudili pomoč tudi preko PZS. Nemara bodo v Pomurju tudi organizirali planinski tabor in tako popularizirali Pomurje in njegovo planinstvo. Pri vsej gorečnosti in resnični zavzetosti pomurskih ljubiteljev gora bi bilo prav, če bi to množično gibanje še bolj okrepili. Na taki tradiciji mladim ne bo težko razvijati dejavnost planinske organizacije v bodočnosti.

VESELO SPOROČILO S POMURJA

(PD MURA)

Tovariš urednik!

Zeleti ste, da vam nekdo iz našega mladega planinskega društva napiše nekaj misli o tem, zakaj smo nastali, kako delamo in živimo in s kakimi problemi se srečujemo pri svojem delu.

Bojim se, da vam te želje ne moremo izpolniti.

Planinski Vestnik bere veliko število planincev. Mi pa smo komaj »pripravniki« in bi poročilo o našem delu lahko izzvenelo kot hvalisanje in naletelo pri društvih s tradicijo in posmeh. »Kaj pa se oglašajo ti Prekmurci, menda mislijo: če gredo nekajkrat na leto v hribe, so pa že planinci.«

Že na prvo vprašanje, zakaj smo nastali, bi nam bilo težko odgovoriti. Mi namreč nismo nastali, mi smo nastajali.

Posamezniki iz našega kolektiva so v hribe hodili, ker jih je gnala želja, da se gibljejo v povsem drugem svetu, kot je svet ob Muri.

Lepa je naša prekmurska ravan, lepa pozimi ko sneg prekrije polja in travnike. Imaš občutek, kot da je narava vzela iz shrambe najlepšo puhasto blazino in z njo odela svojo otročad. A še lepša je v poletni pripeki, ko veter veje čez razžarjeno ravnico in maje zlatorumeno pšenico. Oko se ne more in ne more nagledati prelivajočega se zlata in duša ne napojiti čarov sončnih dni, toplih večerov in ranih jutrov. Pri nas sonce vzhaja veliko, okroglo – zdajci obsije vso ravan. Zdi se ti, kot da se mu nekam mudi. V gorah pa ga najprej le začutiš, pošilja ti v jutranji pozdrav le posamezne žarke, ki oblijejo svet z mavričnimi barvami. Potem pokuka samo izza vrha ali oblaka kot vihrav radovednež, počasi pa razlije vso svojo toploto. In odpre se praviljčni gorski svet, ki ga ne moreš več pozabiti.

Da so naši posamezniki te lepote hoteli pokazati drugim sodelavcem, je samo po sebi umevno. Skupinice so bile v začetku majhne, pet, šest, pozneje deset mladih navdušencev.

Doma smo mesece in mesece pripovedovali, kaj smo doživeli. Niso nam verjeli, da nas je v juliju z vrha Triglava nagnal pravi snežni metež, ali da smo v avgustu, ko je bilo doma povsem normalno vreme, s poslednjimi močmi prišli s Skute preko Planjave v kočo na Kamniškem sedlu. Neznosna vročina, pomanjkanje vode, oboje nas je hudo ožemalo. Verjeli nam tudi niso, da smo na Sovatni celo uro opazovali trop kozorogov na visokih zelenih poličkah v lepem vremenu, ponoči pa nas je na skupnih ležiščih pod streho v Pogačnikovem domu pokril sneg, tak metež je nastal v nekaj urah. Drugo jutro smo »zavzeli« Razor v povsem zimskih razmerah, mi obogi ravninci – pripravniki, ko so se poti ustrašili ta pravi planinci, popoldne pa smo »pripluli« na Prisojnik. Sonce je v enem dnevu pčbralo ves sneg. Tako smo se goram privadili.

»Ko nas bo 100, bomo organizirali svoje društvo,« smo govorili. V začetku leta 1974 nas je bilo včlanjenih v PD Murska Sobota čez 100. Resno smo razmišljali o lastnem društvu.

Še sanjalo se nam ni, kaj vse je potrebno pripraviti za ustanovitev: izjave pristopnikov, pravila, občni zbor, delovni plan, finančni načrt pa še kup drugih organizacijskih priprav.

Ponosni smo bili, ko smo se na občnem zboru dogovorili, da bo društvo nosilo ime »MURA« – ime kolektiva, katerega člani smo, istočasno pa pove, da smo doma v Prekmurju.

S ponosom vpisujemo v vpisne knjige ime našega društva. Višji je vrh, ki ga dosežemo, težji je vzpon, lepši je svet, ki se oziramo po njem, bolj smo srečni in ponosni.

Kje smo že vse bilil! Po vrsti bi težko našteli.

Od Pohorja do Krna–povsod.

Po planinski poti številka 1 hodi prek 60 naših transverzalcov. Prve značke bomo verjetno podelili leta 1977. Dobili jih bodo najbolj zagnani in vztrajni. Za nas, ki lahko daljše in bolj oddaljene izlete organiziramo le med kolektivnim letnim dopustom, bodo značke o prehojeni poti toliko bolj dragocene. Na Triglavu smo bili z različnimi skupinami že petkrat. V prvi skupini nas je bilo komaj šest, sami smo se potili proti vrhu, si drug drugemu pomagali in se bodrili. Ko pa nas je bilo v skupini dvainštirideset in to zvečina takih, ki so bili prvič na Triglavu, smo na pomoč poklicali Tonača in Dena. V najlepšem spominu ju imamo, ona pa nas verjetno v manj lepem. Fanta, ki osvaja himalajske vrhove, najbrž težko vzdržita »tempo« nas ravnincev?

Bili smo na Jalovcu, Storžiču, Stolu, Begunjščici, Raduhi in Peci. Zaljubljeni smo v Kamniške planine. Ne samo zato, ker so čudovite, tudi za to jih imamo tako radi, ker so nam dostopnejše od Julijcev. Če je lepo vreme ob koncu tedna in mi ne delamo, jih lahko obiščemo.

Če že sprašujete o naših problemih, je zagotovo oddaljenost od gora eden največjih. Ne zaradi stroškov, zaradi časa. Za nas dva prosta dneva še ne pomenita, da bomo doživeli osrčje gora.

Nismo še našli prave poti, kako v delo društva pritegniti vseh 150 članov, kolikor jih imamo sedaj. Niso vsi aktivni, mi pa to želimo.

Vsako leto sprejmemo skromen delovni program, vsako leto ga tudi skoraj v celoti izvršimo. Le »višja« sila je lahko razlog, da nam planirane akcije odpadejo. Ta višja sila pa je slabo vreme ali pa delo na prosto soboto.

Prevezeli smo skrb nad lepim kosom domače pomurske poti. Kljub težavam smo sprejeto nalogo opravili – obnovili smo markacije od Murske Sobote do Petrovec in od Bukovniškega jezera do Murske Sobote. Nikakor pa nam ne uspe navdušiti večjega števila članov, da bi hodili po naši poti, ki ima prav tako kot planinska pota svoje čare.

Naši člani so najbolj srečni v skalah. Čim bolj je strma in težka je pot, tembolj so navdušeni. Doslej se nismo vključevali v orientacijska tekmovanja. Nimamo organiziranega mladinskega odseka, ker je vse članstvo mlado. Smo si pa v kratkem času izšolali pet mladinskih vodnikov in imeli nekaj uspešnih predavanj.

Finančnih težav nimamo, saj tudi nimamo gospodarskega odseka. Organe upravljanja smo zaprosili za finančno pomoč ob ustanovitvi, da smo nabavili opremo za mladinske vodnike – in dobili smo jo. Sindikalna vodstva nam sofinansirajo izlete, ki jih organiziramo. Moramo reči, da s polnim razumevanjem, saj smo najaktivnejša skupina v okviru športne rekreacije.

Kako pa bo s financami, ko bomo postali bolj aktivni, je drugo vprašanje. Ne bojimo se pa preveč. Prepričani smo: Če nam bo uspelo vključiti v članstvo še več sodelavcev, če jih bomo znali pritegniti k delu, bomo potrebna sredstva tudi dobili.

Planinska misel si je utrla pot v Pomurje že pred petindvajsetimi leti, res pa je, da je v delovno organizacijo našla pot prvič pri nas, v »Muri«.

V naših vrstah nimamo planincev vrhunskih kvalitiet. Imamo pa člane, požrtovalne in izredne tovariše na delovnih mestih in na naših izletih. Da, skoraj vsi planinci v kolektivu so tudi krvodajalci, uspeli smo prodati toliko himalajskih razglednic, kolikor članov imamo.

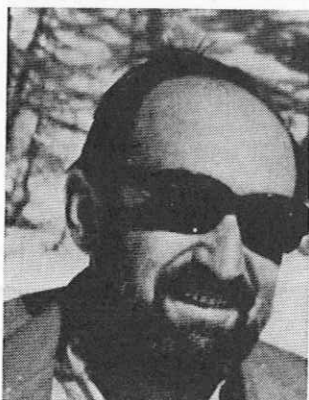
Uspeli smo našim članom vcepiti pravilen odnos do narave, skrb za snago v njej. Za nami ni treba pobirati odpadkov.

Oskrbniki planinskih koč se o nas pohvalno izražajo, čeprav je pogosto težko krotiti zanos mladih, ko z naporene poti vsi srečni zavijejo v kočo.

Sramote planinstvu ne delamo! In to je tudi nekaj, a ne tovariš urednik?

REŠEVANJE S HELIKOPTERJEM

FRANC EKAR

Dr. Gorazd Zavrnik, zaslužni zdravnik naše GRS

Lansko leto in letos smo bili priča prvemu organiziranemu strokovnemu poseganju v tehniko in soočanje s helikopterskim reševanjem. Prvi podobni zametki so bili že na Krvavcu nekaj let prej. To je bil rezultat neposrednega sodelovanja med GRS in UJV.

Leta 1967 smo jasno začutili potrebo po reševanju s helikopterjem. To leto smo pričeli in začeli delati heliodrome, uporabljati helikopter za potrebe GRS. Štirje poleti so se le zvrstili, vsega 0,40 ure.

Leta 1968 je bilo že 5 ur letenja za reševalce z najbolj ogroženih mest na področjih postaj GRS Kranj, Trzič, Jesenice in Mojstrana. V istem letu smo navezali stike z avstrijsko helikoptersko službo. Naša pilota Andrej Andolšek in načelnik GRS Kranj Emil Herlec sta zabeležila praktične napotke za letenje in letalsko reševanje v gorah. V l. 1968 smo imeli kljub helikopterju, ki ni bil primeren za tako višino, že 22 reševalnih poletov. To je zneslo 10 ur in 43 minut letenja. Želje in načrti so bili večji od zmogljivosti. Napravili smo pristajalne ploščadi skoraj pri vseh naših postojankah ali pomembnejših mestih v gorah. Planinci

smo ta problem v gorah že rešili, odprto pa ostaja vprašanje ploščadi pred bolnišnicami v mestih.

Udeležili smo se mednarodnih srečanj in tečajev ter osvojili tehniko avstrijskih letalskih reševalcev. L. 1969 je bilo 53, 1970 9, 1971 27, 1972 13, 1973 70 in leta 1974 68 poletov.

V Radovljici je bil l. 1974 prvi tečaj za letalce reševalce. Temeljito so predelali strokovni program, ki so ga pripravili piloti Andolšek, Štajer, Hanžel, sodeloval je tudi Emil Herlec. Celotno snov programa in pravilnika, ki ga je sestavila ta ekipa, je potrdila Uprava za civilno letalsko letenje v Beogradu.

Tečaja v Radovljici se je udeležilo 22 tečajnikov iz vrst GRS in miličnikov iz Slovenije. Dopolnilni tečaj tega pa je bil na Pokljuki februarja 1975. Isti tečajniki so se seznanili in vadili v reševalnih manevrih in akcijah v najtežjih okoliščinah. V triglavskem visokogorju! Na Pokljuki so tudi prvič preverjali sistem ali trening za zračni prevoz lavinskih psov.

Od 1967 do 1974 je bilo za reševanje opravljenih 266 letov, za vaje GRS 393 poletov in 165 ur letenja, prepeljana je bilo 137 reševalcev in 11 620 kg bremena za reševalne akcije.

Skupaj je bilo za GRS akcije in vaje prepeljanih 440 reševalcev, prepeljanega pa je bilo 17 940 kg tovara. Poleg tega je bilo precej komercialnih poletov za prenos tovara v naše postojanke, nekaj je bilo raziskovalnih poletov za proučevanje plazov in gorskega sveta v zimskem času.

Razmišljali smo že o turističnih poletih npr. pozimi na turne smuke v Julijce ali na kratek klepet na Kredarico ipd. No, to so morda sanje, morda pa rentabilne poti za jutri, saj nam to razvoj pri naših sosedih potrjuje.

Vsekakor pa moramo biti hvaležni RSNZ, da planinski organizaciji omogoča napredek naše reševalne službe. Prav tako se zahvaljujemo pionirski skupini, še posebej tov. Andreju Andolšku in Emilu Herlecu, Dragu Hanželu, Francetu Gašperlinu in drugim sodelavcem. Pilot Štajer in zdravnik dr. Zavrnik sta nas, žal, zapustila kot žrtvi za napredek tega sodobnega reševanja.

DRUŠTVENE NOVICE

»MATJAZEVI« VODNIKI

(Mokri krst novopečenih mladinskih planinskih vodnikov na Peci.)

V bližini planinskega doma na Peci upravlja nekdanjo karavlo mladinski odsek Planinskega društva Mežica. 39 mladih iz raznih krajev Slovenije, od morja do pomurske ravnice se je tu udeležilo prvega tečaja za mladinske planinske vodnike v letu 1975.

Prvi dan tečaja, v soboto 19. julija, so se pripodili iz svoje znane severozahodne smeri temni nevihtni oblaki in skupine mladih tečajnikov so prestajale prvo preizkušnjo. »Planinec ni iz cukra,« šine nekemu v glavo in že se zagrižejo v prvo mokro in blatno strmino nad Mežico.

Kmalu pridejo do karavle pod Peco in se pozdravijo z mladimi fanti v vojaški uniformi. Takoj ponudijo svojo pomoč pri urejanju okolice postojanke, ki jo pa graničarji ljubeznivo zavrnejo. Nad karavlo se mladi planinci ponovno zagrižejo v strmino in po dobrih treh mokrih urah si oddahnejo v planinskem domu na Peci, 1665 metrov nad morjem.

V enem izmed zapuščenih rudniških rovov na Peci spi, oprt na mizo, svoje tisočletno spanje kralj Matjaž s svojo vojsko. In tokrat je v njegovi bližini nova vojska – mladi planinci, ki bodo v danem trenutku stopili na mesta spečih Matjaževih vojska, da še nadalje ohranijo slovensko lice našim goram.

Vsako jutro, ob šestih, so se pokazali prvi izmed teh »vojščakov« na livadi pred postojanko in zrlji proti vrhu 2126 m visoke Pece.

Tako se je pričel delovni dan tečajnikov, ko so bila dopoldne in popoldne predavanja znanih planinskih delavcev (prof.

Franček Vogelc, ing. Franc Lodrant, Lojze Vidali). Vmes pa so bile tudi praktične vaje na terenu in zvečer so »vnučki Matjaževi« napejali možgane in izmotali na festne pole vse, kar so se naučili tisti dan.

V torek, 22. julija dopoldne, je pesem iz mladih grl zadonela pred planinskim domom na Peci, ko so tečajniki pripravili proslavo v počastitev Dneva vstaje slovenskega naroda. Pesmi Kajuha, Apiha, Brestove in Minattija so se izgubljale v vrhovih iglavcev, v dušah poslušalcev in tečajnikov Jožice, Alojza, Nade, Srečka, Marte, Boruta, Slavice, Bogdana, Štefke, Jožeta in drugih pa obudile spomin na slavne dni, ko se je tudi slovenski narod povzpel med častne in ponosne narode sveta.

Četrtkovo jutro je bilo zelo rano, bilo je treba na turo. Ker ni bilo elektrike, je marsikdo v temi pozabil kakšno reč, ki bi na izletu v Robanov kot kar prav prišla.

Pašniki, lese in rogate živali so napovedali mlečno veselje. Na Robanovi planšariji so mladi planinci kar »popadali« po skodelicah svežega kislega mleka. Pri tem pridejo na vrsto in svoj užitek tudi tisti planinci, ki ne marajo mesa in drugih dobrot...

Proti večeru so se vsi vrnili do Robanove domačije, ki je za vse dobrohotno odprla svoja vrata in ponudila gorko domačnost. Ponoči je narava razkrila svoje sile in deževne kapljice so škreblyale vse do jutra.

Pri tej mokri vrnitvi so najmočnejši ušli daleč naprej in skupinice manj vztrajnih so pri vzponu na Peco v vedno hujšem naluvo preizkušale svojo voljo do gora. Volja je zmagala, topel čaj in močno za-

kurjena peč planinskega doma na Peci pa sta vrnila dobro voljo vsem.

Kako testi vplivajo na tečajnike, naj navedem primer: Ker je treba v desni zgornji kot testne pole napisati ime in priimek, da komisija ve, čigav je izdelek, ostaja premočno časa za nalogo. Marsikdo pa to napravi obratno in naši tečajniki Štefki se je zgodilo, da je v rubriko svojega imena vpisala naslov testa »Nevarnost v gorah«.

Da so ženske nevarnost v gorah, bo marsikateri planinec rad prikimal...

Vodstvo tečaja, Pavle Stropnik kot vodja in osem planinskih instruktorjev, je svoje delo verjetno zadovoljivo opravilo.

M. Filutek

SLOVESNA AKADEMIJA IN RAZVITJE DRUŠTVENEGA PRAPORA PD PTT LJUBLJANA

Na letošnjem občnem zboru je društvo v svoj letni program vključilo za konec leta organizacijo akademije v proslavo 30. obletnice osvoboditve. Proslava je bila dne 8. 11. 1975 ob 19. uri v dvorani Zavoda za socialno zavarovanje na Miklošičevi cesti.

Uro pred pričetkom proslave je PD PTT Ljubljana v prostorih Združenih PTT organizacij Slovenije za predstavnike organizacij in darovalce spominskih trakov priredilo sprejem. Na tem sprejemu se je predsednik društva tov. Jože Dobnik zahvalil vsem organizacijam, ki so prispevale sredstva za spominske trakove za društveni prapor in pomagale društvu iz finančnih težav pri adaptaciji Poštarske kočice na Vrščiču.

Ker so se vabilu na sprejem poleg predstavnikov PZS, MDO, družbeno-političnih in samoupravnih organov PTT odzvali vsi direktorji PTT podjetij ali pa njihovi zastopniki in namestniki glavnega direktorja Združenih ptt organizacij Slovenije, je tov. Dobnik porabil to priložnost tudi za to, da je vsem izrekel zahvalo za vso doseženo pomoč. Na kratko je navzočim podal pregled društvenega dela o obsežnem delu gradbenega odbora v zvezi z gradnjo prizidka Poštarske kočice, kaj je na Vrščiču že dograjeno, kaj še manjka in nadaljnjih načrtih dela na Vrščiču in o najvažnejših nalogah, ki čakajo društvo v letu 1976.

Na proslavi so sodelovali: Mešani pevski zbor in oktet Prosvetnega društva »Poštare iz Ljubljane pod vodstvom Antona Vračka, Mladinski pevski zbor osnovne šole Medvode - Preska, recitatorke, dva harmonikarja in dve pevki. Vsi ti so člani Mladinskega odseka PD PTT Ljubljana.

Najprej smo poslušali državno himno, nato pa se je predsednik tov. Jože Dobnik s kratkim, toda toplim nagovorom spomnil pred kratkim preminulega glavnega direktorja tov. Jožeta Gerbca.

Tov. Jože Gerbec je bil član PD PTT Ljubljana vse od ustanovitve od leta 1953. Ceni se delo planinskih organizacij in je poznal njih vsebinski pomen. Nепrecenljiva je njegova pomoč društvu. Veliko je pomagal ob prvi prezidavi Poštarske kočice na Vrščiču pred 22 leti. Planinska zveza Slovenije ga je za njegove zasluge pri organizaciji planinstva v PTT stroki ob njegovi 60 letnici odlikovala z zlatim častnim spominskim znakom PZS. Oktet Prosvetnega društva pa je za zaključek tega dela zapel eno njegovih najprijetnejših partizanskih pesmi »Prečuden cvet tam v grapi črni«... Po tem uvodnem delu je stekel napovedani program, ki ga je izkušeno vodil in posrečeno dopolnjeval tov. Stanko Dolenc.

Tov. Dobnik je v svojem govoru orisal zelo nazorno razvojno pot in problematiko slovenskega planinstva.

PD PTT Ljubljana je nastalo, živel in se razvijalo ter v 22 letih svojega obstoja doseglo velik razmah. Iz prvotnega enega samega PD PTT imamo v Sloveniji danes že tri samostojna PD, Ljubljana, Maribor in Celje in številne planinske skupine. Skoro vsak drugi PTT delavec je danes član nekega poštne ali drugega planinskega društva, kajti

množi ptt delavci so v svojem domačem kraju aktivni delavci v tamkajšnjih planinskih organizacijah. Delo PD PTT Ljubljana je mnogim poznano, saj o dejavnosti društva pričajo mnogi zapisi v ptt strokovnih glasilih, v dnevnem časopisu, poročila se na občnih zborih in ob drugih priložnostih. Svoj slavnostni govor je predsednik zaključil:

»Zelim, da bi se planinstvo v prihodnjem desetletju še bolj razmahnilo. Za to obstajajo v naši svobodni socialistični domovini vsi pogoji. Najlepše darilo planincev ob tem prazniku, ko proslavljamo 30. obletnico osvoboditve bo naša vsestranska aktivnost in še večja skrb za delovnega človeka in mladino, ki naj v prirodi in gorskem svetu nabira novih moči za še večje delovne uspehe, za srečnejše in bogatejše življenje.«

Sodelujoči so nato zapeli in zaigrali nekaj narodnih in partizanskih pesmi in podali nekaj recitacij. Vse je bilo kvalitetno, pri mladih kdaj pa kdaj z rahlo zadrego, kar pa poslušalcev ni motilo, saj so zares spontano ploskali vsem nastopajočim. Naj posebej omenim recitacijo »Na vrhove«, ki jo je pesnik Oton Zupančič napisal za 50 letnico Jožetu Copu, ki smo se ga tako spomnili kot našega prijatelja, saj je vedno rad prihajal med nas, na naše prireditve, zlasti pa na Vrščič. Predsednik odbora za prapor, tov. Maks Skrbec, je povedal, kako je odbor izvršil svojo nalogo in se zahvalil vsem, ki so v teh pripravah pomagali in prispevali denar za: 22 spominskih trakov, 37 zlatih in 27 srebrnih žebličkov.

Tov. Tone Bučar, predsednik IO PZS, je čestital društvu k njegovi dejavnosti in zaželel, naj bi bilo društvo tudi v bodoče tako aktivno.

Prapor je nato prevzel v varstvo praporščak Karli Pavšler, ki je obljubil, da bo prapor zvesto čuval in da bo ravnal z njim po pravilih, ki jih bo društvo sprejelo na prvem občnem zboru. Proslavo je po ceremonialu zaključil mešani pevski zbor z dvema partizanskima in tremi narodnimi pesmimi.

Joža Praprotnik

POSNEMANJA VREDNA AKCIJA V ITC

Preteklo soboto je s pohodom v Logarsko dolino bila zaključena mladinska sindikalna transverzala ITC. Transverzala ima 10 tačk. Vežane so na kraje, ki ležijo v bližini članic SOZD ITC, obenem pa ima cilj, da se obiščejo tudi kraji, znani iz NOB. Pohodi so bili organizirani ob proslavah od »Poti prve celjske čete« do proslave XIV. divizije in 30-letnice osvoboditve na Paškem Kozjaku.

Prvi organiziran pohod je bil 22. februarja na Mrzlico-Kal in Smohar na pobudo aktivna ZRVS in planinske sekcije Ferralita. Tedaj so udeleženci obiskali spomenik NOB v Grizah, spomenik padlim na Igrišču nad Rečico in spomenik Pri treh smrekah za Gozdnikom.

Drugi pohod sta organizirali mladinska in sindikalna organizacija Klime na Celjsko kočo, Svefino in Resevno v okviru akcije »Po polih prve celjske čete«. Položili so vence na Svefino in ob vznožju Resevne na spomeniku Kozjanskemu odredu. Obdarili so tri znane partizanske družine.

Organizacijo pohoda na Paški Kozjak sta prevzeli sindikalna in mladinska organizacija Ferralita iz Zalca. Tudi tokrat so obiskali spomenike XIV. divizije na Paškem Kozjaku in znano partizansko domačijo Ramšakovih, kjer sta bila štab Tomšičeve in VDV brigade.

Najštevilnejši pohod z 240 udeleženci je vsekakor bil k prvi partizanski bolnici Kravice nad sotesko Iške v Iškem Vindgarju v organizaciji mladine in sindikata najoddaljenejše članice ITC kovinske industrije KIG iz Iga pri Ljubljani. Na krajevem pokopališču so pa obiskali grob in se poklonili spominu ustanovitelja dr. Berčetu. Libela je bila organizator pohoda na Roglo. Ob tej priložnosti so se zaustavili na Frankolovem ob spomenikih 100 talcem in obiskali prizorišče poslednjih borb legendarnega Pohorskega bataljona pri Treh žeblih na Osankarici.

Zaključni pohod v Sempeter in Logarsko dolino sta organizirali mladinska in sindikalna organizacija Kovinotehne.

Transverzalo točko na Hamu so udeleženci obiskali individualno. Vseh pohodov se je udeležilo

prek 800 zaposlenih, kar pomeni več kot 1/3 zaposlenih, iz česa je sklepati, da je to ena najboljših oblik rekreacije zaposlenih. Udeleženci, ki so prehodili vseh 10 transverzalnih točk, bodo na slovesen način prejeli bronasto značko transverzale na proslavi 29. novembra v Celju. Za to priložnost bo tudi razstava fotografij s teh pohodov. Za naslednje leto planira komisija za izvedbo ITC transverzale za srebrno značko naslednjih 10 točk in sicer: Lisca, Ribniško pohorje, Sleme, Uršlja gora, Raduha, Menina planina, Čemšeniška planina, Partizanski vrh, Bolnica Franja in Mirna gora v Gorjancih.

Ivan Jurhar

PAZNIK PIONIRJEV PLANINCEV

18. oktobra se je v Zgornji Kungoti zbralo nad 250 mladih planincev. Zbrali so se k stavnosti, ki jo vsako leto organizira njihovo planinsko društvo. Mladinski odsek PD Maribor matica ima v planinskih skupinah po osnovnih šolah skoraj tisoč pionirjev planincev. Teh tisoč mladih planincev vsako leto tekmuje, katera skupina bo organizirala več izletov, imela več predavanj, napisala več spisov o planinah in planinstvu, prislužila več znakov pionir-planinec, lepše opremila planinsko omarico.

V šolskem letu 1974-1975 so si prva tri mesta prisluzile planinske skupine osnovnih šol Franc Rozman-Stane, Ludvik Pliberšek in Zgornja Kungota. Prehodni cepin je dobila mentorica in mladinska vodnica Emilija Kracina, ki je v lanskem šolskem letu vodila največ izletov.

Srečanje je organizirala planinska skupina osnovne šole Zg. Kungota pod vodstvom izkušenih planinskih delavcev mentorice Anice Horvat in ravnatelja šole Jurja Leitgeba.

Srečko Pungartnik

KOBARIŠKI PLANINCI NA PRISOJNIKU

V počastitev dneva planincev in 30-letnice osvoboditve, je planinsko društvo Kobarid, ki šteje okrog 500 članov, skupno z mladinsko sekcijo na šoli, organiziralo izlet za starejše člane na 2547 m visoki Prisojnik in tradicionalni vsakoletni piknik in zabavo v Zadnjici.

V ranem jutru se je že vila dolga kolona 50 planincev iz Vršiča proti nelahkemu cilju Prisojniku. V tej dolgi koloni sta krampala po skalovju tudi najstarejša člana društva, Tončka Makuc in Ivan Kurinčič, oba stara po 64 let, rojena oba istega dne, meseca in leta.

Prisojnik je par dni poprej pobelil prvi sneg. Planincem se je misel vrnila za 30 let nazaj na partizanske borbe, ki so morali v temnih nočeh, v snegu, dežju in mrazu, lačni in slabo oblečeni jurišati na sovražnika. Stisnili so zobe in v poča-

stitev 30-letnice zmage nad fašizmom premagali vse te izredne težave. Deseterica mlajših je odstopila, 40 planincev pa je doseglo zamegljeni in zasneženi vrh. Vodstvo izleta je na izpostavljenih mestih poskrbelo za varovanje z vrvjo. Z vrha Prisojnika smo sestopili na Vršič in se odpeljali v dolino Trentarske Zadnjice, kjer nas je zopet obsijalo toplo sonce.

Ivan Kurinčič

ZVONE GABERŠČEK

V letu 1975 je izgubilo naše planinsko društvo dva predsednika: v januarju smo se poslovili od dolgoletnega in požrtvovalnega člana, predsednika Franja Zorka, ki je dočakal kar lepo starost; v oktobru je legel k počitku v Polju pri Ljubljani, predsednik Zvone Gaberšček, ki je omahnil v smrt na Veliki Planini, v 63. letu starosti.

Pokojni Zvone je bil od 1949 predsednik občinskega sodišča v Brezicah, vneto je deloval v družbenem in političnem življenju te občine, vendar pa je še imel časa in moči, da je z veseljem srce ter z dobro voljo delal v našem planinskem društvu. Ko mu je pred poldrugim letom umrla soproga Sonja in ko smo že mislili na volitev novega predsednika, je pokojni Zvone dejal, da mu bodo

Zvone Gaberšček

delo v društvu in planine pomagale preživeti hudi udarec. In ostal je predsednik in v življenju začel znova odkrivati svetle dneve, v naravi, v planinah. Tako se je tudi tiste oktobrske sobote napolnil na Veliko Planino, od koder pa se ni več vrnil. Odpovedalo mu je srce.

Sedaj počiva zraven življenjske sopotnice Sonje. Iz zadnjega počivališča v Polju pozdravljala naše planine, ta okameneli zanos domovine nad našo svobodno domovino, za katero se je boril v njenih najusodnejših dneh.

V. Sunčič

ALPINISTIČNE NOVICE

ANGLESKA ALPINISTIČNA OPREMA

Evropa se zanaša na gesla Stubai, Cassin, na celo vrsto slavnih imen, ki so se posodila proizvajalci in komercialni športnih hiš. Otočani Angleži se v marsikakšni stvari drže zase, poleg tega pa lahko gledajo na razglašeno zgodovino svojega alpinizma. Ni čudno, če imajo svoje dobavitelje z imeni npr. Club, Troll, Peck. Peckovo ledno kladivo je baje boljše od vseh drugih. Še vedno velja: Od nagiba 60 stopinj dalje je treba sekati stopinje, pri 70 stopinjah pride v poštev vijak. S Peckovim kladivom pa je možno tudi najbolj strma mesta plezati prosto. Glava cepina je z obema ramenoma tako prirejena, da omogoča hitro na-

predavanje, to pa pomeni lažje izogniti se objektivnim nevarnostim. Dve temeljni izvedbi imajo: ledno kladivo na udar (na kij, kic) in ledno kladivo na usek (na ravnico). Teža znaša 750 g, torej je ledno kladivo lahko in priročno. Stane 105 šfr.

T. O.

50 LET MODERNE LEDNE TEHNIKE

Lani, 15. jul. 1974 je minilo 50 let, kar sta dr. Willi Welzenbach in dr. Fritz Rigele preplezala severozahodno steno Wiesbachhorna (3570 m). To imenujejo velik mejnik v razvoju ledne tehnike, ker sta se prvič in zelo metodično varovala s klini. Ledni klin sta izumila in ga preizkusila. Dr. Rigele je

jo več: zanima jih geološka sestava tal, več hočejo zemljepisnih podatkov, več zgodovine, več ljudskih pripovedk v zvezi z nekim objektom ali naravno znamenitostjo na poti, da pri tem natančnih opisov poti ne omenjam.

In tako pot je začrtal Klinar leta 1971 s prvo izdajo »Karavank«. Toda v predgovoru k drugi izdaji izraža Klinar drugačno bojazen – ne zaradi prodaje knjige, češ, ali bo »šla«, temveč glede Karavank samih. Takole piše Klinar:

»Preveč počasi pronica v nas, če sploh pronica, spoznanje, da so (Karavanke, op. p.) veličastno gorovje. Bolj je res, se mi zdi, da jih podcenjujemo. Kako zelo nimamo prav! Saj si lahko v njih omissimo športne in estetske opojnosti, ki se morejo meriti s tistimi v drugih gorovjih, o smuki in prelepih izletih pa sploh ni treba podurjati stare resnice. In vendar se val planincev zliva le v nekatere konce, drugod so prava nedotaknjena prostranstva.

Zaradi podcenjevanja smo skoraj docela zamenarili severno, najbolj športno stran gorovja – in jo prepustili Nemcem! Ti so s svojo vsiljivostjo pritisnili prav do meje, z razšopirjenim poudarjanjem nemštva kratko malo tajijo obstoj slovenstva na severnih bregovih in vznožjih. In kaj smo storili planinci matične dežele, da pomagamo vztrajati severnim bratom? Nič! Še sami se damo ugnati v kozji rog strupenemu nemštvu, če le malo pomolimo nos čez mejo, in vemo samo še za Villach, Faak in Ferlach! Kot da je nemško prekliranje dežele prodrlo že prav do srca!«

Pravzaprav pojav, ki ni značilen samo za Karavanke in pokrajino onkraj njih; podobno našo slabost srečujemo onkraj Julijcev, da, celó kraji onstran Kobanskega s Kozjakom ter onkraj Mure se lahko »pohvalijo« z enako neslavno usodo, ki jo krojimo mi! Toda stvar pri krajih onstran Karavank zdaleč prednjači – ker smo pač nesrečnega 10. oktobra 1920 izgubili prelep kos slovenskega narodnostnega ozemlja.

Druga izdaja »Karavank« je zajetnejša od prve, toda zastavljeni smeri in zasnovi je ostal Klinar zvest tudi tokrat. V uvodnem delu (A), ki obsega 22 strani, je avtor zapisal nekaj splošnih podatkov o Karavankah in praktične napotke. Med slednjimi velja zlasti omeniti navedbo vseh krožnih in veznih poti (transverzal), ki tako ali drugače tečejo čez Karavanke, in pa ureditev gibanja v obmejnem pasu, ki je v zadnjih letih izredno sproščeno.

Drugi del – B. Dostopi, doline, predlogi za ture – obsega 32 strani. Dostope do Karavank je Klinar porazdelil od severa in juga, od zahoda in od vzhoda. Doline in kraje v njih pa je opisal sprva na južni strani Karavank (1. Gorenjska dežela, Zgornja Savska dolina in Trbiž, 2. Dolina Kokre in Jezersko, 3. Savinjska dolina in 4. Dravograd z Mežiško in Mislinjsko dolino), zatem pa še na njihovi severni strani (5. Ziljska dolina, Zgornji in Spodnji Rož ter 6. Dolina Bele in Podjuna). Predloge za ture je Klinar nakazal v dveh poglavjih: v grebenskem prečju (od Peči do Košute in Storžiča) in pa za obisk posameznih vrhov iz Črne na Koroškem – Olševe, Raduše, Uršlje gore in Pece.

Zatem sledi najboljše poglavje C. Koče, prehodi, vrhovi, ki obsega 171 strani. Stanko Klinar je v celoti obdržal sistem prve izdaje vodnika,

torej si poglavja nespremenjeno slede v temle zaporedju: I. Kopa in zahodni karavanski greben do izteka (do Ziljice) (20 strani); II. Skupina Golice (16 strani); III. Skupina Štola (38 strani); IV. Košuta (41 strani); V. Grlovec in Setiče (7 strani); VI. Obir (10 strani); VII. Olševa (9 strani); VIII. Peca (16 strani), ter končno IX. Uršlja gora (Plešivec) (7 strani).

Zatem je Klinar v novi izdaji dodal kratko poglavje Smučanje v Karavankah (6 strani), izpustil pa pregled koč in najvažnejših poti v skupinah Storžiča in Raduše (kar je bil dodatek k prvi izdaji).

Vsekakor dvoje pozitivnih odločitev: v poglavju o smučanju je Klinar opisal 13 krožnih in veznih smučarskih tur s Karavank ter 14 pomembnejših smučarskih spustov. Skupini Storžiča in Raduše je leta 1973 podrobneje opisal Peter Ficko v vodniku po Kamniških in Savinjskih Alpah, kamor pravzaprav sodita.

Na koncu je – kot v vseh dosedanjih priročnikih – dodano abecedno kazalo imen v knjigi.

Ne glede na to, da je Klinar v novem vodniku v celoti obdržal zasnovo in sistem prejšnjega, je v novo izdajo vnesel številne kvalitativne spremembe. Najpomembnejša je seveda novost, ki bo planincem prišla najbolj prav: opisi poti so izpopolnjeni in popravljani – torej so kar najbolj aktualni. Pri tem moram omeniti, da so se Avstrijci odločili planinska pota oštevilčiti, kar je seveda sila praktično, terja pa dodatno delo na terenu; škoda le, da z oštevilčenjem še niso tako daleč, da bi lahko to novost vnesel v novi vodnik tudi Klinar. Klinar pa si je zelo prizadeval tudi, ko je v novo izdajo vključil vse pomembne plezalne vzpone – z naše in avstrijske strani; plezalni vzponi so sproti opisani pri posameznih vrhovih. Planinci pa bodo z veseljem načrtovali svoje ture tudi po izpopolnjenih shematskih zemljevidih.

Obseg nove izdaje je nekaj večji od njene predhodnice. Druga izdaja obsega namreč 248 strani (prva 216), v drugi je 20 slik na umetniškem papirju (v prvi 16); le število tibarvnih shematskih zemljevidov je ostalo enako: 1 + 7. Nova izdaja je prav tako kartonirana kot prva in opremljena z zelenim plastičnim ovitkom z belim tiskom na naslovni strani in hrbtu.

Če končno še zapišem, da ima druga izdaja vodnika po Karavankah dva zaznamovalna traka, priložena pa mu je tudi dopisnica z natisnjenim naslovom Planinske zveze Slovenije za pripombe k vodniku, lahko sklenem, da si pisec, urednik, kartograf in vsi drugi sodelavci ter seveda Planinska založba zaslužijo najlepše čestitke ob tako velikem in obsežnem delu, ki je dragocena pridobitev v slovenski planinski literaturi.

Milan Cilensek

RAZGLED PO SVETU

BAZNO TABORIŠČE NA TRAVI V VIŠINI 5000 m

Kje neki, če ne v Andih? Jürgen Winkler, znan nemški alpinist, si je to ogledal v Peruju poleti 1974. Cilj mu je bila Cordillera Vilcanota, 6070 m visoki vulkan Chachani (Čačani) in stari spomeniki v Limi, Cuzcu in Machu – Picchu (Mačupikču). Iz Cuzca se pride na Vilcanoto v dveh dneh. V višini 3300 m se razprostira visoka planota Puna. Pettisočake je torej relativno lahko doseči, mnogi od njih so enodnevna tura. Baze večji del stoje še na zelenih tleh, v višini Mt. Blanca, vsaj v Vilcanoti je tako.

Metropola države Inka je bilo mesto Cuzco, politični in verski center. Tu so se stekale ceste, tu je bilo glavno sveetišče, sončni tempelj s svojimi bogastvi.

Danes je Cuzco tipično špansko mesto, sezidano na starih temeljih kulture Inkov. Španci so tu postavili tudi tipično špansko cerkev. V rokah so jo imeli jezuiti.

Machu-Picchu je največja ostanka gradbeni spomenik države in kulture Inka, 500 m nad dolino Urubamba, vse je edinstveno, komaj človek verjame, da so današnji »indios« nekakšni ostanki nekdanje Južne Amerike, ki je podlegla španskim osvajačcem – conquistadorjem. Winkler si je ogledal tako revno indijansko vasico Pačanta, 4300 m visoko, bridko revno, pravi v svojem opisu. Borne njivice rode nekaj krompirja. Lame in alpake so živali, od katerih ljudje pravzaprav tu žive.

T. O.

VRME NA KREDARICI V POLETJU 1975

Meseci junij, julij in avgust so – v meteorološkem smislu delitve leta na letne čase – poletni meseci. Junjski temperaturni popreček Kredarice je znašal 2,0°C. Bil je za 1,4° pod normalnim junjskim poprečkom (obdobje 1955–72). Juljski temperaturni popreček, ki je znašal 5,8° je bil samo za 0,1° nad normalno vrednostjo, medtem ko je bil avgust, katerega srednja mesečna temperatura je znašala 5,2°, za 0,4° prehladen.

Ekstremne temperature posameznih poletnih mesecev so bile v mejah doslej znanih poletnih temperaturnih ekstremov. Maksimalne temperature so znašale: v juniju 13,7° – dne 27. jun., v juliju 15,0° – dne 15. jul. in v avgustu 14,0° – dne 14. avg. Minimalne temperature, ki so bile vse pod lediščem pa so bile: –8,0° dne 6. jun., –4,3° dne 1. jul. in –0,2° dne 26. avgusta.

Prva dva poletna meseca sta bila prekomerno namočena. Junija je padlo na Kredarici 277 mm padavin, kar je 123% za ta mesec normalne množine moče. Julija je padlo skupno 240 mm padavin ali 116% normalne množine. Avgusta je padlo samo 108 mm moče, kar je komaj 45% od za ta mesec normalne množine padavin.

Padavine so padale v glavnem kot dež, dasi je večkrat vmes tudi snežilo. V juniju je bilo skupno 23 padavinskih dni, od tega 13 dni s sneženjem,

v juliju je bilo 19 padavinskih dni, od tega 4 s sneženjem, v avgustu je bilo 18 dni s padavinami, snežilo je samo dvakrat.

Snežna odeja, ki je ves junij pokrivala Kredarico (30 dni), je julija ležala samo 5 dni. V avgustu na Kredarici ni bilo sklenjene snežne odeje.

Prva dva meseca sta imela precej sončnega sija, saj je heliograf na Kredarici registriral v juniju 212 ur s sončnim, kar je 45% maksimalno možnega trajanja, a v juliju je sijalo tamkaj sonce kar 228 ur, kar je 48% maksimalnega možnega trajanja. V avgustu je heliograf registriral samo 125 ur s sončnim sijem, kar je komaj 28% maksimalnega možnega trajanja sončnega sija.

Razmeroma visoko število dni s padavinami in prekomerna oblačnost junija in avgusta sta kriva slabega, planincem nenaklonjenega poletnega vremena.

F. B.

IZ KARTOTEKE PRVENSTVENIH VZPONOV

SZ STENA VRŠACA

1. Centralna smer

Iztok Belehar, Jože in Tine Mihelič, 13., 14. 8. 1968. V+, mesta A₁, višina smeri 350 m, vse stene 1100 m, čas plezanja prvih plezalcev 14 ur (brez spodnjega dela). Prva celotna ponovitev: Janko Arh in Andrej Zmitek, 1975. Trdna skala, dobra varovališča. Potrebno je nekaj srednje debelih zagozd ali bongov.

Dostop: Smer se prične na gruščnati terasi ob vznožju gladke vršne stene. Do sem je mogoče priti po Ceklinovi ali Direktni smeri. (Plezalni vzponi: št. 672, 673).

Udobnejši, čeprav zapleten pa je pristop s Prehodavce. Poti, ki pelje od tod na Dolič prek polic Kanjavčeve SZ stene, sledimo do škrbine izza Vršaca in nato še pet minut navzdol do mesta, kjer pot ostro zavije desno proti osrčju Kanjavčeve stene. Tu krenemo levo navzgor na bližnjo travnato glavico, od koder se spušča v SZ steno Vršaca globoka grapa. Po njej navzdol 50 m, nad navpičnim odlomom pa po ozki polički levo (orogr.) na razčlenjen greben. Po tem grebenu, ki se vzpenja vzporedno z levim (severnim) robom gladke vršne stene Vršaca, poteka Ceklinova smer.

Sestop po grebenu ali po levi grapi (II, III), končno pa po vrvi čez navpičen prag in levo na široko gruščnato teraso ob vznožju gladke vršne stene. S Prehodavcev dobri dve uri.

Opis: Spodnji del smeri poteka po stebru, ki se pričinja desno od omenjene gruščnate terase. Vstop v izrazit rjav žleb na desni. Iz njega krušljiva prečnica desno v žleb ob omenjenem stebru. Navzgor dva raztežaja do previsa in desno po prekinjeni, izpostavljeni polički, končno pa skozi kratko, težavno poč na stojišče pod navpično zajedo. Do sem IV.

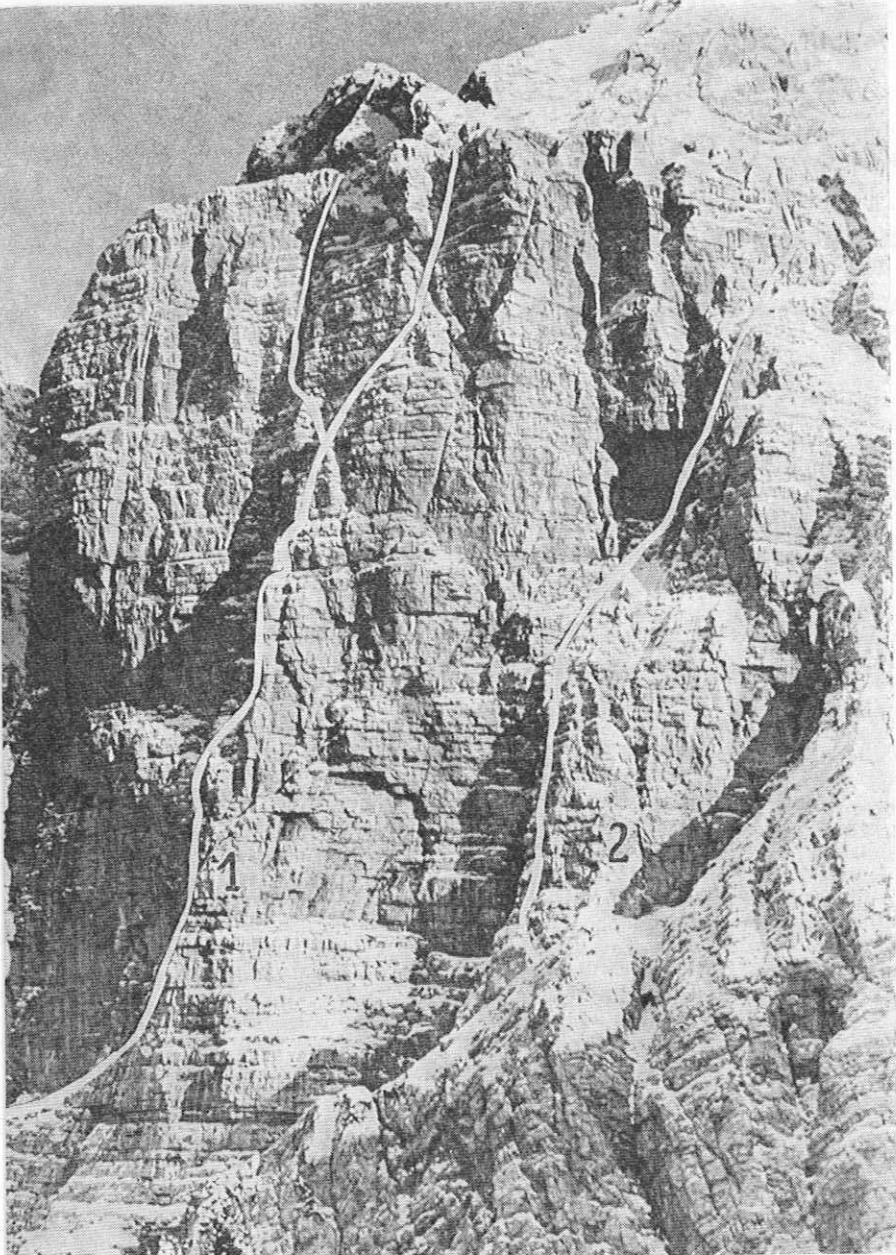
Po zajedi 25 m (V+), na levi mimo njenega previsnega zaključka in navzgor v gruščnato kotanjo ob vznožju navpične, z velikimi strehami zaprte grape. Po desni zajedi raztežaj navzgor (IV, odlični prijemi do poličke pod streho. Po njej 4 m desno, nato 5 m navzgor (V+) in dalje proti levi po gladki zajedi 10 m (A₁, zagozde) na krušljivo stojišče. Po polički raztežaj desno vodaravno na izpostavljen pomol. Desno po poč (V-) in lažje na naslednji pomol (v višini najvišje stebre na levi). Desno skozi 15 m visoko, pravilno oblikovano zajedo (V+) v lažji svet. Tu se odcepi varianta.

Originalna smer zavije od tod po jasno izraženih razčlembah proti desni. Po treh raztežajih (III, IV) se stena zapre v gruščnato kotanjo ob vznožju zadnje navpične stene. Od tod po levi zajedi 15 m,

**Severovzhodna stena
stena Vršaca
(zgornji del)**

Foto Jože Mihelič

1. Centralna smer
- a) Izstopna varianta
2. Popoldanska smer

nad previsom prečnica po nakazani polički 6 m desno in čez previs na stojišče (V, A₁). Naravnost navzgor skozi gladek kamin (V-), nad njim pa čez plati in končno skozi kratko, navpično poč do temena Vršaca v bližini najvišje točke.

Sestop: proti zahodu prek travnatega, s pragovi prekinjenega pobočja na pot, ki pelje na Prehodavce. Pol ure.

a) Izstopna varianta

Marjan Hutter, Jože Mihelič, 1969.
V, višina variante 120 m, čas plezanja 2 uri. Zanimivo kaminsko plezanje. Varianta še ni bila ponovljena.

Opis: Po Centralni smeri (1) do pričetka lažjega sveta nad pravilno oblikovano zajedo v zgornjem delu stene. Od tod navzgor po razčlenjenem svetu do police. Po njej levo v glavni kamin in po njem v zanimivem plezanju zdaj po dnu, zdaj po robu vse do vrha.

2. POPOLDANSKA SMER

Blanka Matičič, Jože Mihelič, 19. 8. 1973.
V, višina smeri 300 m, vse stene 1100 m. Čas plezanja smeri 5 ur, vse stene 9 ur. Smer poteka po razčlembah v desnem delu gladke vršne stene Vršaca. Dokaj trdna skala, dobra stojišča. Smer še ni bila ponovljena.

Dostop: Pričetek Popoldanske smeri dosežemo po Direktni smeri (673 m), nato pa po varianti Juvan-Sazonov (674 a), ki poteka po zaraščenem grebenu med smerema 673 in 674. Ko ta greben pripelje do vznožja vršne stene, opazimo na levi izrazit steber, ki se od tod pne proti vrhu Vršaca. Prehode je iskati po levem boku stebra, nad katerim se stena za kratek čas oddahne v položnem svetu pod ogromno streho. Ko se svet spet vzpne, vodijo izrazite razčlembe tesno ob strehi na njenem desnem robu proti vrhu Vršaca. Smer sledi tem počem do izstopa.

Sestop kot pri 1.

Železniško gospodarstvo
Ljubljana

Podjetje za turizem,
transport in gostinstvo
Ljubljana

TOZD CELJE

TURISTIČNA POSLOVALNICA CELJE, Titov trg 1, tel. 23-448
izleti, prevozi, vozne karte, rezervacije, letni oddih,
informacije

KOLODVORSKA RESTAVRACIJA CELJE

KOLODVORSKA RESTAVRACIJA ZIDANI MOST

ATOMSKE TOPLICE PODČETRTEK

vse gostinske usluge
turistične in gostinske storitve

Vse informacije so vam na razpolago

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Pošta: 61433 Radeče — Tel.: Radeče 819-050, 819-051, 819-111, 819-112 — Telex:
35136 yu pap — Brzjav: Papirnica Radeče — Tekoči račun pri SDK Laško:
50710-601-16039 — Železniška postaja: Zidani most

Proizvaja: vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov, specialne papirje,
surovi heliografski papir, paus papir, kartografski papir, specialni risalni
»Radeče«, premazne kartone, papirje za filtre itd.

Izdeluje: vse vrste kartic za luknjanje v standardni velikosti in tisku.
Po želji izdeluje kartice v posebnem tisku v rdeči, modri ali sivi barvi

TOVARNA VOLNENIH IZDELKOV MAJŠPERK

proizvaja:

- vse vrste volnenih tkanin za moške in ženske obleke iz česane volnene preje,
- vse vrste volnenih tkanin za moške in ženske plašče iz mikane volnene preje,
- volnica za ročno pletenje v čisti volni in mešanici volna sintetika.

Kvaliteto tkanin kontrolira mednarodni sekretariat za volno, ki jamči s svojim znakom »Čista
runska volna«, da so tkanine na nivoju svetovne kvalitete.

Svet barv in harmonije — odslej tudi vaš svet

ZDRUŽENE PAPIRNICI LJUBLJANA

USTANOVljena 1842 — ESTABLISHED 1842
TEKOČI RAČUN SDK LJUBLJANA 50101-601-15939 — ☒ 61260
LJ.-POLJE — ☎ 48-141 — ✉ PAPIR VEVČE — TELEX 31116

INTERTRADE

PODJETJE ZA MEDNARODNO TRGOVINO, n. sol. o.

Sedež podjetja: Ljubljana, Moše Pijadejeva 29

Poštni predal 317/VI — Telefon 322-844 — Telegram Intertrade — Telex 31-181 YU INTRAD
V sestavi podjetja sta dve **TEMELJNI ORGANIZACIJI ZDRUŽENEGA DELA:**

TOZD ZASTOPSTVO IBM, n. sub. o.

Glavne dejavnosti:

- promet na debelo elektronskih računalnikov z dodatnimi napravami, pisarniških naprav in pisarniškega materiala
- nudenje intelektualnih storitev strankam, ki kupujejo ali uvajajo elektronske računalnike
- nudenje storitev elektronske obdelave podatkov in storitev organizatorsko-programerskega značaja v zvezi z elektronsko obdelavo podatkov

PREDSTAVNIŠTVA TOZD ZASTOPSTVO IBM V JUGOSLAVIJI:

Zagreb, Beograd, Sarajevo, Rijeka, Osijek, Split, Skopje, Titograd

TOZD TRGOVINA, n. sub. o.

Glavne dejavnosti:

- notranji promet,
- prometno agencijske storitve
- promet na debelo v trgovinskih strokah, za katere je registrirana
- promet na drobno v trgovinskih strokah, za katere je registrirana

PREDSTAVNIŠTVA TOZD TRGOVINA V JUGOSLAVIJI:

Zagreb, Beograd, Sarajevo

PREDSTAVNIŠTVA TOZD TRGOVINA V TUJINI:

London, Oslo, Bogota, Cairo, Praga, Warszawa, Bratislava, Wien, New York, New Delhi, Calcuta, Madras, Bombay